ש. אנ-סקי

געזאמעלטע שריפטען

№ 85.
J.

ש. אַנ–סקי

(שלמה־זנוויל ראַפּאָפּאָרט)

געזאַמעלטע שריפטען

נײַנטער באַנד

פערלאַג „אַנ־סקי“

ווילנאַ־וואַרשאַ־ניו־יאָרק

אויסגעפיהרט דורכ'ן פערלאַג ש. שרעבערק

פערקויף געזעלשאַפט „צ ע נ ט ר אַ ל“ וואַרשע

Printed in Poland.

SZ. AŃ—SKI.

Tom dziewiąty

W PRĄDZIE

Warszawa,

Wydawnictwo „AN—SKI" Wilno—Warszawa—Nowy-Jork.

SH. AN—SKY

Volume ninth

JN THE STREAM

Warsaw

Publishing Company „AN—SKY" Vilno—Warsaw—New-York

Zaklad Graf. „STEREOTYP"
Warszawa.

ש. אַנ—סקי.

אין שטראָם. *)

ערצעהלונג

*) די ערצעהלונג איז איבערגעדרוקט לויט דער איבערזעצונג פֿון „פֿריינד“ 1907. לויט דעם רוסישען טעקסט זענען אין דער איבערזעצונג געמאַכט געוואָרען איינינע קופּי רען, ווארשיינליך לויט דעם ווילען פֿון מחבר. מיר האָבען דעריבער די קופּיורען איבערגעלאָזט אויך אין דעם איצטיגען איבערדרוק.

רעד.

איבערדרוקען און איבערזעצען אָהן דער ער־
לויבעניש פֿון אויטאָרס צואה·פערוואַלטער
איז שטרענג פערבאָטען.

Copyright Dr. Ch. Zhytlowsky
Marquand Ave Bronxville
New-York. U. S. A.

3
Bibliotheca Universitatis Tartuensis
1941:6900
23557

הילע פֿון י סף זיידענבייטעל.
ו
צינקאָקלישען אויסגעפֿיהרט דורך ח. גאָלדבערג.

יעם זאַץ האָט אויסגעפֿיהרט פֿייגע שריפֿטגיסעה.

„ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך
ואומר לך בדמיך חיי, בדמיך חיי“.
(יחזקאל ט״ז, ו׳)

א

אַ הייסער תּמוז-טאָג 1905.

אויף דער גרויסער גאַס פון דער שטאָט נ. (אין ליטאָ), איז מיד און לאַנגזאַם געגאַנגען אַ פרוי מיט אַ קאָשיק אין האַנד. דער קאָשיק איז געווען צוגעדעקט מיט אַ שמוציגען האַנדטוך. די פרוי האָט אויסגעוויזען כּמעט ווי אַ יונג מיידעל; זי איז געווען אַ קליינינקע, אַ דאַרע, מיט אַ גלאַטען שטערען און מיט גרויסע, טיף-זיצענדיגע אויגען. אַנ׳אַלט, אָפּגעקראָכען קליידעל און אַנ׳ענגע קאָפּטע, האָבען פעסט אַרומגענומען איהר מאָגערן גוף. נאָר צוקוקענדיג זיך נעהנטער, איז נישט שווער געווען צו דערקענען, אַז דאָס איז נישט קיין יונג מיידעל, נאָר אַ דאַרע, אַלטיטשקע פרוי מיט אַנ׳איינגעשרומפּענעם, ווי וואַקס געלען געזיכט און מיט איינגעפאַלענע אויגען. פון אונטערן טי-כעל, וואָס איז געווען אָנגערוקט אויף איהר שטערען, האָבען זיך געזעהן גרויע האָר. איהר שרעקליכע דאַרקייט, די געלקייט פון איהר פּנים און די גאַנצע פיגור איהרע, האָבען דייטליך געוויזען, אַז זי האָט אויף איהר לעבען פיל איבערגעליטען. די

אַלטיטשקע האָט מען גערופען אסתּר די שוסטערקע, מען האָט זי אויך גערופען: „די יודענע מיט באָבּ". זי איז געווען אַנ׳-אלמנה. איהר חיונה האָט זי געצויגען פון דעם, וואָס זי האָט געהאַנדעלט מיט געקאָכטען באָב, וואָס זי פלעגט פונאַנדערטראָ-גען איבער׳ן שטאָדט. כּמעט עס איז נאָך געווען גאַנץ פריה, האָט שוין אסתּר בעוויזען אַרומצוגעהן עטליכע גאַסען און אויס-בּרענגען אַ טייל פון איהר סחורה. איצט איז אסתּר אַוועק אויפ׳ן מאַרק.

דער מאַרק איז געווען כּמעט אויף עק שטאָדט, אויף אַ גרויסען און שטענדיג בּלאָטיגען פּלאַץ. פון ביידע זייטען זענען געשטאַנען עטליכע רייהען הילצערנע קרעמלעך, וואָס האָבען אויסגעזעהן ווי ביידלעך, מיט אַלערליי וואָלוועלע סחורות. דאָ אויפ׳ן מאַרק זענען אויך געשטאַנען טישלעך מיט ברויט, פלייש און אַנדערע עסענוואַרג. עס זענען געזעסען הענדלערקעס ביי זעק מיט אוגערקעס, קאַרטאָפעל און ביי קאָשיקעס מיט אויבס. דאָ זענען אַרומגעגאַנגען טענדלער, טרעגער און נאָך אַנדערע מאַרק-לייט. אין די מאַרק-טעג, בשעת עס פלעגט פאָרקומען דער האַנדעל, פלעגט דאָ הערשען אַ נערוועזע אויפרעגונג און לעבעדיגקייט. עס פלעגען זיך הערען פערשידענע קולות, גע-שרייען, שיכּור׳ע לידער, קריגערייען און זידלעריי. אין די וואָ-כעדיקע טעג פלעגט דער מאַרק זיין אינגאַנצען ווי אויסגע-שטאָרבען—דער גאַנצער מאַרק איז געווען פוסט, אָהן מענשען. די קרעמערקעס און די הענדלערקעס זענען געזעסען אויף זיי-ערע ערטער, ווי שלאָפּעדיגע היהנער אין זייערע שטייגען.

היינט איז קיין מאַרק-טאָג נישט געווען, און דאָך האָט דאָ געהערשט אַ לעבּהאַפטע בעוועגונג. די קרעמערקעס, די הענדלערקעס און די איבעריגע שטענדיגע מאַרק-מענשען, זענען געשטאַנען אין רעדלעך און מען האָט וועגען עפּעס גערעדט מיט היץ.

אסתּר, וועלכע איז נאָך פון לאַנג-אָן געווען בעקאַנט מיט דעם מאַרק-לעבען, מיט אַלע קרעמערקעס און הענדלערקעס, האָט נאָך פון ווייטען בעמערקט די אויסערגעוועהנליכע בעווע-

גונג און האָט זיך גלייך אָנגעשטויסען, אַז דאָ איז, אַפּנים, פאָרגעקומען עפּעס אַזוינס, וואָס האָט אויפגערעגט דעם גאַנצען מאַרק. זי האָט צוגעאײלט איהרע טריט, און מיט אַ געפּיהל פון אומרוהע איז זי צוגעגאַנגען צום נאָהנטסטען רעדעל מענשען, וואָס איז געשטאַנען נישט ווייט פון אַ גאַלאַנטעריי-קרעמעל. די בעל-הבית'טע פונ'ם קרעמעל, בלומע, אַ הויך, דאַר ווייבעל, מיט אַ לענגליכען פּנים, אָהן פאָדערשטע צייהן, האָט די ערשטע דערזעהן אסתר'ן און זיך אַ וואָרף געטהון צו איהר מיט אַ מין פרייד.

—אָט איז אסתר אויך!—האָט זי אויסגעשריען מיט אַזאַ טאָן, ווי זי וואָלט נאָר געוואַרט אויף איהר.—וואָס זאָגט איהר, אסתר'קע, אויף דעם גרויסען אומגליק, וואָס אונז האָט געטראָפען? מען האָט דאָך דער'הרג'עט סטעפּאַן דעם געלען.

סטעפּאַן איז געווען אַ גאָראָדאָוואָי, און זיין אָרט איז כמעט שטענדיג געווען אויפ'ן מאַרק, דעריבער איז ער גוט בעקאַנט געווען דעם מאַרק-עולם.

אסתר האָט זיך פון שרעק אַזש אַ טרייסעל געטהון. אַ שוואַכע פון דער נאַטור, איז זי די לעצטע צייט נאָך מעהר נערוועז געוואָרען, און ביי יעדער אומגעריכטער בשורה פלעגט זיך ביי איהר—ווי זי פלעגט עס אַליין אָנרופען—„ווי עפּעס אָבּרייסען אין האַרצען".

—וואָס רעדט איהר!—האָט זי אויסגעשריען אין איין שרעק.

—ווי איך בין אַ יודישע טאָכטער!—האָט בלומע געענט-פערט גיך און פרעהליך.—דערשטאָכען אויף טויט!

—נעבען זיין אייגענער שטוב, ווי ער איז נאָר אַרויסגע-גאַנגען, האָט מען איהם גלייך-געלעגט אויפ'ן אָרט גופא,—האָט צוגעגעבען אַ געל מיידעל, מיט זומערשפּרענקעלעך אויפ'ן פּנים, וואָס איז געזעסען ביי אַ טישעל מיט ברויט.

—און קיינעם נישט געכאַפּט! קיינעם נישט געכאַפּט!—האָט צוגעגעבען אַנ'אַנדערע.

אסתר איז נאָך אַלץ נישט געקומען צו זיך און האָט מיט

אַ פרעגענדיגען בליק געקוקט אַרום זיך. אָבער דאָס געלעכטער און די פרעהליכע פנימ׳ער, וואָס אַרום איהר, האָט זי עטוואָס בערוהיגט, און זי האָט אַרויסגערעדט מיט אַ שוואַכען שמייכעל:

—נו, ווער עס וועט נאָך איהם וויינען מיט איין אויג, זאָל יענעם אַרויסקריכען דאָס אַנדערע!

—עס דארף איהם נאָר הנך-בערל בעקלאָגען! יענע וואָך האָט איהם סטעפּאַן אויסגעריסען אַ האַלבע באָרד.—האָט זיך אָבגערופען אַ הענדלערקע מיט אוגערקעס, וואָס איז געזעסען אויף דר׳ערד.

—ציפּע וועט מסתמא אויך האָבען גרויס צער, וואָס מען האָט איהם דער׳הרג׳עט,—האָט צוגעגעבען אַ יונגע קרעמערין, וואָס איז נאָר-וואָס צוגעגאַנגען.—איהר געדענקט, ווי ער האָט געכאַפּט אַ הויפען מיסט און אַריינגעוואָרפען איהר אין קראָם אַריין אויף די הערינג, אויף די פּוטער, אויפ׳ן מעהל? אודאי אויף צוויי קאַרבען סחורה גע׳פּטר׳ט איהר.

—און מיר?—האָט זיך אָבגערופען בלומע.—מיר האָט ער אויך צוויי מאָל אַריינגעוואָרפען מיסט אין קראָם, דערפאַר וואָס איך האָב איהם נישט געגעבען אַזוי גיך דעם צעהנער.

—ביי מיר האָט ער דאָס בלוט אויסגעזויגען,—האָט צוגע-געבען דאָס געלע מיידעל.—ערשט יענעם מיטוואָך האָב איך איהם אַ צעהנער געגעבען, און נעכטען האָט ער שוין ווידער געבעטען. נאָך גוט, וואָס איך האָב איהם נישט געגעבען... איך האָב איהם צוגעזאָגט היינט צו געבען.

—איצט, אַז מען וואָלט גע׳פּטר׳ט מיכאַלקע דעם לאַנגען,— האָט זיך אָבגערופען מיט אַ רוהיגען טאָן אַ טרעגער, שוין אַנ׳-עלטערער מענש.

—זיי רוהיג, ווען די „אָרגאַניזאַציע״ האָט זיך שוין גע-נומען פאַר זיי, וועט זי זיך שוין מיט מיכאַלקע׳ן אויך אָברע-כענען!—האָט בלומע רוהיג אַ זאָג געטהון.

—פון וואַנען ווייסטו, אַז סטעפּאַנ׳ען האָט דער׳הרג׳עט עמ׳יץ פון דער „אָרגאַניזאַציע״?—האָט אַ פרעג געטהון מיט אַ

קוים בעמערקבאַרען טאָן פון פּראָטעסט אַ בלייך מיידעל, וואָס איז געשטאַנען ביי אַ קרעמעל מיט פּאַרטיגע קליידער.

—געוויס די „אָרגאַניזאַציע“!—האָט זיך גלומע אָבגערופען ענטשלאָסען.

—און איך רעכען, אַז געוויס נישט די „אָרגאַניזאַציע“,— האָט געענטפערט מיט אַ פעסטער שטים דאָס בלייכע מיידעל.— אָט זאָל עלקע זאָגען!—האָט זי צוגעגעבען, אַ קעהר טהוענדיג זיך צום מיידעל, וואָס איז געשטאַנען בייםביידעל מיט זעלצער-וואַסער.

עטעל, וועגען וועלכער מען האָט גערעדט אויפ׳ן מאַרק, אַז זי האָט אַ שייכות צו דער אָרגאַניזאַציע, איז פּאַמעלעך צו-געגאַנגען צו דעם רעדעל און, אַ ביסעל אויפהויבענדיג דעם קאָפּ, האָט זי אַ זאָג געטהון מיט אַ זיכערן טאָן:

—איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז נישט די אָרגאַני-זאַציע, אַז איך זאָג, ווייס איך וואָס איך זאָג. די אָרגאַניזאַציע האָט אַ פּראָגראַם... אין דער אָרגאַניזאַציע זענען נאָר בעוואוסט-זיניגע אַרבייטער, און זיי איז פערבאָטען אַזוינע זאַכען. דאָס רופט זיך „טערעריסט“—האָט זי צוגעגעבען מיט גאוה.

—און די „קעמפער“? זיי האָבען דאָך ביי זיך „שפּייערס“,— האָט זיך אָבגערופען מיט אַ נישט זיכערן טאָן אַ יונג מיידעל.

—מיש זיך נישט, אַז דו ווייסט נישט!—האָט אויף איהר כמעט ווי אָנגעשריען עטעל:—חברים... צי „קעמפער“ זענען מעהר נישט, כדי צו נויטען צומאַכען די קראָמען ווען מען דאַרף, אָדער, כדי אָנצושרעקען וועמען עס איז. נאָר הרג׳ענען— דאָס האָבען זיי נישט קיין רעכט! אַז איך זאָג, ווייס איך וואָס איך זאָג.

דאָך האָט אויף בלומען איהר זיכערער טאָן קיין שום איינדרוק נישט געמאַכט און, פונאַנדערלאַכענדיג זיך, האָט זי גלאַט אַ זאָג געטהון:

—נו, נאַרישקייט, צוליב סטעפּאַן דעם גזלען האָט די אָרגאַניזאַציע געקאָנט אַנדערש פּסק׳ענען.

עטעל האָט צונויפגעפּרעסט די ליפּען און, מיט דעם אויס-

זעהן פון אַ מענשען, וואָס איז טיף בעלײדיגט אין זײנע פעסטע געפיהלען, איז זי שװײגענדיג אַװעק צו איהר קרעמעל.

אסתר האָט זיך מיט אַנ׳אָנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקײט צוגעהערט צו זײער שמועס. די פראַגע, צי האָט די „אָרגאַניזאַציע" אַ שײכות צו סטעפּאַנס טויט, האָט אסתר׳ן שטאַרק בעאונרוהיגט, כאָטש זי האָט זיך בעמיהט נישט אַרויסצװײזען עס. די אַלטיטשקע האָט געװאוסט, אַז איהר עלטערע טאָכטער, באַשע, איז אין דער אָרגאַניזאַציע, אַז זי שפּילט דאָרט אפילו אַ היבשע ראָלע, און איהר האָט נישט געלאָזט רוהען דער געדאַנק, צי האָט נישט איהר באַשע אויך אַ װאָסער נישט איז שײכות צו דער הריגה. איהר האָט נישט פערדראָסען אויף דעם בײזען גאָראָדאָװאָי, פון װעלכען זי האָט אויך נישט אײנמאָל בעקומען אַ שטויס, נאָר צוגלײך האָט זיך איהר לײדענשאַפטליך געװאָלט, אַז די „אָרגאַניזאַציע" זאָל דערצו קײן שום שײכות נישט האָבען.

זי איז אַװעק װײטער איבער׳ן מאַרק און האָט גענומען אויפמערקזאַם צוהערען זיך צו די רײד. אומעטום האָט מען גערעדט װעגען סטעפּאַנ׳ען, מען האָט דערמאָהנט, װאָס מען איז פון איהם אויסגעשטאַנען, זײן אכזריות און בלוט-זויגערײ. אַלע זענען געװען צופרידען, װאָס מען האָט איהם דער׳הרג׳עט, נאָר װאו-נישט-װאו האָבען זיך געהערט אויך אַנדערע רײד.

—פונדעסטװעגען, אַז איך האָב דערהערט, אַז מען האָט איהם דער׳הרג׳עט, האָט זיך בײ מיר װי עפּעס אָבגעריסען אין האַרצען,—האָט געזאָגט אַנ׳עלטערע, דיקע יודענע, װאָס איז געזעסען אויף אַ בענקעל בײ זיך נעבען קראָם. זי האָט גערעדט הויך און אויף אַזאַ אופן האָט זי זיך דורכגעשמועסט מיט די איבעריגע, װאָס זענען געזעסען נעבען זײערע קראָמען.

—זאָל זיך זײן אַ שלעכטער גאָראָדאָװאָי, אַ משוגע׳נער, אַ גזלן, מען איז פאָרט צו איהם שוין געװען צוגעװעהנט,—האָט מוסיף געװען אַנ׳אַלטע יודענע מיט אַ צוקנײטשט פּנים און טרעהרענדיגע אויגען, װאָס איז געזעסען נעבען אַ קאָשיק מיט עפּעל.

—און ווער ווייסט, ווער עס וועט איצט פּערנעהמען זיין אָרט! איהר ווייסט דאָך, ווי מען זאָגט: „אויף אַ רשע טאָר מען קיין מפּלה נישט בעטען, אויף זיין אָרט קאָן נאָך קומען אַנ׳-ערגערער.

—סטעפּאַן האָט לכל הפּחות געגומען,—האָט זיך אָבגערו-פען אַ דריטע קרעמערין.—פּאַר אַ גלעזעל בראָנפען אָדער פּאַר אַ צעהנער, האָט מען געקאָנט מיט איהם מאַכען, וואָס מען וויל.

—ער איז גאָרנישט געווען אַזאַ שלעכטער,—האָט צוגעגע-בען אַ נידעריגער הענדלער, מיט אַ ביסעל אַ דערשראָקענעם פּנים.—פערשטעהט זיך, אַ גאַראָדאָוואָי, האָט ער געשריען, אָבער עס טרעפען זיך נאָך ערגערע פון איהם.

פון אַ קעלער, וואו עס איז געווען אַ שפּייז-קרעמעל, איז אַרויסגעגאַנגען אַ דאַרע אַלטיטשקע, מיט אַ שפּיציגען, מאָגערן פּנים, אין אַ שוואַרצען טשעפּיק, און האָט אַ זאָג געטהון האַס-טיג און פעסט:

—איך טענה מיינס: זיי וועלען זיך דערשפּילען, די גזלנים, אַרומלויפען איבער די גאַסען איז ווייניג, האָבען זיי גאָר אָנגעהויבען הרג׳ענען גאָראָדאָוואָיעס, וואָס, מען וועט זיי דאָס שווייגען?

—נעכטען ביינאַכט האָב איך געזעהן, ווי מען האָט גע-פיהרט פּיער מיידלעך. גלייך אין אָסטראָג אַריין האָט מען זיי געפיהרט... פון יענער חברה...—האָט אַ זאָג געטהון דער הענד-לער מיט אַלטוואַרג.

—דאָס, וואָס מען האָט זיי געפיהרט, האָב זיי דאָס שוואַרץ יאָהר!—האָט אויסגעשריען די דאַרע אַלטיטשקע.—נאָר איבער זיי קומען אַלע צרות, אַלע אָנשיקענישען. איהר וועט זעהן, עס וועט נאָך זיין אַ פּאָגראָם אויך!

—מען רעדט שוין וועגען דעם,—האָט צוגעגעבען דער טענדלער.

—אַז צווייא וואָכען איז גאָר שטיל געוועזן, קאָנען זיי דאָס אויסהאַלטען, וואָס? איהר וועט זעהן, איצט וועט זיך אָנהויבען. פּערבּרענט זאָל ווערען די גאַנצע „אָרגאַניזאַציע” זייערע.

—שאַ! וואָס האָט איהר צו דער „אָרגאַניזאַציע”? וואָס האָט זי אייך געטהון? פון וואַנען ווייסט איהר, אַז דאָס איז איהר זאַך?—האָט זיך אָבגערופען אַנ׳עלטערע יודענע, וואָס איז געזעסען נעבען אַ זאַק מיט אוגערקעס.

—גיכער פון אַלץ, האָבען דערין די עס-ערן אַ יד...— האָט זיך אָבגערופען מיט אַ האַלבען מויל אַ קרענקליכער יוד מיט אַ טרויעריג אויסזעהן, וואָס איז געשטאַנען נעבען אַ היי-פעל אַלטען שוכוואַרג.

—עס-ערס—פּרעסערס! האָב זיי אַלעמען דאָס שוואַרץ יאָהר!—האָט געשריען די אַלטיטשקע.—איך וואָלט געגעבען צעהן קאָפּיקעס אויף ר׳ מאיר בעל-הנס, אַז מען וואָלט זיי אַלעמען געכאַפּט און אַריינגעזעצט...

—שאַ, חנה, שרייט נישט אַזוי,—האָט זי איבערגעשלאָגען די יודענע מיט די אוגערקעס;—אַז זיי וועלען דערהערען, וואָס איהר שרייט דאָ, וועט איהר, דוכט זיך, קיין גרויס הנאה נישט האָבען...

פון קעלער האָט זיך אויפגעהויבען אַנ׳אַלטער יוד, אַ הויכער, מיט אַ גרויער באָרד און, אַ שלעפּ טהוענדיג די אַל-טיטשקע פאַר׳ן אַרבעל, האָט ער אַ געשריי געטהון מיט כעס:

—וואָס האָסטו זיך פונאַנדערגעשריען? וואָס האָסטו זיך צוקאָכט? ניין מאָס רייד איז ביי דיר! שווייג!

די אַלטיטשקע איז מיטאַמאָל ווי מבובל געוואָרען, געבלי-בען אָבהענדיג און אויסגעשטאַמעלט:

—וואָס האָב איך אַזוינס געזאָגט?... איך האָב גאָרנישט געזאָגט...—און זי האָט זיך גלייך אַראָבגעלאָזט נאָכ׳ן אַלטען צוריק אין קעלער.

אסתר האָט אַ שמייכעל געטהון און איז אַוועק ווייטער איבער׳ן מאַרק. אויף דעם אַנדערן עק מאַרק איז געשטאַנען אַ רעדעל יונגעלייט. אסתר איז צוגעגאַנגען אַהין.

—איצט וועט זיך שוין אָנהויבען!—האָט געריעדט מיט היץ אַ דאַרער בחור, כמעט נאָך אַ יונגעל, אַ בלייכער, אַנ׳אָבגערי-

סענער.—איך ווייס! דאָס איז מעהר נישט אַנ׳אָנהויב. „זיי” וועלען זיך אַ נעהם טהון צו דער אַרבייט!

—איך האָב געהערט, אַז באַלד וועט ווייטער זיין אַ דעמאָנסטראַציע,—האָט אַ זאָג געטהון, דורכשטופענדיג זיך אין רעדעל אַריין, אַ הויך מיידעל מיט אַ פּאַטשיילקע אויף די פּלייצעס.

—אוי, ס׳אַר אַ חיות, ס׳אַר אַ גוטסקייט ס׳וואָלט געוועזען!—האָט אויסגעשריען פרעהליך אַ דאַר מיידעל, מיט אַ בלייכען פּנים און טרויעריגע אויגען, וואָס איז געשטאַנען מיט ברויט נעבען אַ טישעל.—איהר געדענקט די דעמאָנסטראַציע פון 1-טען מאַי, ווי מען איז דאָס געגאַנגען מיט רויטע פאָהנען און מען האָט געזונגען?—האָט זי צוגעגעבען נאָך מיט מעהר לעבעדיגקייט.

—געדענקסט, ווי מען איז דאָס געגאַנגען איבערן מאַרק?—האָט זיך געווענדט צו איהר אַנ׳אַנדער מיידעל.—די פאָהן האָט געטראָגען סאָניע מענדערסאָן. דאָ, נעבען מיר איז זי דורכגעגאַנגען, איך זאָל אַזוי האָבען גליק! זי איז געווען אין אַ ווייסען קראַגעלע מיט אַ שניפּסעל, פּונקט ווי אַ בחור. זי איז געגאַנגען גלייך און געזונגען: „מי זשערטוואָי פּאַלי!”

—אַי, געה! מען האָט גאָר געזונגען „ראַבאָטשי נאַראָד” און די „שבועה”,—האָט איהר איבערגעשלאָגען נאָך איינע.

—און איהר געדענקט, ווי מען האָט צוגעמאַכט די קראָמען?—האָט דערמאָהנט מיט דער אייגענער התפעלות דער בלייכער און אָבגעריסענער בחור.—גדלקע, גדלקע—ווי ער איז דאָס אַרומגעלאָפען!

די ערינערונג האָט פערשאַפט אַלעמען גרויס הנאה. אַ מיידעל מיט שוואַרצע אויגען האָט זיך צורעדט מיט בעגייסטערונג:

—גדלקע! אַ קליינינקער, מען זעהט איהם פון דער ערד נישט, און ער לויפט און פליהט פון איין קראָם צו דער אַנדערער: „אין נאָמען פון דער אָרגאַניזאַציע בעט איך אייך צומאַכען די קראָם”—און אַלע האָבען גלייך צוגעמאַכט. אָט איז געווען אַ חיות צו קוקען.

—די ווייסט, גדלקע טראָגט דאָך אַלעמאָל מיט זיך אַ „שפּייער״,—האָט שטיל און ערנסט אַ זאָג געטהון דאָס דאַרע מיידעל מיט די טרויעריגע אויגען.

—גדליה—אויך מיר אַ מענש.—האָט זיך כּמעט מיט פּער-אַכטונג אָבּגערופען אַ׳אַנדער מיידעל.—אשר דער „בּונדאָוויעץ״—אָט דאָס איז אַ מענש! איהר האָט געהערט, ווען עס איז, ווי ער רעדט? איך האָב געהערט. „חברים״ זאָגט ער—און דאָס מיידעל האָט אָנגעהויבּען איבּערזאָגען מיט בּעגייסטערונג זיין רעדע:—„מיר שטאַרבּען פון הונגער, געהען נאַקעט און בּאָר-וועס, און די בּורזשויעס זיצען זיך אין די מויערן זייערע און טרינקען אונזער בּלוט!״... אוי-אוי, ווי ער האָט גערעדט!

—שאַ, שטילער! מיכאַלקע געהט!—האָט מען זיך אָנגע-הויבּען צו שושקען. עס איז תּיכף געוואָרען שטיל. דער עולם האָט זיך גענומען פונאַנדערגעהן.

פּאַמעליך, כּמעט אויטאָמאַטיש, איז זיך געגאַנגען איבּער׳ן מאַרק דער הויכער גאָראָדאָוואָי מיכאַלקע. ער האָט געקוקט שטרענג, נאָר פון צייט צו צייט פלעגט ער אַ געשריי טהון צו די קרעמערקעס: „צונעהמען! אויסראַמען!״ און די קרעמערקעס פלעגען זיך איילען ערפילען זיין בּעפעהל.

צוגעהענדיג צום צווייטען עק מאַרק, האָט זיך מיכאַלקע אָבּגעשטעלט נעבּען אַ יודענע מיט אוגערקעס. אַ וויילע איז ער געשטאַנען ווי פערטראַכטערהייד, דערנאָך האָט ער פּאַמעליך אַריינגעשטעקט די האַנד אין זאַק, אַרויסגענומען פון דאָרט אַנ׳אוגערקע און אָבּגעבּיסען. ער האָט רוהיג אויפגעגעסען די אוגערקע און שטיל און זיכער געזאָגט:

—אין פּאָליציי ווייסט מען שוין, ווער עס האָט סטעפּאַנ׳ען דער׳הרג׳עט. בּיינאַכט וועט מען איהם כאַפּען.

—נו-ו?

—איך זאָל אַזוי לעבּען!—האָט אַ זאָג געטהון נאָך זיכע-רער מיכאַלקע.—און וואָס האָסטו געמיינט?—האָט ער צוגעגעבּען מיט אַ שמייכעל—מען וועט איהם נישט געפינען? די פּיסקאַל׳ען וועלען איהם נישט אַרויסגעפינען? אָהאָ! און אַז מען וועט איהם

כאַפּען, האָט מען זיך שוין מיט איהם אָברעכענען, ווי ס'בע-
דאַרף צו זיין!

—מען וועט איהם איבערגעבען צום סוד?—האָט איבערגע-
פרעגט די יודענע שטיל און האַלב-דערשראָקען.

—וואָס פאַר אַ סוד? גלייך אַ קויל אין האַרצען און פאַר-
טיג!—האָט בעשלאָסען מיכאַלקע.

און בערוהיגענדיג זיך אויף דעם בעשלוס, האָט ער זיך
ווייטער גענומען צו דער אוגערקע.

ב

אסתּר איז אַוועק פון מאַרק אין אַ שווערער, אומרוהיגער
שטימונג. עפּעס האָט איהר געזאָגט דאָס האַרץ, אַז מיט דער
ערמאָרדונג פון סטעפּאַנ'ען וועלען זיך ווידער אָנהויבען אונרו-
הען, אַרעסטען, דעמאָנסטראַציעס. עס קאָן זיין, אַז ס'וועט קו-
מען אפילו צו אַ שיסעריי, ווי ווינטער, בשעת די גרויסע אומ-
אָרדנונגען. דער אַלטיטשקער האָבען זיך פאַרגעשטעלט בילדער
פון אַלערליי שרעקען, און אין די אַלע בילדער האָט די הויפּט-
ראָלע געשפּילט איהר טאָכטער. און אין דערזעלבער צייט האָט
זי קלאָר און דייטליך פערשטאַנען, אַז זי איז גאָרנישט אימ-
שטאַנד צו טהון געגען דעם אומגליק, וואָס רוקט זיך אָן. „נו,
וואָס קאָן מען מאַכען! מיר זענען דאָך אַלע מעהר נישט ווי
מענשען, און אַלע זענען ביי גאָט אין די הענד! וואָס דער
אויבערשטער וועט בעשערען, דאָס וועט זיין!"

פאַר די לעצטע יאָהרען האָט אסתּר פיל איבערגעלעבט
און איז צו פיל זאַכען געוועהנט געוואָרען. מיט צעהן יאָהר
צוריק איז זי געבליבען אַנ'אלמנה, אָהן שום מיטלען צום לע-
בען, מיט אַ טאָכטער, וועלכע איז אַלט געווען צוועלף יאָהר.
דער גרעסטער וואונש איהרער איז געווען—אַוועקשטעלען די
טאָכטער אויף די פיס, ברענגען זי צו אַ תּכלית, ערציהען זי,
אַז זי זאָל אויך זיין אַזאַ שטילע, גאָטספאָרכטיגע, ווי זי אַליין,
אויסגעבען זי פאַר אַנ'אָרענטליכען מענשען און דערלעבען פון

איהר נחת. קיין גרעסערע גליקען האָט זי זיך נישט געוואונשען. מיט פינף יאָהר צוריק, האָט מיטאַמאָל באַשע, וואָס איז אָנגעקומען גלייך נאָך דעם פאָטערס טויט אויף אַ פאַבריק, גענומען חבר'ן זיך עפּעס מיט יונגעלייט אין העמדלעך, לייענען ביכלעך און אַרויסזאָגען עפּעס ווילדע געדאַנקען וועגען אָרימע און רייכע—געדאַנקען, וואָס אסתר האָט קיינמאָל אַזוינס נישט געהערט. אסתר האָט זיך באַלד דערוואוסט, אַז איהר באַשע איז אויך צוגעשטאַנען צו דער חברה „דעמאָקראַטען”, וואָס האָבען אין שטאָדט געהאַט נאָך עטליכע שרעקליכע נעמען, למשל: „אחדות”, „ברידער און שוועסטער”, „סטאָטשקיניקעס”, „ברויט מיט פוטער”, „רויטע העמדלעך”, „עלעקטריקעס”, א. אַ. וו. אסתר איז שיער נישט געשטאָרבען פון שרעק, איהר האָט זיך געדוכט, אַז „דער הימעל האָט זיך געלעגט אויף דער ערד”, אַז ס'איז „צו אַלץ געקומען אַ סוף”. און מיט דער גאַנצער קראַפט פון קבצנ'ישען יאוש און מיט עהרליכער ליבע, האָט זי זיך גענומען טענה'ן מיט דער טאָכטער, בעטען זיך ביי איהר, אַז זי זאָל נישט אַוועק אויף דעם געפעהרליכען וועג. מיט טרעהרען האָט זי זיך ביי איהר געבעטען, מיט טרעהרען האָט זי איהר געשראָקען, אַז גאָט וועט איהר שטראָפען אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. נאָר באַשע איז געבליבען טויב, אי צו דער מוטערס בקשות, אי צו איהרע סטראַשונקעס, און אסתר האָט אָנגעהויבען ביסלעכוויז צוגעוועהנען זיך צום געפעהרליכען אויפפיהר פון איהר טאָכטער, פונקט ווי זי פלעגט צוגעוועהנט ווערען אין דעם משך פון איהר גאַנצען לעבען צו אַלערליי צרות און פיין. ווען מען האָט דאָס ערשטע מאָל באַשען אַרעסטירט, איז אסתר אַריינגעפאַלען אין אַ טיפען יאוש. איהר האָט זיך געדוכט, אַז איצט איז שוין איהר טאָכטער איינגאַנצען, אויף אייביג פערפאַלען. זי האָט איהר בעקלאָגט, ווי מען בעקלאָגט אַ געשטאָרבענעם, און אין דערזעלבער צייט האָט זי זיך געשעמט פאַר איהרע שכנים און בעקאַנטע; אַ קלייניגקייט צו זאָגען, אַ מיידעל—און זיצט אין אָסטראָג! נאָר אַז אין שטאָדט האָט זיך אָנגעהויבען מאַסענוויין

אַרעסטען, ביי וועלכע עס זענען אַריינגעפאַלען טעכטער אפילו פון די שענסטע בעלי-הבתים אין שטאָדט, איז אסתר נישט ווי-לענדיג מוסכים געוואָרען מיט דעם געדאַנק, אַז איהר טאָכטער איז אַנ׳„אָסטראָזשניצע״. ניין חדשים איז באַשע אָבגעזעסען אין טורמע, און דערנאָך האָט מען זי בעפרייט. און אַז אין אַ האַלב יאָהר אַרום האָט מען זי ווידער צוגענומען, איז אסתר שוין דאָס מאָל נישט געווען אַזוי מבולבל, ווי פריהער. נאָכדעם ווי באַשע איז צום צווייטען מאָל אַרויס פון טורמע, איז זי אַוועקגעפאָהרען פון נ... אסתר האָט נישט געוואוסט אויף קלאָר, וואוהין באַשע איז אָבגעפאָהרען, נאָר זי איז געווען זיכער, אַז איהר טאָכטער בעשעפטיגט זיך נאָך אַלץ מיט „יענע זאַכען״, „שפילט זיך מיט פייער״ און אַז זי קאָן יעדע מינוט אַריינפאַ-לען אין אָסטראָג. דאָך איז זי שוין מיט דעם אויך מוסכים געוואָרען, ווי מיט אַ זאַך, וואָס מען קאָן באין אופן נישט פערמיידען. און אַז באַשע איז, מיט אַ חדשים דריי צוריק, גאָר אומגעריכט געקומען צוריק אַהיים, ווידער אָנגעקומען אין פאַבריק און זיך בעזעצט ביי דער מוטער אין שטוב, האָט אסתר דאָס אויפגענומען פאַר אַ מתנה פון גאָט, וועלכע זי האָט גאָרנישט פערדינט. ביסלעכווייז און אַליין נישט בעמערקענדיג דאָס, האָט זיך אסתר צוגעוועהנט צו דער גרויסער ענדערונג, וואָס איז פאָרגעקומען אי אין איהר לעבען, אי אין דעם לע-בען פון דער גאַנצער סביבה. זי האָט זיך צוגעוועהנט דערצו, אַז באַשע געהערט אָן צו דער „אָרגאַניזאַציע״ און טיף אין האַר-צען האָט זי אפילו שטאָלצירט. זי האָט זיך צוגעוועהנט דערצו, אַז ביי איהר אין הויז זאָל מען אָפען, אויפ׳ן קול לייענען ביכלעך און „בלעטלעך״, וועגען וועלכע זי האָט מיט עטליכע יאָהר צוריק מורא געהאַט צו ריידען אפילו שטילערהייד. נאָכ-מעהר: זי אַליין האָט אויך מיט מעהר אויפמערקזאַמקייט אָנגע-הויבען צוהערען זיך צו דעם, וואָס מען האָט געלייענט, און זי פלעגט איינגעפונען, אַז אין די ביכלעך איז אָנגעשריבען דער ריינער אמת. זי האָט זיך דערוואוסט נייע ווערטער, פון וועלכע זי האָט פריהער אפילו קיין השגה נישט געהאַט.

צו אַלץ האָט זי זיך צוגעוואוינט, די אַלטע אסתּר, און דאָך, ביי יעדען טומעל, ביי יעדער אויפרעגונג אין שטאָדט, פלעגט איהר דאָס האַרץ פערקלעמט ווערען פון אימה און שרעק און איהרע בלייכע ליפען פלעגען אָפטמאָל שעפטשען: „רבונו של עולם, פאָטער פון יתומים! האָב רחמנות און היט זי איין פון אַנ׳אומגליק!“

פון מאַרק איז אסתּר געגאַנגען אין דער גרויסער שוהל און אין עטליכע חדרים, וואו עס זענען ביי איהר געווען שטענדיגע קונדען. דערנאָך איז זי אַוועק אין פּאַרק, וואו עס איז שטענדיג געווען אַנ׳עולם. קענענדיג גוט דאָס פּובליקום פון פּאַרק, איז אסתּר געווען זיכער, אַז וועגען דעם אויסערגעוועהנליכען צופאַל—די ערמאָרדונג פון סטעפּאַנ׳ען—רעדט מען אויך אין דעם פּאַרק, און אַז דאָרטען רעדט מען מכח דעם, פיל קיערער איידער אין מאַרק. זי האָט געהאָפט, אַז פון די דאָרטיגע רייד וועט זי זיך קאָנען אָנשטויסען, צו וואָסערע רעזולטאַטען דער צופאַל קאָן ברענגען.

אין די פריהערדיגע יאָהרען פלעגען אין דעם אַלטען, שאָטענדיגען און לפי ערך גרויסען שטאָדט-פּאַרק, שפּאַצירען נאָר די „פּני“, דער רייכער טייל פון דער בעפעלקערונג, און די אָרימעלייט, די אַרבייטער, פלעגען זיך עפּעס נישט דערוועגען אַריינצוגעהן אַהין. נאָר דער נייער גייסט, וואָס האָט צושטערט די אַלטע לעבענס-פאָרמען, ער האָט אָנגעריהרט אויך דעם פּאַרק. עס האָבען זיך אין איהם גענומען בעוויזען אַרבייטער און אַרבייטערינס, ביסלעכווייז, נאָר כּסדר האָבען זיי איינגענומען דעם פּאַרק און סוף כּל סוף אינגאַנצען אַרויסגעשטופּט פון דאָרטען דאָס „ריינע פּובליקום“. דער פּאַרק איז אינגאַנצען אַריבער אין די אַרבייטערס הענד און איז געוואָרען דער ליבסטער אָרט פון זייער שפּאַציר. אין די לעצטע יאָהרען, ווען עס זענען אין דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג אַריינגעצויגען געוואָרען די פאָלקס-מאַסען און די בעוועגונג גופא האָט זיך גענומען רייסען פון אונטער דער ערד אַרויס אויפען גאַס, צום פרייען הימעל—איז דער פּאַרק געוואָרען דער צענטראַלער פּונקט

פונם אַרבייטער-לעבען, אַ מין אַרבייטער-קלוב און ער האָט בע-
קומען דעם נאָמען: „די אַרבייטער-בירזשע“. אויף דער „בירזשע“
פלעגען זיך די אַרבייטער בעגעגענען מיט איינאַנדער און מיט
זייערע פאָרשטעהער; דאָרטען פלעגען די מיט-לידער פון די
פערשידענע פאַרטייען בעקומען זייערע אינסטרוקציעס, מען
פלעגט דאָרטען פונאַנדערטיילען פאַרטיי-ליטעראַטור. דאָרטען
פלעגען פאָרקומען דעבאַטען, ויכּוחים, און אַנ׳אַנדערש מאָל
אפילו פאָרלעזונגען. די אָרטיגע אַדמיניסטראַציע האָט די ערשטע
צייט אפילו געקעמפט מיט דער „בירזשע“, זי פלעגט פונאַנדער-
טרייבען די אַרבייטער פון פאַרק. דאַן פלעגט זיך די „בירזשע“
אַריבערטראָגען אויף די גרויסע גאַסען, אַנ׳אַנדערש מאָל—הינ-
טער׳ן שכאָדס, און זי פלעגט פערשאַפען דער אַדמיניסטראַציע
נאָך מעהר זאָרג און טרחה. און סוף כּל סוף איז די „בירזשע“
ווי אָנערקענט געוואָרען און האָט בעקומען בירגער-רעכט.

די „בירזשע“ האָט זיך געהאַט איהר קאָנסטיטוציע. די
אַלעען פון פאַרק זענען געווען שטרענג-פונאַנדערגעטיילט צווי-
שען די פערשידענע פאַרטייען און פראַקציעס.

דער „בונד“, וואָס איז געווען די שטאַרקסטע פאַרטיי אין
ג... האָט צוגענומען פאַר זיך די צענטראַלע אַלעען. די זייטיגע
אַלעען זענען געווען צוטיילט צווישען די איבריגע פאַרטייען,—
„איסקראָווצעס“, סאָציאַליסטען-רעוואָלוציאָנערען, פערשידענע גרו-
פעס ציוניסטען. צוויי דריי אַלעען זענען געבליבען נייטראַל—
אין דאָרטען פלעגען זיך בעגעגענען מיטגלידער פון פערשידע-
נע פאַרטייען, כּדי צו פיהרען דעבאַטען אָדער „דיפּלאָמאַטישע
אונטערהאַנדלונגען“. אויף דער „בירזשע“ האָט זיך דאָס פובלי-
קום געהאַלטען פריי און וועגען אַלץ גערעדט אָפען. אַלע האָ-
בען כּמעט איינער דעם אַנדערן געקענט און פאַר אַ שפּיאָן איז
געווען שווער אַריינצוקלויבען זיך אין פאַרק. פרעמדע מענשען
פלעגט מען אויף אַנ׳איידעלען אופן ווייזען דעם וועג. אפילו די
פּאָליציאַנטען, וואָס זענען געשטאַנען נעבען פאַרק און האָבען
גוט געקענט די הויפּט-אָנפיהרער פון די אָרגאַניזאַציעס, אפילו
זיי פלעגען זיך נישט שטענדיג דערוועגען אַריינצוגעהן אויף

דער „בירזשע״. די פערזאַמלונגען פלעגען דאָרטען פּאַרקימען מעהרסטענטיילס אין אָוונד, נאָך דער אַרבייט, און פלעגען דויערען צוויי-דריי שעה.

עס איז געווען אַרום פיער דעם זייגער בייטאָג. אין פּאַרק איז געווען קיהל און היימיש. דער שטענדיגער עולם פון דער „בירזשע״-צייט איז נאָך נישט געווען אין פּאַרק, נאָר כמעט אַלע בענק זענען געווען פערנומען—עס זענען אומעטום געזעסען „עקסטערניקעס״, גימנאַזיסטען, האַלבע אינטעליגענטען און אַרבייטסלאָזע. דאָס רוב זענען געזעסען פערטיפט אין רוסי-שע און יודישע צייטונגען. אַנדערע האָבען געלייענט ביכער. אין די זייטיגע אַלעען זענען געשטאַנען גרופּעס יונגעלייט און האָבען צווישען זיך שטילערהייד געשמועסט.

די רוהיגע שטימונג פונ׳ם פּאַרק-פּובליקום האָט אסתר׳ן אַ ביסעל פערוואונדערט, נאָר צוגלייך אויך בערוהיגט זי. אויב אָט דאָס פּובליקום, וואָס ווייסט, פערשטעהט זיך, וועגען דער ערמאָרדונג פון סטעפּאַנ׳ען, געפינט דאָך נישט פאַר נויטיג אפילו צו ריידען מכח דעם, איז עס אַ סימן, אַז קיין שום בייז וועט נישט פּאָרקומען.

זי איז אַרומגעגאַנגען דעם גאַנצען פּאַרק, זיך אָבגע-שטעלט ביי יעדער באַנק און איבערגע׳חזר׳ט נישט הויך דאָס וואָרט „באָב״. קיינער האָט זיך נישט אָבגערופען, אפילו נישט אַ קוק געטהון אויף דער אַלטער, און זי איז געגאַנגען ווייטער. מעהר נישט,ביים אַרויסגעהן פון פּאַרק, האָט זי איינער פון די לעזער אָבגעשטעלט. דאָס איז געווען אַ יונגערמאַן אין אַ שטאַרק פערשמאָלצענעם סורדוק. דאָס צוריסענע היטעל האָט זיך קוים געהאַלטען אויף זיינע נישט-פערקעמטע, לאַנגע האָר. דער יונ-גערמאַן איז געווען אין ברילען. ער איז געזעסען איינגעהוי-קערט אויף דער באַנק, פערטיפט אין אַ בוך. דערהערענדיג דאָס וואָרט: „באָב״, האָט ער, נישט אָברייסענדיג זיך פון בוך, אויף גיך אויסגעשריען:

—הערט, זייט אַזוי גוט! קומט אַהער! גיט מיר דריי מעסטלעך באָב פאַר דריי גראָשען.

קוקענדיג אין בוך, האָט ער אויסגעשטעלט אסתּר׳ן זיין פּאָלע. אַז אסתר האָט אָבגעמאָסטען די באָב און בעקומען די דריי גראָשען, האָט זיך פון דער צווייטער באַנק אויפגעהויבען און צוגעגאַנגען צו איהר אַ בחור מיט אַ בלויזען לאַנגען האַלז, אין אַ פאַרוסינענעם בגד. אין האַנד האָט ער געהאַלטען אַ גראָ־בען ספר. נישט קוקענדיג אויף אסתּר׳ן, האָט ער אַ מור־מעל געטהון:

—גיט מיר אויך פאַר אַ קאָפּיקע באָב.

אויסשטעלענדיג די אָפענע קעשענע פון בגד, האָט ער עפּעס ווי פון דער זייט אַריינגעשטעקט איהר אין האַנד אַ מטבע און זיך געווענדעט צו יענעם בחור, וואָס איז געזעסען אויף דער באַנק:

—וואָס לייענט איהר, שאַכנאָוויטש?

—וואָס לייען איך? איך לייען ניטשען,—האָט געענטפערט שאַכנאָוויטש, נישט אָברייסענדיג זיך פון בוך, און אין אַ ווײלע אַרום האָט ער צוגעגעבען מיט התפעלות: ס׳אַראַ טיפקייט! מורא׳דיג טיף!

—ע! העגעל איז טיפער!... און איך לייען גאָר עפּעס אַ נאַריש ביכעל. ממש אַנ׳עבירה די צייט.

—וואָס פאַר אַ ביכעל?

—די „פּראָבלעמען פון אידעאַליזם”... מען קאָן פשוט פון זינען אַראָב! מענשען פערשטעהען לגמרי נישט קיין פילאָזאָפיע, האָבען קיין שום השגה נישט פון מאַרקס׳ן, און שרייבען! איך וואָלט זיך גענומען פאַר איין האַלבע שעה מאַכען פון זייערע גאַנצע דיבורים אַש און בלאָטע!

אסתּר איז אַוועק פון פּאַרק. אַרויסגעהענדיג אויף דער גרויסער גאַס, האָט זי דערזעהען געגען זיך אַ בחור פון אַ יאָהר ניינצעהן, אַ הויכען, אַ שלאַנקען, מיט אַ ליבליכען, גוטען פנים, מיט אַ קליין בערדעל, און קלאָרע, דרייסטע אויגען. ער איז געווען אָנגעטהון אין אַ העלע בלוזע, פערגאַרטעלט מיט אַ קונטאַס און אין אַ סטודענטיש היטעל. ער איז געגאַנגען פעסט, זאָרגלאָז און רוהיג.

אסתר האָט גוט געקענט דעם בחור, וועלכער פלעגט אָפּט אַריינגעהן צו איהר באַשען. זי האָט געוואוסט, אַז דאָס איז יעקב באַרקאַנאָוו, דעם בעוואוסטען גביר, וואָלף אפרים׳ס אַ זוהן; זי האָט אויך געוואוסט, אַז ער קעהר זיך אָן צו דער אָרגאַניזאַציע און געהט עס אָפּט אַריין צו באַשען, מסתמא כדי צו האַלטען זיך עצות וועגען די עסקים פון דער אָרגאַניזאַציע. דעם יונגען באַרקאַנאָוו׳ן האָט זי געהאַלטען כמעט פאַר אַנ׳איינגענעם מענשען. יעדעס מאָל, ווען ער פלעגט קומען, פלעגט ער איהר זאָגען אַ שעהנעם „גוט מאָרגען”, נאָכפרעגען אויף איהר געזונד, אַנ׳אַנדערש מאָל אַ שמועס טהון מיט איהר וועגען אַלגעמיינע פראַגען און אַלע מאָל, פאַר׳ן אַוועקגעהן, פלעגט ער איהר געבען די האַנד. איהר פלעגט דאָס אויסווייזען אַ ביסעל טשיקאַווע און קאָמיש. אויף גיך פלעגט זי אויסרייבען אָן פאַרטוך איהר קליינע, דאַרע, צומאָזאָלעטע האַנד און עפּעס איילענדיג, דערלאַנגען זי איהם מיט אַזאַ מינע, פונקט ווי זי וואָלט געטהון בעת-מעשה ערפילען עפּעס אַ מנהיג—אַפילו אַ קאָמישען, נאָר אַנ׳אָנגענעמען.

דערזעהענדיג באַרקאַנאָוו׳ן, האָט זיך אסתר עפּעס ווי פערשעמט, זי האָט גוט געוואוסט, אַז נישט נאָר וואָס באַרקאַנאָוו ברעקעלט זיך נישט מיט אָרימע לייט, נאָר פערקעהרט, ער גיט זיי אָב דעם גרעסטען כבוד. פונדעסטוועגען האָט זי זיך גלייך דערמאָנט, אָז איהרע אָרימע קליידער און האָט דערפיהלט, אַז זי האָט אויף דער האַנד דעם קאָשיק מיט באָב. באַרקאַנאָוו האָט נאָך פון וויטען אָנגעהויבען פרייגדליך שמייכלען צו איהר. צוגעהענדיג צו איהר, האָט ער איהר אָבגעגעבען אַ הערצליכען „גוט־מאָרגען” און דערביי צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: „מיר וואָלטען געקאָנט פיל אינטערעסאַנטעס דערצעהלען איינער דעם אַנדערן, נאָר עס איז קיין צייט נישטאָ”.

—גוט־מאָרגען — גוט־יאָר! — האָט אסתר געענטפערט אויך הערצליך, נאָר מעהר איינגעהאַלטען.

—איך האָב אייך געוואָלט בעטען אסתר, — האָט ער איהר געזאָגט, — איבערגעבען באַשען, אַז היינט וועט גאָרנישט זיין,

ווייל דוד האָט זיך נאָך נישט אומגעקעהרט. מאָרגען אין דער זעלבער צייט וועט דאָס זיין. זי ווייסט וועגען וואָס דאָס איז.

—זעהר גוט, איך וועל זיהר זאָגען, ווי זי וועט נאָר קומען,—האָט אסתּר ערנסט געענטפערט.

באַרקאַנאָוו האָט נאָכאַמאָל זיהר פריינדליך אַ שאָקל געטהון מיט'ן קאָפּ און איז זיך אַוועק ווייטער.

ג

אסתּר האָט געאיילט אַהיים. געוועהנליך פלעגט זי זיך אומקעהרען מיט עטליכע שעה פריהער, איידער באַשע פלעגט קו־מען פון דער אַרבייט. די פאַבריק, וואו זי האָט געאַרבייט, איז געווען אויף דעם אַנדער'ן עק שטאָדט, דעריבער איז איהר געווען שווער צו געהן אַהיים עסען וואַרמעס. מחמת דעם פלעגט אסתּר אין אָוונד הייצען דעם אויוען און קאָכען וויעטשערע. דאָס מאָל האָט זי אַ ביסעל פערשפּעטיגט, דעריבער איז ביי איהר געבליבען מאַכען אַ קאַלטע וויעטשערע. דער שמועס מיט באַר־קאַנאָוו'ן האָט אויף איהר געמאַכט זעהר אַ גוטען איינדרוק און עס האָט זיך איהר געוואָלט מאַכען עפּעס אַ גוטע וויעטשערע, אָנטהון באַשען אַ פערגעניגען. זי האָט געקויפט צוויי שטיקלעך געוויאָנזלטע פיש, רעטעכלעך, אַ פּאָר אוגערקעס און אַ טעפּע־לע זויער מילך. „עס וועט זיין אַ וויעטשערע כּיד המלך", — האָט זי צופרידען געטראַכט.

אסתּר האָט געוואוינט אין עק שטאָדט, אויף דער אַרביי־טער־סלאָבאָדקע, וואָס האָט זיך גערופען „פּאָדלעסיע". די גאַנצע סלאָבאָדקע איז בעשטאַנען פון אַ לאַנגער, בלאָטיגער גאַס, וועלכע עס האָבען דורכגעשניטען פיל שמאָלינקע געסלעך. אסתּר האָט געוואוינט אויף אַ דירה, וואָס איז בעשטאַנען פון אַ קליין צימער און אַ האַלבער קיך. דאָס מעבעל איז געווען אַ געוועהנליכעס, ווי אין אַלע קבצנישע ענגע דירות: אַ בעט, אַנ'אַרומגעריסענער דיוואַן, אַ טישעל און אַ פּאָר קליינינקע בענקלעך. אין ווינקעל

איז געשטאַנען אַ קרומער, האַלב צופוילטער קאַמאָד מיט שטענ־דיג אָפענע שופלאָדען. אויפן קאַמאָד זענען געשטאַנען אַ פּאָר מעשענע לייכטער און אין איין הויפען זענען געלעגען: אַ צו־ריסענע בלוזקע, אַ שמוציגער האַנטוך, אַ סידור, און דאָס „ער־פורטער פּראָגראַם” פון קויטסקי.

געקומען אַהיים, האָט אסתר גענומען גרייטען די וויע־טשערע. נאָכדעם ווי זי האָט צוגעגרייט צום טיש, האָט זי זיך גענומען וואַרטען אויף באַשען.

אין שטוב איז אַריין אַ מיידעל, נישט קיין הויכע, אַ געזונדטע, מיט אַ ביסעל אַ ברייטען פּנים, מיט קנייטשען אויפן שטערען און געדיכטע ברעמען, פון אונטער וועלכע עס האָבען אַרויסגעקוקט ערנסט, כמעט שטרענג, גרויע קלוגע, אויגען. אין דער פיגור, אינ׳ם גאַנג פונ׳ם מיידעל, איז געווען עטוואָס זעלב־שטענדיגעס און שטאַרקעס. פון ערשטען קוק אויף איהר האָט מען גלייך געקאָנט בעמערקען, אַז דער מענש האָט פיל געלי־טען אויף זיין לעבען, פיל איבערגעלעבט, פערשטעהט און קען דאָס לעבען.

—היינט איז, באַשינקע, אַ קאַלטע וויעטשערע,—האָט אסתר איילענדיג אַ זאָג געטהון דער טאָכטער, איידער יענע איז נאָך אַריבערגעטראָטען די שוועל: פערשפעטיגט זיך און נישט בע־וויזען צוהייצען.

—נאָך בעסער. גוט, וואָס עס איז שוין געגרייט צום טיש: איך האָב זעהר קיין צייט נישט.

—איך האָב געזעהן באַרקאַנאָוו׳ן,—האָט זיך אָבגערופען אסתר: ער האָט מיר געהייסען זאָגען דיר, אַז היינט וועט גאָר־נישט זיין, נאָר מאָרגען אין דער אייגענער צייט... ער האָט געזאָגט, אַז דו וועסט אַליין פערשטעהן, וועגען וואָס דאָ רעדט זיך.

באַשע האָט דאָס גוט פערשטאַנען. די זיצונג פון קאָמי־טעט, וואָס האָט געזאָלט זיין היינט אין אָוונד, איז, הייסט עס, אָבגעלייגט געוואָרען אויף מאָרגען.

באַשע איז געוואָרען ווי ברוגזליך, זי האָט אונצופרידען

אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד און איז אַוועק אין צימער. נאָר זי איז תיכף אַריינגעקומען צוריק אין קיך און האָט קורץ אַ פרעג געטהון:

—מעהר, האָט ער גאָרנישט געזאָגט?

—גאָרנישט,—האָט אסתּר געענטפערט.

„אָט אַלעמאָל אַזוי, שטענדיג בייט זיך פלוצלונג ביי זיי עפּעס איבער״!—האָט באַשע אונצופרידען געטראַכט. זי האָט שוין איינגעטיילט די צייט פון דעם מאָרגענדיגען אָוונד, אָב־געדעט מיט עטליכע מענשען צו זעהן זיך, צוגעזאָגט קומען אויף אַ פערזאַמלונג און נאָך איניגע זאַכען אָבגעלעגט אויף מאָרגען. ערשט מיטאַמאָל—נאַ דיר, איצט געה זאָג אַלעמען אָן! און דער עיקר, ער אַליין, נישט פרעגענדיג ביי קיינעם, האָט זיך גענומען און אָבגעלעגט די פערזאַמלונג, גלייך ווי ער וואָלט געווען דער גאַנצער בעל־הבית אין קאָמיטעט. געקאָנט, דאַכט זיך, אַריינגעהן מישב זיין זיך. נאָר דאָך האָט זי זיך פיל נישט אָבגעשטעלט דערויף און תיכף גענומען קלערען וועגען דער אַרבייט, וואָס זי האָט אויף מאָרגען. די מאַסאָווקע קען מען אָבלעגען נאָך אויף עטליכע טעג; מיט עטליכע מענשען וועט מען זיך קאָנען טרעפען אויף דער בירזשע, און די איבעריגע זאַכען וועט עס אויך נישט שווער זיין ווי עס איז איינצו־אָרדנען.

—יאָ, איך האָב גאָר פערגעסען!—האָט זיך אסתּר מיט־אַמאָל געכאַפּט: באַרקאַנאָוו האָט מיר געזאָגט, אַז היינט וועט דערפאַר גאָרנישט ניט זיין, ווייל דוד איז נאָך נישט געקומען... נו, איז ביי מיר אַ קאָפּ! ווי אַ רעשעטע!

—אַ־אַ, אָט וואָס!—האָט באַשע מיט אַ רוהיגען טאָן אויס־גערעדט און פון איהר פער׳דאגה׳טען פנים זענען אַראָב די קניי־טשען. זי איז עפּעס פרעהליכער געוואָרען און, אַ קוק טהוענדיג אויפ׳ן טיש, האָט זי געזאָגט:

—גוט, מאַמע, וואָס דו האָסט גענומען היינט אויף וויע־טשערע געוויאָנזלטע פיש, מיר האָט זיך היינט אַ גאַנצען טאָג ביי געגלוסט עפּעס בעזאַלצענס, אז אַ גרויל.

נאָך וויעטשערע, האָט באַשע שוין געקליבען זיך אַוועקצוגעהן, נאָר אין דער מינוט איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב אַ יונגערמאַן, אַנ׳ערך פינפאונצוואַנציג יאָהר אַלט, אַ געגאָלטער, מיט פערדרעהטע בלאָנדע וואָנסעלעך און אַ נייעם פידזשאַק, אַ קאָלירטען שניפס און אין אַ הוט. ער האָט אויסגעוויזען ווי אַ קאָמיוואָיאַזשאָר אַ פראַנט. נאָך מעהר עהנליכקייט צו אַ קאָמיוואָיאַזשאָר האָט איהם צוגעגעבען דאָס, וואָס ער האָט געהאַלטען אונטער דער פאַכווע אַ פעקעל, וואָס האָט אויסגעוויזען ווי אַ פאַקעט מיט מוסטער־סחורה.

דער יונגערמאַן איז צוגעגאַנגען אויף עטליכע טריט צו באַשען און שווייגענדיג, מיט לאַכענדע אויגען און מיט אַנ׳איינגעהאַלטענעם שמייכעל אויף די ליפען, האָט ער זיך אַנידערגעשטעלט געגען איהר. באַשע האָט אויף איהם אויסגעשטעלט אַ פאָר גרויסע אויגען, וועלכע האָבען אויסגעדריקט צו גלייך אי פרייד, אי פערוואונדערונג.

—דערקענט?—האָט אַ זאָג געטהון דער יונגערמאַן, און אויף זיין פנים האָט זיך צוגאָסען אַ ברייטער שמייכעל.

—מאַטוויי?!—האָט באַשע פערוואונדערט אויסגעשריען, נאָך אַלץ נישט קומענדיג צו זיך. ווי קומסטו אַהער? וואָס, אַנטלאָפען? שוין לאַנג?

מאַטוויי האָט אַ מאַך געגעבען מיט דער האַנד און שמייכלענדיג געזאָגט:

—איך געדענק שוין אַליין אויך נישט, ווען איך בין אַנטלאָפען! שוין מעהר ווי ־ האַלב יאָהר. אין דער צייט בין איך שוין געוועזן אין אויסלאַנד, און אַפילו נאָכאַמאָל געוועזן אַרעסטירט...

ביי באַשען האָט געלויכטען דאָס פנים פון פרייד. דאָך האָט זי מיט אַ פאָרוואורף אַ שאָקעל געטהון מיט׳ן קאָפּ און געזאָגט:

—און איצט ביסטו עס געקומען ווידער אַהער, כדי מען זאָל דיך נאָכאַמאָל אַרעסטירען? יעטוועדעס קינד קען דאָך דיך דאָ!

—דערפאַר קען איך דאָך דאָ אויך יעטוועדעס קינד,—האָט מאַטוויי מיט אַ געלעכטער געענטפערט.

—ניין, דאָס איז אַ משוגעת! האָט באַשע געַ׳טענה׳ט איהר׳ס.

—איך האַלט משוגעת פאַר די בעסטע קאָנספּיראַציע...

ניין! די מעשה דערפון איז אָט וואָס—האָט ער אָנגעהויבען ערנסט,— איך האָב גאָרנישט גערעכענט צו פאָהרען אַהער. איך בין געפאָהרען צו דער גרענעץ צוליב אַ ספּעציעלען ענין. אויפן וועג האָט מען מיר אָבער געזאָגט וועגען „אַנ׳עסק״ און איך האָב געמוזט קומען אַהער זעהן זיך מיט וועמען עס איז פון קאָמיטעט... קיין „יאַווקע״ האָב איך נישט געהאַט, און איך האָב געוואוסט, אַז דו ביסט שוין אין נ... נאָר אָבשטעלען זיך ביי דיר טויג דאָך נישט... פערפאָהרען אין אַ האָטעל ווילט זיך אויך נישט. דו ווייסט דאָך מסתמא, וואוהין קאָן איך געהן נעכטיגען?...

—געה צו באַרקאַנאָוו׳ן דאָס איז די בעסטע זאַך...

—ווער איז דאָס דער באַרקאַנאָוו? דער גימנאַזיסט?

—ער איז איצט אַ סטודענט שוין, געזעסען אין טורמע אויך. ער איז אין קאָמיטעט... איך בין אויך אין קאָמיטעט — האָט זי צוגעגעבען מיט אַ טרוקענעם טאָן.

—אָ, אָט ווי! קאָן איך דאָך מיט דיר רעדען וועגען אַלץ. איך בין געקומען אַהער מכח געוועהר.

—וועגען דעם וועסטו דאַרפען רעדען מיט דוד׳ן. דאָס איז זיין זאַך...—האָט איהם באַשע איבערגעשלאָגען.

—דוד איז דאָ?—האָט זיך מאַטוויי דערפרעהט:—ער איז דאָ די גאַנצע צייט?

—די גאַנצע צייט דאָ אין דעם קאָמיטעט, און נאָך אַפילו קיין איינמאָל נישט געזעסען, מעהר נישט, איינמאָל איז ביי איהם געווען אַנ׳אָביסק, און דאָס אויך צופעליג. אָ, אָט ער איז אַ קאָנספּיראַטאָר!...

—אַ חידוש, ער איז דאָך עפּעס פון דעם אַלטען בונדישען חדר! — האָט מאַטוויי שטאָלץ געזאָגט: יאָ, אָט וואָס—האָט ער זיך דערמאָנט—איך האָב אייך געבראַכט עטליכע בראָונינגס. פון אייער קאָמיטעט האָט מען געבעטען. דאָ זענען זעקס שטיק,—האָט ער געוויזען אויף זיין פּעקעל—נאָר איהר וועט מוזען גלייך בעצאָהלען במזומנים.

—גוט, האָט באַשע געענטפערט, צונעהמענדיג דעם פּאַקעט.

—מאָרגען פאָהר איך אַוועק, – האָט מאַטוויי געזאָגט: מיר ווילט זיך זעהר זעהן זיך מיט די עלטער'ן... ביי נאַכט רעכען איך אַריינגעהן צו זיי...

מאַטוויי'ס עלטערן האָבען געוואוינט אויף דער זעלבער סלאָבאָדקע און באַשע האָט זיי גוט געקענט. דער ערשטער גע-דאַנק איהרער איז געווען—ענערגיש צו פּראָטעסטירען געגען אַזאַ מין נישט-קאָנספּיראַטיווען שריט. נאָר זי האָט זיך דערמאָהנט, אַז מאַטוויי'ס פאָטער איז שטאַרק קראַנק, און זי האָט זיך בענוגענט נאָר מיט אַ התראה:

—זאָלסט נאָר גוט אַכטונג געבען, אַז קיין זייטיגע מענשען זאָלען דיך דאָרט ניט טרעפען. נו גער, באַלד וועלען מסתמא קומען אַ הער מענשען, נישט כדאי זיי זאָלען דיך זעהן.

—ווי קלערסטו, זיי וואָלטען מיך איצט דערקאָנט? האָט מאַטוויי האַלב ערנסט געפרעגט: איך בין איצט עהנליך... נו, אויף ווענען בין איך איצט עהנליך?

—אויף אַ שפּיאָן, האָט באַשע רוהיג געענטפערט.

—אָט אַזוי איז גוט, האָט מאַטוויי אַ זאָג געטהון מיט אַ געלעכטער און האָט זיך אָבגעזעגענט מיט באַשען.

ד

מאַטוויי איז אַוועק פון באַשען צו באַרקאַנאָוו'ן. עס איז שוין געווען פינסטערליך און אויף דער סלאָבאָדקע, וואו מאַטוויי איז געגאַנגען, האָבען כמעט נעבען יעדען שטיבעל קינדער גע-שפּילט. אַנטקעגען זיי, אויף די זאַוואַלינקעס, זענען געזעסען און געשטאַנען רעדלעך מיט מענשען, וואָס זענען אַרויסגעגאַנגען אין גאַס עטעמען אַ ביסעל פרישע לופט. אויף דער גאַנצער סלאָבאָדקע האָט געהערשט אַ פרידליכע און רעש'דיגע לעבעדיגקייט.

מאַטוויי איז געווען אַ קינד פון דער סלאָבאָדקע. דאָ אין דער „פּאָדלעסיע" איז ער געבוירען געוואָרען, דאָ האָט ער

פערבראַכט זיינע קינדער-יאָהרען און זיין יוגענד, ביז׳ן אַרעסט. בשעת מען האָט איהם אַוועקגעשיקט קיין יאַקוטסק אויף אַכט יאָהר, האָט ער אינגאַנצען שוין פערלוירען די האָפענונג צו קומען ווען-עס-איז צוריק אַהיים. נאָר פון יאַקוטסק האָט זיך איהם איינגעגעבען צו אַנטלויפען, און איצט, נאָכדעם ווי ער איז אָב-געקומען צוויי יאָהר אין אַלערליי טורמעס און נאָכ׳ן אַנטלויפען געוועזען נע-ונד אין פערשידענע שטעדט, ווי אַנ׳אונלעגאַלער, איז ער ווידער געקומען אין די אייגענע שטאָדט, אין די אייגענע סלאָבאָדקע, וואו זיינע עלטער׳ן וואוינען נאָך איצט און וואו איהם איז בעקאַנט יעדעס ווינקעל, יעדע קלייניגקייט, יעדעס שטיינ-דעל אַפילו.

ווי אַ מענש, וואָס איז שוין געוועהנט צו זיין „אָבגעהיט״, איז ער אויך איצט געגאַנגען נאָר אין מיט׳ן גאַס, ווייט פון די הייזער, כאָטש ער איז געוועזען זיכער ביי זיך, אַז אַפילו פון דער נאָהנט וועט איהם אויך קיינער פון די סלאָבאָדקער איינ-וואוינער נישט דערקענען. קיינעם וואָלט אַפילו אין מוח נישט אַריינגעפאַלען, אַז אָט דער פריץ מיט דעם וועלאָסיפעד׳ן-היטעל, מיט דעם געפרעכטען אויבער-העמד, מיט דעם קאָלירטען האַלז-טוך, וואָס געהט זיך אַזוי רוהיג, פּאַמעלעך,—איז אליקום דעם סופר׳ס זוהן—מאַטוויי איז געוועזען זיין פערשטעלטער נאָמען—דער זעלבער זעליג, וועלכער פלעגט אומגעהן ווי אַ ניהיליסט, געטראָ-גען לאַנגע האָר, שטענדיג געאיילט זיך, שטענדיג געפלויגען.

מאַטווייען איז געוואָרען שרעקליך שווער אויפ׳ן האַרצען. ער האָט פון דער ווייטענס צוגעקוקט זיך צו די מענשען, וועל-כע זענען דאָ געזעסען און געשטאַנען און האָט זיי אַלעמען דער-קענט. צווישען זיי זענען געווען זיינע בעקאַנטע, אייגענע, פריינד און חברים. ער האָט געפיהלט, אַז ווען ער וואָלט נאָר צוגעהן צו ווערמען עס איז פון זיי און זיך לאָזען דערקענען, וואָלטען פיל פון זיי זיך אַ וואָרף טהון איהם אויפ׳ן האַלז מיט פרעהלי-כע אויסרופען, מיט טויזענדער פראַגען. און גיך ווי אַ בליץ וואָלט זיך פונאַנדערגעטראָגען איבער פּאָדלעסיע, אַז זעליג אליקום׳ס, זעליג דער „בונדאָוויעץ״ האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים, און גיך

וואָלט די בשורה אַוועקפּליהען אויפ׳ן עק סלאָבאָדקע, אין יע־נעם געסעלע, צו דעם קליינעם שטיבעל, וואו עס וואוינען זיי־נע עלטערן.

מאַטווייען האָט פּערקלעמט דאָס האַרץ און ער האָט דערפּיהלט אַ טיפע בעליידיגונג. עפּעס אַנ׳אויסערליכע, אונגע־זעהענע קראַפט און אין דער זעלבער צייט אַנ׳אַכזריות׳דיגע, אומברחמנות׳דיגע, ווערגט איהם, פערשמידט זיין ווילען, זיינע געפיהלען, אַלע זיינע בעוועגונגען, האַלט איהם איין פון צולוי־פען צו די עלטער׳ן, שטעלט צווישען איהם און זיין אייגענער סלאָבאָדקע אַ מחיצה, ווי אַ גראָב־גלעזערנע וואַנד, דורך וועל־כער ער קאָן אַלץ זעהן, נישט זענענדיג ביכולת צו געהן צו ווענען עס איז. אויף אַ ווייל׳ע האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווילד, וואָס ער גיט זיך איצט אונטער אָהן אַ שום ווידערשטאַנד דער־פיינדליכער, בעהאַלטענער קראַפט, אין דער צייט, ווען בשעת ער האָט זיך געפונען אין די הענד פון אָט דער קראַפט, פנים אל פנים מיט איהר, האָט ער זיך קיינמאָל נישט אונטער־געגעבען איהרע בעפעהלען און האָט אָפט, דרייסט אַרויסגעווי־זען איהר זיין שנאה, זיין פעראַכטונג.

ער איז שוין כמעט דערגאַנגען ביז׳ן עק סלאָבאָדקע, ווי ביי איהם אין האַרץ האָט פּלוצלונג אויפגעוואַכט אַ געפיהל פון כעס און ענטשלאָסענקייט, איינס פון יענע געפיהלען, וועלכע די חברים פלעגען אָנרופען, אונזיניגע, כאָטש טיף אין האַרצען האָבען זיי עס הויך געשעצט.

מאַטווייען זענען געווען גוט בעקאַנט אַזעלכע שטורעמדיגע געפיהלען, דורך וועלכע ער איז שוין נישט איינמאָל געשטאַ־נען אין געפאַהר. דערפאַר אַבער האָבען איהם אויך די זעלבע שטורעמדיגע געפיהלען פון פערצווייפעלטער ענטשלאָסענקייט נישט איינמאָל געראַטעוועט. וואָלט ער דען נישט געווען אַרעסטירט מיט עטליכע חדשים צוריק, בשעת פּאָליציי איז געקומען אויף אַ קוואַטיר פון זיינעם אַ חבר, וואו ער האָט זיך בעהאַלטען. ווען ער וואָלט מיטאַמאָל נישט אַראָבגעוואָרפען די לאָמפּען און בשעת׳ן טומעל נישט אַרויסשפּרונגען פון פענסטער, פערכאַפּ[illegible]

מיט זיך אַ פּעקעל ליטעראַטור?

מאַטוויי האָט זיך מיטאַמאָל אָבגעשטעלט, שטאַרק אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד, און גלייך ווי עמיצער וואָלט איהם געטריבען, האָט ער זיך אויף גיך אומגעקערט און איז אַוועק צו דעם געסעל, וואו עס האָבען געוואוינט זייענע עלטער׳ן.

אַריינגעהענדיג אין געסעל, האָט ער זיך אויף אַ רגע אָב־געשטעלט און אַרומגעקוקט זיך. ווי לאַנג, ווי שרעקליך לאַנג ער איז שוין אַוועק פון דאַנעט! וויפיל האָט מען דאָס איבער־געלעבט אין דער צייט, וויפיל גרויסע היסטאָרישע געשעהעני־שען, ענדערונגען זענען עס פאָרגעקומען. און דאָ? גלייך, ווי דאָס געסעל האָט גאָר קיין שייכות נישט מיט דער וועלט. אַלץ איז דאָ ווי מיט צוואַנציג יאָהר צוריק, אַז זעליג איז נאָך גע-ווען אַ חדר־יונגעל. די זעלבע אָרימע, אַלטע, פערלאָזענע הייז־לעך, די זעלבע בלאָטע און מיסט אין מיט׳ן גאַס,—אָט איז די זעלבע בערוועגע מיט די צוויי שטיינער נעבען חיים דעם מלמד׳ס הויז, די זעלבע אָבגעריסענע און פערזשאַווערטע שילד ביי הענעך דעם שוסטער; אַפילו דער גרויסער שטיין, וואָס ליגט אין מיט׳ן גאַס און שטערט דורכצופאָהרען, איז אויך געבליבען אויף זיין אָרט, און אָט איז די אייגענע הײם, דאָס אייגענע שטיבעל מיט׳ן גאַניקעל, מיט די צוויי פענסטער צום גאַס, אין וועלכע עס ברענט נאָך פייער.

מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ איז מאַטוויי צוגעגאַנגען צום פענסטער און האָט אַריינגעקוקט אין שטוב. דאָרט זענען גע־שטאַנען עטליכע ווייבער, צווישען וועלכע ער האָט דערקענט זיין מוטער, די קליינינקע, דאַרע אַלטיטשקע, מיט די גוטע אומע־טיגע אויגען. זי איז כמעט נישט עלטער געוואָרען פאַר דער צייט, מעהר נישט, דער רוקען איהרער האָט זיך מעהר איינגע־בויגען און די אויגען זענען געוואָרען נאָך טרויעריגער. זי האָט וועגען עפּעס גערעדט רוהיג און האָפענונגסלאָז, צושאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ. צוהערענדיג זיך, האָבען די ווייבער אויך צוגעשאָ־קעלט מיט די קעפּ און אויף זייערע פנים׳ער איז געלעגען אַנ׳אויסדרוק פון אַ שוואַכען מיטגעפיהל.

זײן אַט דעם רוהיגען בילד האָט זיך געפיהלט עפּעס שרעק־ליכעס, גרויזאַמעס. מאַטוויי האָט געזוכט מיט די אויגען דעם פּאָטער. ער האָט גערעכענט, אַז דער פּאָטער מוז זיצען אין דעם הינטערשטען חדר, ביי די ספרי־תורה־יריעות. מאטוויי איז אַרויף אויפ׳ן הויף און איז צוגעגאַנגען צום פענסטער פון פּאָטערס חדר. דאָ האָט ער דערזעהן דעם טאַטען, ליגענדיג אויפ׳ן בעט, און נעבען איהם האָט ער דערזעהן אַ פיין־געקליידעטען יונגענמאַן, אין וועלכען ער האָט גלייך דערקענט דעם ד״ר ברין, וועלכער איז געווען זעהר בעליבט צווישען די אָרימעלייט אין סלאָבאָדקע. „דער טאַטע איז קראַנק״! האָט זיך דורכגעטראָגען ביי מאַטווייען אין קאָפּ אַ שרעקליכער געדאַנק און, צופאַלענדיג צום פענסטער, האָט ער זיך גענומען גוט צוקוקען צום פּאָטער׳ס פּנים. דער אַל־טער איז געלעגען אויסגעצויגען און זיין גראָהער קאָפּ, וועלכער איז געווען צוגעדעקט מיט אַ סאַמעטען־שוואַרצער יאַרמאָלקע איז געלעגען אָהן אַ שום בעוועגונג אויף אַ קישען. דעם אַלטענס פּנים איז געווען איינגאַנצען אויסגעדאַרט, געל ווי אויסגעטאָקט פון ביין. די טיף־איינגעפאַלענע אויגען האָבען אויסגעזעהן מורא׳דיג גרויס און האָבען געקוקט גלייך געגען זיך, אָהן צו בעוועגען זיך, רוהיג און האָפענונגסלאָז.

מאַטווייען איז אויף אַ ווײלע פינסטער געוואָרען אין די אויגען און איהם האָט דאָס האַרץ פּערקלעמט מיט אַ געפיהל פון צאַרטער און טיפער ליבע צו דעם פּאָטער. און אַט דאָס געפיהל האָט זיך ביי איהם צוברענט שטאַרק און שטורמיש, ווי עס וואָלט זיך אַרויסגעריסען פון דער טיפעניש פון די ווייטע קינדער־יאָהרען. פאַר מאַטוויס אויגען איז געשטאַנען דאָס פריה־ערדיגע פּנים פון זיין פּאָטער, דאָס רוהיג שטרענגע און אין דער אייגענער צייט דאָס ליבע און שמייכלענדע...

און אונטער דער ווירקונג פון די זכרונות האָט זיך מאַט־ווייען אַרויסגעוויזען, אַז דאָס וואָס ער זעהט אין פענסטער, איז נישט מעהר ווי אַ דמיון און ווי נאָר ער וועט אַריינגעהן אין שטוב, וועט ער דאָרטען דערזעהן דעם פריהערדיגען פּאָטער, דעם געזונדטען, ליבענד־שטרענגען, וועלכער זיצט שטענדיג איבער

זיינע יריעות און גרייט ספרי־תורות פאַר דער וועלט, אַרום און אַרום האָט זיך גאָרנישט געענדערט; וואו מען טהוט זיך אַ קעהר, איז אַלץ ווי פריהער, היינט ווי אַזוי קאָן דאָס זיין, אַז זיין פאָטער,—דער מיטעלפונקט פון אָט דעם לעבען, וועט גאָר מיטאַמאָל ווערען אַנ׳אַנדערער, אַ קראַנקער, אַ פערבייאיגער. מאַטוויי האָט שוין געוואָלט צוגעהן צו דער טהיר. נאָר ער האָט דערזעהן, אַז דער דאָקטאָר געהט שוין אַוועק און ער האָט בעשלאָסען אָבצעוואַרטען איהם אין געסעל.

דער דאָקטאָר איז אַרויס און גלייך נאָך איהם, אויך מאַטוויי׳ס מוטער. זי האָט איהם אָבגעשטעלט און מיט איהם וועגען עפּעס וואָס גערעדט. פון ווייטענס האָט מייטוויי נישט גוט איינגעהערט זיך, וועגען וואָס זי האָט מיט איהם גערעדט, נאָר ער האָט געזעהן, ווי זי קוקט דעם דאָקטאָר גלייך אין די אויגען אַריין מיט אַ געבעט, און וואַרט פון איהם, ער זאָל איהם זאָגען כאָטש איין האָפנונגס־וואָרט. דער דאָקטאָר האָט אפּנים רחמנות געקריגען אויף איהר.

—נישט ערגער, נישט ערגער!—האָט מאַטוויי דערהערט דעם דאָקטאָר׳ס ווערטער: מאָרגען וועל איך אַריינגעהן נאָכאַמאָל. און גלייך, ווי ער האָלט זיך אַרויסרייסען פון אַ שווערער שטיקענדער לופט, איז ער גיך אַראָב פון גאָניקעל און איז אַוועק צום צווייטען עק געסעל, וואו ס׳יז האָט אויף איהם געוואַרט אַ פוהרמאַן.

מאַטוויי האָט איהם אָבגעשטעלט, ווען ער האָט זיך שוין געוואָלט זעצען אין בריטשקע.

—ענטשולדיגט, הער דאָקטאָר, ער... אליקום דער סופר איז זעהר קראַנק?—האָט מאַטוויי ביי איהם אַ פרעג געטהון.

דער דאָקטאָר האָט אַ וואָרף געטהון אויף מאַטווייען אַ טיפען בליק און האָט איהם נישט גלייך געענטפערט.

—און צוליב וואָס דאַרפט איהר עס וויסען?—האָט ער ביי איהם געפרעגט.

—איך מוז דאָס זעהר וויסען, איך בעט אייך זאָגט,—האָט מאַטוויי אַרויסגערעדט מיט אַ ציטערענדער שטים.

—יאָ; ער איז זעהר קראַנק!—האָט דער דאָקטאָר געענט־פערט פעסט און ענטשלאָסען.

—וואָס איז ביי איהם פאַר אַ קרענק?

—אַ ראַק אין מאָגען...

מאַטוויי האָט געהערט, אַז אַ ראַק איז זעהר אַ שווערע קרענק, ער האָט אָבער נישט געוואוסט, אַז עס איז גאָר קיין האָפנונג נישטאָ געזונד צו ווערען פון אַזאַ קרענק.

—צי איז נאָך אָבער פערהאַן אַ האָפנונג, אַז ער וועט גע־זונד ווערען?—האָט ער געפרעגט, און זיין פנים האָט בעקומען דעם זעלבען רחמנות׳דיגען אויסדרוק, וועלכער איז נאָר־וואָס געווען אויף זיין מוטער׳ס פנים.

—אַ ראַק קאָן מען נישט אויסהיילען,—האָט געענטפערט דער דאָקטאָר: וואָלט דער קראַנקער געווען יונגער און וואָלט מען זיך בעצייטענס געכאַפּט, וואָלט מען געקאָנט פּרובען מאַכען אַן אָפּעראַציע... נאָר איצט... איז דאָס מעהר נישט ווי אַ פראַגע פון עטליכע טעג... נו, כּאָהר!—האָט ער אַ זאָג געטהון און האָט זיך אַריינגעזעצט אין דער בריטשקע.

מאַטוויי האָט געוואָלט נאָך עפּעס פרעגען, נאָר ער האָט פערגעסען, וועגען וואָס. ער האָט געגעבען אַ טיפען זיפץ און פערלוירען אומגעקוקט זיך, ווי ער וואָלט ערגעץ וואו זוכען הילף. ער האָט דערזעהן, אַז די מוטער שטעהט און קוקט אויפ־מערקזאַם אויף איהם. זי האָט זיך אפנים פעראינטערעסירט מיט דעם אומבעקאַנטען מענשען, וועלכער האָט אָבגעשטעלט דעם דאָקטאָר,—עס קאָן זיין, אַז זי האָט אין דער פיגור, אין די תנועות פון מאַטווייען בעמערקט עטוואָס בעקאַנטעס.

—מאַמע!—האָט זיך מיטאַמאָל אַרויסגעריסען ביי מאַט־ווייען אַ יאָמער און איז צוגעלאָפען צו דער מוטער. די אַל־טיטשקע האָט זיך פערטרייסעלט, זי האָט דערשראָקען אויפגע־הויבען דעם קאָפּ און גלייך אַ וואָרף געטהון זיך צום זוהן מיט אַ געשריי:

—זעליג! מיין זוהן! ווען ביזטו!...

און, נישט ענדיגענדיג די פראַזע, האָט זי מיט איהרע

דאַרע הענד אַרומגעכאַפּט זיין האַלז און גענומען בעדעקען מיט דורשטיגע קושען.

אָבּרייסענדיג זיך פון איהם האָט זי אָנגעהויבּען רעדען הויך, נאָך אַלץ נישט וויסענדיג, וואָס צו טהון פאַר שמחה.

—אוי, מיין זוהן! אַזוי אומגעריכטערהייד. ווען ביזטו דאָס געקומען צופאָהרען? ווי איז דאָס?...

זי האָט זיך מיטאַמאָל אָבּגעשטעלט און קוקענדיג אונרוהיג אויפ׳ן זוהן, האָט זי איהם גיך, נישט הויך, אַ פרעג געטהון:

—ווי, דו ביזט שוין גאָר פריי?... מען האָט דיך שוין אינגאַנצען אַרויסגעלאָזען?...

—נאָכנישט גאָר אינגאַנצען, האָט מאַטוויי געענטפערט אונצופרידען. איך בין אַנטלאָפען, נאָר דאָס איז נישט וויכטיג... וואָס איז דאָס מיט׳ן טאַטען? ער איז שוין לאַנג קראַנק?...

—דער טאַטע? אוי, מיין זוהן, דער טאַטע איז נעבּעך בּיי אונז שווער קראַנק, זעהר קראַנק, שוין מעהר אַז אַ יאָהר...

—ער ליגט די גאַנצע צייט?

—אַ שאלה צי ער ליגט. עס געהט דער דאָקטאָר. בשעת ער גיט איהם די רפואה, ווערט אויף אַ ווייל גרינגער און נאָכ־דעם ווייטער די זעלבע יסורים. נאָר וואָס שטעהען מיר, מיין זוהן, אויף דער גאַס, קום, מיין זוהן, אין שטוב. אַי, ער וועט אָבּלעבען, אַז ער וועט דיך דערזעהן! וואַרט, אפשר איז נישט כדאי, אַז זייטיגע מענשען זאָלען דיך זעהן? בּיי מיר זיצען דאָרטען די שכנות, ווייבער—וועט דאָס גלייך ווערען מסתמא פול אויף גאַנץ סלאָבּאָדקע. איך וועל זיי פריהער משלח זיין. שאַ— האָט זי זיך פלוצלונג דערמאָנט מיט אַ מין עגמת־נפש,—באַלד וועלען צו איהם קומען משה דער דיַן מיט דעם איידעם. כמעט אַלע אָוועָנד קומען זיי צוגעהן צום טאַטען לערנען משניות. איך רעכען צו לויפען צו זיי און בעטען, אַז היינט זאָלען זיי נישט קומען...

—אויף אַזאַ אופן, האָט זיך אָבּגערופען מאַטוויי,—וועל איך בעסער שפּעטער קומען. איך דאַרף אַלץ איינס נאָך צו־געהן אין אַנ׳אָרט. אין עטליכע שעה אַרום וועל איך קומען און זעה

טאַקי, אַז צו יענער צייט זאָלען אין שטוב נישט זיין קיין פרעמ־דע מענשען און גרייט צו דעם טאַטען, ער זאָל זיך נישט דערשרעקען, אַז איך וועל קומען צוגעהן פלוצלונג.

—ער וועט זיך גאָרנישט דערשרעקען. ער איז נישט פון די מענשען. ער ווערט דאָך פון גאָרנישט נתפעל, דו ווייסט דאָך, ער איז דאָך אַ די־אַן פון אַ מענשען.

—און וואו איז [illegible]רשקע? וואָס טהוט זיך מיט איהם? — האָט זיך מאַטוויי׳ [illegible]מאַנט אויף זיין קלענער, עלף יעהריג ברודער׳ל.

—וואָס זאָל זיך מיט איהם טהון? די זעלבע זאַך וואָס עס טהוט זיך מיט אַלעמען. לויפט אום גאַנצע טעג. ער האָט זיך איינגאַנצען אָבגעשלאָגען פון אַלץ... אַלץ מיט די ביכלעך, אַלץ אויפ׳ן בירזשע... מען קאָן פון מח אַראָב!... נו, געה מיין זוהן,—האָט זי צוגעגעבען מיט אַ טאָן, פול ליבע: עמיצער קאָן נאָך אָנגעהן, וועט מען דיך דערזעהן...

מאַטוויי האָט נאָכאַמאָל אַרומגענומען זיין מוטער און איז אויף גיך אַוועקגעגאַנגען צו באַרקאַנאָוו׳ן „אָבפטר׳ן וואָס גיכער און אומקעהרען זיך צוריק אַ הער״,—האָט זיך ביי איהם געטראָ־גען אין מח אַלץ איין געדאַנק. דער קראַנקער פאָטער, דאָס בעגעגעניש מיט דער מוטער, האָבען איהם מיטאַמאָל אָבגעריסען פון אַלע אינטערעסען, מיט וועלכע ער האָט געלעבט די גאַנצע צייט, און האָבען איהם אומגעקעהרט צוריק צו „זיך״, צו דער אייגענער היים, צו די קינדער־יאָהרען און ער איז געווען אַרומ־גענומען מיט אַ ליידענשאַפטליך־צאַרטען געפיהל צום פאָטער. „אַ ראַק אין מאָגען—מסתמא פון דחקות, אַנ׳אַלטער מאַן, האָט נעבעך געמוזט אַליין האָרעווען, אויפהאַלטען דאָס גאַנצע גע־זינד״—האָט ער ביי זיך געטראַכט. כל־זמן ער, זעליג, איז געווען אין דער היים, האָט ער אונטערגעהאָלפען די עלטער׳ן. ער האָט פערדינט נישט שלעכט פון אוראָקען. נאָר איהם האָט מען אַרויס־געריסען פון דער היים און אומגעשלעפט איבער די אָסטראָגען... „מיך האָט מען בעשטראָפט און פאַרבייגעהענדיג גע׳הרג׳עט דעם אַלטען טאַטען״,—האָט ער געענדיגט מיט אַ טיפער פעראַכטונג.

ה

באַרקאַנאָוו איז געזעסען פערשפּאַרט אין זיין צימער און האָט פינאַנדער געשיפרירט אַ פערשטעלטען בריף מיט פיל גריי-זען. אַז ער האָט דערהערט דעם קלאַפּ אין טהיר, האָט ער גלייך בעהאַלטען דעם בריף און איז אַרויסגעגאַנגען.

—וואָס דאַרפט איהר?—האָט ער געפרעגט קאַלטבלוטיג, קו-קענדיג עפּעס מיט חשד אויף מאַטווייען.

—משיח איז געקומען,—האָט געזאָגט מאַטוויי כמעט מעכאַ-ניש זיין פּאַראָל פון דער אָרגאַניזאַציע און בעקומענדיג גלייך דעם ענטפער: „גלייך קיין קרעסלאָווקע״, האָט ער צוגעגעבען:— איהר האָט מיך נישט דערקענט? איך בין דאָך מאַטוויי...

באַרקאַנאָוו האָט גלייך, איידער ער האָט נאָך אפילו גע-זאָגט זיין נאָמען, איהם דערקענט און זיך שטאַרק פערוואונדערט דערפרעהט און האָט גענומען שיטען מיט פראַגען. מאַטוויי האָט איהם אָבער איבערגעריסען:

—וואו איז דוד?—האָט ער געפרעגט:—באַשע האָט מיר גע-זאָגט, אַז ער איז ביי אייך דער בעל-הבית אויף דאָס געוועהר... איך דאַרף מיט איהם וועגען עפּעס דורכריידען זיך.

—איך האָב מורא, אַז מיט דוד׳ן האָט זיך עפּעס געטראָ-פען,—האָט באַרקאַנאָוו געענטפערט אונרוהיג—אייערנעכטען איז ער אויף עטליכע שעה אָבגעפאָהרען קיין ק., האָט ער נאָך נעכטען געדאַרפט קומען צוריק און איז נאָך נישטאָ ביז איצט.

מאַטוויי האָט געקענט דוד׳ן פאַר אַ ריכטיגען מענש, דע-ריבער האָט ער אויך איינגעשטימט, אַז מיט דוד׳ן האָט זיך עפּעס געטראָפען נאָר ער האָט עס נישט אַרויסגעזאָגט.

—נאָך וואָס איז ער געפאָהרען קיין ק.? — האָט מאַטוויי געפרעגט:—ער האָט זיך דאָרטען געדאַרפט טרעפען מיט מיכאַאילען?

—יאָ, ווייסט איהר, הייסט עס, וועגען מיכאַאילען אויך.— האָט זיך אַביסעל באַרקאַנאָוו פערוואונדערט.

—מען האָט מיר וועגען דעם אָנגעזאָגט... איך פֿאָהר אויך איצט וועגען אַזאַ אינטערעס,—האָט ער צוגעגעבען.

—צו דער זעלבער גרענעץ?

—ניין! איך פֿאָהר גאָר צו די עסטרייכישע. איך האָב שוין דאָרטען איינגעשטעלט אַ שטענדיגען וועג, אויף צו פיהרען דאָס געוועהר. איין טראַנספּאָרט איז שוין אַראָב גלאַט און אַהער בין איך געקומען נעהמען עטליכע מענשען, וואָס זאָלען אַרומפיהרען דאָס געוועהר איבערן ראַיאָן. ווייטער דאַרף מען אָבערדען וואָס פאַר אַ פעקעל צו שיקען אַהער...

אין צימער איז אַריין פּאַמעלעך, שטיל, אַ מענש פון אַ יאָהר דרייסיג, נישט קיין הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ קליין שוואַרץ בערדעל. זיין אויסזעהן איז געווען אַ רוהיגס און אַ וואַכעדיגס, נאָר אין זיין טיפען קלוגען בליק איז געלעגען אַנ'אויסדרוק פון דאגה!

—אַ פיינער מענש! איך האָב גערעכענט, אַז מען האָט דיך שוין לאַנג צוגענומען,—האָט באַרקאַנאָוו פרעהליך אויסגעשריען, אַראָבשפרינגענדיג פון שטוהל.

דוד האָט גאָרנישט געענטפערט באַרקאַנאָוו'ן און האָט אָבגעשטעלט זיינע אויגען אויף מאַטווייען. ער האָט איהם גלייך דערקענט און זיין פנים האָט ווי אָנגעהויבען לייכטען. נאָר, אָנשטאָט שאלות, פרייד-אויסרופען, האָט ער רוהיג נאָר אַ זאָג געטהון:

—מאַלאַדיעץ!

און שטיל, פראָסט האָט ער זיך צוקושט מיט זיין אַלטען חבר.

דוד'ס פנים, וואָס האָט אויף אַ ווײַלע אויפגעלויכטען, איז ווידער געוואָרען שטרענג און פער'דאגה'ט.

—מען האָט נעכטען מיכאַאילען צוגענומען... נעכטען אויפ'ן וואָקזאַל...—האָט ער אַרויסגערעדט מיט אַ טיפען צער:—ער איז נאַריש דורכגעפאַלען, ער האָט שיער נישט נאָך אונז אַלעמען אַרייגעשלעפט. ער האָט געבראַכט מיט זיך צו שלעפען נאָך פון י. צנ'עק... דער עיקר אָבער, וואָס ער האָט גע'פטר'ט כמעט

דעם גאַנצען אינטערעס, צוליב וואָס ער איז געפאָהרען...

—וואָס הייסט גע׳פטר׳טז—האָבען צושראָקען גערעגט באַר-קאַנאָוו מיט מאַטווייען.

—אויף דער גרענעץ וועט מאָרגען קומען אַ מענש מיט אַ טראַנספּאָרט און ער וועט דאָרט אויף איהם וואַרטען. איצט, אַז ער וועט נישט קומען, וועט יענער נישט וויסען וואָס צו טהון און וועט דאָרטען זיצען און וואַרטען אויף איהם און דורכדעם קאָן געמאָלט זיין, אַז ער וועט דורכפאַלען אינאיינעם מיט דעם טראַנספּאָרט.

—פאַרוואָס איז עמיצער אַנ׳אַנדערער נישט געפאָהרען אַהין?—האָט באַרקאַנאָוו געפרעגט.

—וואוהין?—האָט דוד איבערגעפרעגט רוהיג, קוקענדיג אויף באַרקאַנאָו׳ן:—ווען מען וואָלט וויסען וואוהין, וואָלט איך נעכטען אַליין געפאָהרען. דעם אָרט, פערשטעהט זיך, ווייס איך, אָבער וואו און ווי בעגעגענען זיך אָט מיט דעם מענשען, דאָס ווייסט מעהר נישט ווי מיכאַאיל.

—אויף וועלכער גרענעץ איז דאָס? — האָט זיך מאַטוויי אויפהויבענדיג געפרעגט.

דוד האָט אָנגערופען די גרענעץ.

—נו, פאָהר איך אַהין! — האָט גלייך בעשלאָסען מאַטוויי. די גרענעץ ווייס איך גאַנץ גוט: איך האָב דאָרטען נישט איינ-מאָל געהאַט געשעפטען און דאָרטען וועל איך שוין אויפזוכען דעם מענשען מיט׳ן טראַנספּאָרט. ווען געהט דער צוג?

—צעהן מיט פינפאונדרייסיג, — האָט געענטפערט דוד, קו-קענדיג אויף זיין שוואַרץ זייגערעל: האָסט נאָך גאַנצע אַנדערט-האַלבען שעה.

—אַנדערטהאַלבען?—האָט מאַטוויי אונרוהיג איבערגעפרעגט, דערמאָנענדיג זיך, אַז אין דערהיים וואַרט אויף איהם דער פאָ-טער.--אויף אַזאַ אופן, געה איך אַוועק—האָט ער צוגעגעבען אויף גיך!

—שטעה, מען דאַרף זיך דאָך אַביסעל דורכריידען, — האָט איהם דוד אָבגעשטעלט.

—שפעטער, אַז איך וועל זיך אומקעהרען צוריק!...- איצט האָב איך קיין צייט נישט.

וואוהין איילסטו? צום וואָקזאַל איז אינגאַנצען צעהן מינוט גאַנג, האָסט נאָך גענוג צייט.

—איך מוז נאָך אַריינגעהן אין אַנ׳אָרט, איך האָב זעהר קיין צייט נישט!—האָט מאַטוויי געענטפערט מיט האַלבע ווערטער. ער האָט פעסט געדריקט די האַנד די חברים און איז אויף גיך אַוועק אין סלאַבאָדקע.

אויפ׳ן גאַניק האָט איהם שוין אָבגעוואַרט זיין מוטער.

—און איך וואַרט שוין, זוהנעלע, אויף דיר,—האָט זי אַרויס-גערעדט נישט הויך: איך האָב שוין אַלעמען אויסגעריכט, פער-לאָשען די לאָמפ אין קאַמער, וואָס געהט אַרויס צו דער גאַס, אַנגעשטעלט דעם סאַמאָוואַר.

מאַטוויי איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב און מיט האַרץ-קלאַ-פעניש איז ער אַריבערגעטרעטען די שוועל פון טאַטענס חדר.

דער אַלטער האָט שוין געוואוסט פון דעם גאַסט. ער איז געלעגען אויפ׳ן עלענבויגען מיט׳ן פנים צו דער טהיר און האָט מיט אַ שטרענג פערטראַכטען בליק געקוקט אין פינסטערען פאָר-הויז, גלייך ווי ער וואָלט רופען דעם אונגעריכטען אורח. אַז מאַטוויי איז אַריין אין שטוב, האָט דער קראַנקער זיך אפילו קיין ריהר נישט געגעבען, קיין שום תנועה נישט געמאַכט, מעהר נישט, אין זיינע שטרענגע, אומעטיגע, פערטראַכטע אויגען האָט זיך בעוויזען אַנ׳אויסדרוק פון אַ טיפער פרייד.

מיט גרויס מיה האָט ער אַרויסגעצויגען פון אונטער דער קאָלדרע זיין דאַרע האַנד און האָט זי דערלאַנגט מאַטווייען.

—שלום-עליכם, מיין זוהן, האָט ער אויסגערעדט, רוהיג, מיט אַביסעל אַ הייזעריגער שטים, אָבגעטיילט איין וואָרט פונ׳ם צווייטען, און האָט צוגעגעבען מיט התלהבות:

—ברוך מתיר אסורים.

—עליכם-שלום, טאַטע, — האָט מאַטוויי געענטפערט שטיל, מיט הכנעה און אין זיין קול האָבען זיך געהערט טרעהרען.

מאַטוויי האָט זיך איינגעבויגען צו דעם אַלטען און איז צאַרט צוגעפאַלען מיט זיינע ליפען צו דעם פאַטערס באַקען.

דער פּאָטער האָט איהם עטליכע מאָל שוואַך אַ קוש געטהון.

—געלויבט איז גאָט, וואָס ער האָט מיך מזכּה געווען צו זעהן זיך מיט דיר... שוין גאָרנישט געהאָפּט,—האָט ער אַלץ געדעדט מיט אַ רוהיגער התלהבות.

ביי אַ מינוט האָבען אַלע געשוויגען, נישט וויסענדיג וועגען וואָס פריהער צו ריידען, נישט געפינענדיג קיין ווערטער, אויף אויסצודריקען זייער שטימונג. דער אַלטער האָט זיך שטאַרק צוגעקוקט צום זוהן, דער שטערען האָט זיך ביי איהם צוקנייטשט ווי ער וואָלט זיך בעמיהען וועגען וואָס עס איז דערמאָנען זיך. אין זיינע אויגען האָט זיך בעוויזען אַ התפּעלות-אויסדרוק.

— ווי... דו... האָסט זיך עפּעס אומגעביטען... אינגאַנצען אומגעביטען... מען קאָן דיך כּמעט נישט דערקענען,— האָט ער ארויסגערעדט מיט האַלבע ווערטער. די מוטער האָט איהם אויך בעטראַכט. זי האָט נאָך פריהער בעמערקט, אַז איהר זעליג האָט זיך שטאַרק אומגעביטען, נאָר זי האָט זיך אויף דעם נישט אָבגעשטעלט, און איצט האָט זי זיך געסטאַרעט צו כאַפּען אין וואָס ער האָט זיך אומגעביטען. איהר האָט זיך געוואָרפען אין די אויגען דער קאָלירטער האַלזטוך, דאָס וועליסאָפּעדען־היטעל, און זי האָט רוהיג אַרויסגערעדט:

—מסתמא, געהען אַלע אום אַזוי דאָרטען, וואו ער איז געווען.

דער אַלטער האָט זיך בענוגענט מיט דער בעמערקונג און, קוקענדיג ערגעץ ווייט, האָט ער געזאָגט אַביסעל פערטראַכט:

—יאָ, יעדע שטאָדט, יעדע מדינה האָט זיך איהר מנהג...

ער האָט זיך דערמאָנט די מעשיות, וואָס איהם איז אויסגעקומען צו הערען וועגען דעם לאַנד, וואוהין מאַטוויי איז געווען פערשיקט, און האָט אַרויסגערעדט ווי פאַר זיך מיט דעם פריהערדיגען טאָן פון רוהיגער התלהבות:

—דו מיין זוהן, ביזט געווען ווייט, זעהר ווייט, אויפ׳ן עק וועלט...

—ווייט...—האָט מאַטוויי איהם שטילערהייד ווי נאָכגעזאָגט.

—אין קאַלטע לענדער... וואו אַ גאַנץ יאָהר איז ווינטער, פרעסט... וואו עס לויפען אום חיות רעות,—האָט אַלץ גערעדט דער אַלטער – און פונדעסטוועגען לעבען דאָרט אויך מענשען...

—עס לעבען,—האָט נאָכגעזאָגט מאַטווײ.
אויף אַ ווײַלע האָט געהערשט אַ שטילשווייגעניש.
—און יודען, זענען דאָרט עפּעס פערהאַן יודען?—האָט מיט אַמאָל די מוטער געפרעגט.
—מיין ווייב, יודען זענען פערהאַן אומעטום און אומעטום בלייבען זיי יודען,—האָט געענטפערט דער קראַנקער מיט אַ טיפער איבערצייגונג: איך האָב אָבגעלעבט אויף דער וועלט אַ לאַנג, לאַנג-לעבען... גאַנצע זיבעציג יאָהר — האָט ווידער לאַנגזאַם געזאָגט דער אַלטער.- און איצט, אויף דער עלטער, האָב איך אָנגעהויבען צו פערשטעהן, אַז אַ יוד בלייבט אַלעמאָל און אומעטום אַ יוד...
ער האָט זיך געסטאַרעט אויפצוהויבען זיך העכער אַביסעל און האָט ווייטער גערעדט נאָך לעבעדיגער און זיינע ברייטע אויגען האָבען זיך ־־אָן מעהר פונאַנדערגעעפענט:
—מיט דריי חדשים צוריק איז דאָ געווען אַ האָמלער יוד און ער האָט דערצעהלט, אַז דאָרטען זענען גוים אָנגעפאַלען און האָבען זיי געוואָלט אַלעמען אויסקוילענען, אַלעמען, אנשים, ונשים וטף, ווי אין קעשינעוו, רחמנא ליצלן, און דעמאָלט זענען אַרויסגעטראָטען די יונגע בחורים, פון די היינטיגע, וועגען וועלכע מען זאָגט, אַז זיי זענען גאָר קיין יודען נישט, אַז זיי זענען פורצי-גדר. ווען נישט זיי, וואָלט אומגעקומען חס-ושלום די גאַנצע יודישע קהלה... זיי האָבען מקריב געווען זייער אייגען לעבען, כדי מציל צו זיין די יודישער הייזער, ווייבער און קינדער, און פיל פון זיי זענען אומגעקומען אויפ׳ן אָרט.
דער אַלטער האָט אָבגעאָטהעמט, ער האָט נאָך געהעכערט זיין שטים און האָט ווייטער גערעדט:
—ער האָט נאָך דערצעהלט, אַז בשעת די גוים האָבען זיך אַ וואָרף געטהון צו די שוהלען, צו די בתי-מדרשים, זענען די יונגע בחורים ווייטער אַרויס געגען זיי און האָבען זיי פערצוימט דעם וועג און נישט געלאָזען די גוים מממא זיין די הייליגע תורות, און פיל פון די יונגע-לייט זענען ווייטער אומגעקומען על קידוש-השם, און מען האָט זיי מקבר געווען ווי קדושים.

די אויגען האָבען בײַ איהם געברענט און ער האָט אי-בערגע׳חזר׳ט שטילערהייט מיט התלהבות:

—דו הערסט: „ווי קדושים״!...

און מיטאַמאָל איז איבער זיין פּנים דורכגעלאָפען אַ שאָטען און ער האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויפ׳ן קישען און זיינע אויגען זענען געוואָרען אויסגעלאָשען, פינסטער, דאָס פייער׳ל, וואָס האָט אַ ווײַלע געברענט, איז פערלאָשען געוואָרען.

—איך האָב אָבגעלעבט אַ לאַנג לעבען,—האָט ער ווידער גענומען ריידען מיט אַ געפּאַלענער שטים, מיט אַ שווערען אומעט: גאַנצע פערציג יאָהר האָב איך ספרי-תורות געשריבען, ווי גאָט האָט געבאָטען; מיט תשובה, מיט יראה, מיט מחשבות טהורות. איידער איך פלעג אָנצייכענען אַ שם, פלעג איך געהן אין מקור, איך האָב געהיט, אויף וויפיל איך האָב נאָר געקענט גאָטס מצות און גאָט האָט מיך נישט מזכה געווען איך זאָל זיך קאָנען מוסר נפש זיין צוליב קידוש השם... צו בעשיצען די ספרי תורות וואָס איך האָב מיין גאַנץ לעבען געשריבען, פון דער טומאה, פון די גוי׳שע הענד. האָט מיך נישט מזכה געווען!.. און זיי האָט ער מזכה געווען... איך האָב דאָס גאַנצע לעבען געשריבען, אָבער איך האָב גאָרנישט איינגעשריבען אין דעם ספר-הזכרונות. און זיי, זיי האָבען מיט איינמאָל, אין איין רגע, זיך איינגעשריבען. מיין זוהן! יש קונה עולמו בשעה אחת.

די אויגען זענען בײַ איהם געווען פייכט פון טרערען און זיין קול האָט געציטערט.

—נו, וואָס האָסטו זיך מיט אַמאָל פונאַנדערגערעדט וועגען דעם,—האָט אויסגערעדט מיט עגמת-נפש, די מאַמע.

נאָר דער אַלטער האָט איהר נישט געהערט און קומענדיג אַביסעל צו זיך, האָט ער זיך ווייטער צורעדט, נאָך שטאַרקער, מוטיגער:

—און איצט, מיין זוהן, פערשטעה איך, וואָס איז אַזוינס דאָס פּינטעלע יוד. איך פערשטעה איצט אַ סך, איך פערשטעה דיך אויך, מיין זוהן, דו... דו... ביזט דאָך נישט געווען דאָרטען... אין האָמעל?—האָט ער בײַ איהם מיט אַמאָל אַ פרעג געטהון: —

--ניין, נישט געווען...

—נישט געווען... נאָר אויב דו וואָלסט דאָרטען געווען, איך ווייס... זעץ זיך, מיין זוהן... זעץ זיך נעבען מיר,—האָט ער אָנגעהויבען צו ריידען רוהיגער.—איך וועל דיר עפּעס דערצעה-לען. איך וועל דיר דערצעהלען דאָס, וואָס איך האָב איבערגע-טראַכט אין די לעצטע יאָהרען פון מיין לעבען...

—וואָס שטעה איך — האָט אַרויסגערעדט די מוטער: דער סאַמאָוואַר איז שוין לאַנג פערטיג, און זי איז אויף גיך ארויס פון צימער.

מאַטוויי האָט זיך נישט געזעצט, ער האָט זיך דערמאָהנט, אַז ער דאַרף פאָהרען, און עס איז שוין צייט צו געהן צום באַהן. ער האָט אַ קוק געגעבען אויפ'ן זייגער און האָט דערזעהן, אַז צום צוג איז ביי איהם מעהר נישט געבליבען ווי איין האַלבע שעה צייט, און דער מהלך איז פונדעסטוועגען געווען אַ גאַנץ היבשער.

—טאַטע,—האָט ער אויסגערעדט מיט אַמאָל פעסט און ענט-שלאָסען: איך מוז היינט ביינאַכט פאָהרען וועגען אַנ'ענין... וועגען זעהר אַ וויכטיגען ענין... און איך מוז שוין געהן.

דער אַלטער האָט עס נישט גלייך פערשטאַנען און האָט געקוקט אויף מאַטווייען מיט פערוואונדערונג. דערנאָך האָט ער גלייך פערשטאַנען, און זיינע אויגען זענען געוואָרען אומעטיג.

—אויב דו דאַרפסט פאָהרען, טאָ פאָהר מיין זוהן... וואָס קאָן מען מאַכען?—האָט ער אַרויסגערעדט אַביסעל פרעהליכער.

—אין פיער אָדער פינף טעג אַרום וועל איך ווידער קומען,—האָט ער צוגעגעבען אויף גיך: דעמאָלט וועל איך זיך דאָ מעהר אָבשטעלען... דעמאָלט...

—הער, מיין זוהן,—האָט איהם איבערגעשלאָגען דער אַל-טער גאָר מיט אַנ'אַנדער קול, נישט הויך, גלייך ווי ער וואָלט מורא האָבען, אַז דאָס ווייב זאָל נישט דערהערען: דו ווייסט דאָך אַז ביי גאָט איז אַ טאָג ווי טויזענד יאָהר... אָבער ביי אַ מענש אַ טאָג—איז אַ סך צייט... מאַלע וואָס מיט אַ מענשען קאָן זיך טרעפען... מיר זענען אַלע ביי גאָט אין די הענד. גאָט ווייס,

צי וועלען מיר זיך שוין נאָכאַמאָל זעהן.

בעמערקענדיג, אַז מאַטוויי וויל איהם עפּעס זאָגען, האָט ער איהם אויף גיך אָבגעשטעלט:

—לאָמיר נישט ריידען וועגען דעם... הלואי זאָל זיין גוט, נאָר איך וועל דיך בענשען... העלף מיר זיך אויפזועצען.

מאַטוויי האָט איהם געהאָלפען אויפהויבען זיך, דער אַלטער האָט אַרויפגעלעגט די הענד אויפ'ן זוהנ'ס קאָפּ, האָט איהם שטיל געבענשט און האָט געענדיגט מיט די ווערטער:

—און זאָלסט בלייבען, מיין זוהן... אַ יוד בלב ובנפש...

ער האָט בעמערקט, אַז די אַלטע איז אַריינגעגאַנגען און ער האָט גלייך, אויף גיך אַראָבגענומען די הענד, כּדי זי זאָל נישט בעמערקען, אַז ער האָט געבענשט זעליגע'ן.

-זעה! וואָס האָסטו זיך עפּעס מיטאַמאָל געזעצט?—האָט זי געפרעגט מיט פערוואונדערונג.

—אַזוי זיך—האָט ער געענטפערט און ווידער געלעגט זיך.

—נו, עס איז שוין פערטיג צום טיש,—האָט זי זיך געווענדט צו מאַטוויי'ען.

—רבקה, —האָט אַרויסגערעדט דער אַלטער רוהיג און פעסט: זעליג מוז שוין פאָהרען וועגען אַ נויטיגען ענין. הערסט? האַלט איהם נישט אויף און זיי זיך נישט מצער... זאָל ער פאָהרען אין אַ גוטער שעה, און זאָל איהם גאָט מצליח זיין, וואוהין ער פאָהרט.

די אַלטינקע איז עפּעס ווי פערשטיינערט געוואָרען, איהר איז געוואָרען פינסטער אין די אויגען.

—דו... מוזט?... האָט זי אַרויסגערעדט טרויעריג און געקוקט אויפ'ן זוהן מיט אַ תחנונים בליק.

—יאָ, איך מוז!—האָט ער געענטפערט שטאַרק און האָט גלייך צוגעגעבען:

—אין עטליכע טעג צוּרוּם וועל איך קומען נאָכאַמאָל אַ הער.

נאָר די הבטחות זענען פאַר איהר נישט געווען קיין היילונג, און זי האָט זיך צעוויינט.

—אַפילו נישט בעוויזען צוויי ווערטער אויסצוריידען...

אָנצוקוקען זיך איינער אויף דעם אַנדערען... דו האָסט דאָך אַפילו הערשעלען נישט געזעהן.

—רבקה, זינדיג נישט,—האָט איהר אָבגעשטעלט דער אַלטער מיט אַ פאָרוואורף.

מאַטוויי האָט אַרומגענומען דעם פאָטער און, מורא האָבּנ־דיג, ער זאָל נישט פערשפּעטיגען דעם צוג, האָט ער זיך כּמעט אַרויסגעריסען פון דעם פאָטער׳ס קושען און איז אַרויסגעלאָפען פון שטוב.

אויף דער גאַס האָט ער ערשט בּעמערקט, אַז דאָס פּנים זיינס איז פייכט פון טרעהרען.

דער קאָמיטעט פון דער א־ער בּונדישער אָרגאַניזאַציע איז בּעשטאַנען פון דריי פּערזאָן, וואָס פלעגען פונאַנדערטיילען צווי־שען זיך די גאַנצע אַרבּייט. דאָס אַרויסטרעטען אויף פערזאַמלונ־גען, לייענען רעפעראַטען, צונויפשטעלען פּראָקלאַמאַציעס א. ד. גל. איז כּמעט אינגאַנצען געלעגען אויף בּארקאַנאָוו׳ן, וואָס איז גע־ווען בּעקאַנט מיט דער סאָציאַל דעמאָקראַטישער ליטעראַטור אין דער רוסישער שפּראַך, אַ חוץ דעם, איז נאָך בּאַרקאַנאָוו געווען דער קאַסיר פון קאָמיטעט און אויף איהם איז געלעגען די התחייבות צו געפינען געלד־מיטלען. אַ מענש, וואָס האָט אָנגע־הערט צו דער בּורזשואַזיע, האָט ער געהאַט פיעל בּעקאַנטע צווי־שען די גבירים און דער אינטעליגענץ און גאַנץ אָפט פלעגט ער מיט זייער הילף איינאָרדנען ליטעראַרישע אָוועגדען.

די כּעהר קאָנספּיראַטיווע אַרבּייט איז געלעגען אויף דודין. ער איז געווען דער סעקרעטאַר פון קאָמיטעט און איז געשטאַ־נען אין אַ דירעקטען פּערקעהר אי מיט דעם צ. ק. אי מיט די ראַיאָן־פאָרשטעהער. דוד איז געווען איינער פון די עלטסטע און ערפאַהרענסטע טהוער, און דערפאַר טאַקי האָט ער אויף זיך גע־נומען די שווערסטע און פעראַנטוואָרטליכסטע אַרבּייט. ער פלעגט אויפקויפען געוועהר, איז געווען דער אָנפיהרער פון דער אָרטי־גער „קאַמפּ׳ס־אָרגאַניזאַציע״ און אונטער זיין רשות איז אויך גע־שטאַנען די געהיימע דרוקעריי, וואָס האָט זיך שוין זינט צוויי יאָהר צייט געפונען אין א.. בּנוגע צו דער דרוקעריי איז ער גע־

ווען זעהר אָבגעהיט און ער פלעגט זיך מיט איהר אויפטראָגען דורך אַ דריטער פּערזאָן. אין דער דרוקעריי גופא איז ער געווען נאָר איין מאָל, און מעהר נישט. די חברים פון קאָמיטעט האָבען געוואוסט, וואו זי געפינט זיך, נאָר מיט די אַרבייטער פון דער דרוקעריי האָבען זיי זיך קיינמאָל נישט בעגעגענט. דוד פלעגט זיך קיינמאָל נישט בעווייזען—נישט אויף דער בירזשע, נישט אויף פערזאַמלונגען. און אַ חוץ די מענשען, וואָס זענען געשטאַנען נאָהענט צום קאָמיטעט, האָט קיינער אַפילו נישט געוואוסט, אַז דוד איז אין קאָמיטעט. אין שטאָדט האָט מען אַפילו נישט געוואוסט, אַז ער איז אַ מיטגליד פון דער אָרגאַניזאַציע. די אָרגאַניזאַציאָנס-אַרבייט, די אַרבייט צווישען דער מ אַ ס ע, די פערבינדונג מיט איהר דורך די פאָרשטעהער פון די „קרייזלעך", די דורכפיהרונג פון „מאַסאָווקעס" און פערזאַמלונגען, מיט איין וואָרט,—די גאַנצע פראַקטישע אַרבייט פון דער אָרגאַניזאַציע איז געלעגען אויף באַשען. שטעהענדיג אין נאָהנטער פערבינדונג מיט די פאָרשטע-הער פון די „קרייזלעך", אַלס אַ מיטגליד פון קאָמיטעט, איז זי אין דער אייגענער צייט אויך געווען אַ פאָרשטעהערין פון אַ „קרייזעל", כדי דער עולם זאָל נישט וויסען, אַז זי איז אין קאָ-מיטעט. אַרבייטענדיג אַ גאַנצען טאָג אויף דער פאַבריק, פלעגט באַשע'ן בלייבען זעהר ווייניג צייט אויף איהר פּאַרטיי-אַרבייט, און גאַנץ אָפט, נישט פערגעהענדיג אַפילו אַ היים אָבעסען, פלעגט איהר אויסקומען גלייך פון פאַבריק צו לויפען ערגעץ אויף אַ פער-זאַמלונג, צי אויף אַ זיצונג, דערנאָך אויף די בירזשע, פון דאָר-טען- אויף עטליכע „מאַסאָווקעס" און קומען אַ היים שפּעט, אַנ'-אַנדערש מאָל נאָך האַלבער נאַכט, אַ מידע, אַ הייזעריגע, אַ הונ-געריגע. נאָר זי האָט עס כמעט נישט בעמערקט און אויב זי פלעגט זיך יאָ אויף וואָס עס איז קלאָגען, איז עס געווען נישט מעהר ווי דערויף, וואָס איהר כאַפּט נישט גענוג צייט אויף אויס-צופיהרען די גאַנצע אַרבייט, וואָס ליגט אויף איהר.

באַלד נאָכדעם, ווי מאַטוויי איז אַרויס פון שטוב, איז באַ-שע אויך גיך אַוועק אויף דער בירזשע. זענענדיג זעהר אָבגע-היט, פלעגט זי זיך קיינמאָל ביי זיך נישט פערשרייבען און שטענדיג

אַלץ האַלטען אין קאָפּ. דערפאַר האָט זי תמיד אויסגעוויזען פער׳-דאגה׳ט און אונרוהיג: מורא-האָבענדיג, טאָמער פערגעסט זי וואָס פלעגט זי שטענדיג איבער׳חזר׳ן פאַר זיך אַלײן, וואָס זי האָט בעדאַרפט טהון. ווען באַשע איז צוגעגאַנגען צום פּאַרק, איז שוין געווען נאָך אַכט דער זייגער אין אָווענד און די בירזשע איז שוין געווען פול געפּאַקט מיט מענשען.

די אַלעען פון פּאַרק און די טראָטואַרען פון די צוויי נאָהנטסטע גאַסען, זענען געווען בעדעקט מיט אַ גרויסען המון מענשען, וואָס האָט לאַנגזאַם שפּאַצירט אַהין און צוריק. דער גרעסטער טייל פון המון איז בעשטאַנען פון יונגע און טיילווייז נישט דערוואַקסענע אַרבייטער און אַרבייטערינס, פּריקאַזשטשיקעס און פּריקאַזשטשיצעס. אַנ׳אַנדערש מאָל פלעגט מען דאָ אויך בע-געגענען אַ גימנאַזיסט אָדער אַ סטודענט. אויף דער ס.-ראָווסקער בירזשע פלעגען זיך בעגעגענען אויך רוסישע אַרבייטער און אַפילו צוויי-דריי סאָלדאַטען אָדער פּויערים.

די אַרבייטער זענען געווען אָנגעטהון פּראָסט און ציכטיג: די מאַנסבילען מעהרסטענטייל אין שוואַרצע אָדער בלויע העמדלעך און אין קאַרטוזען, די פרויען—אין סיצענע בלוזקעס און שטרויענע היטעלעך. נישט קוקענדיג דערויף, וואָס אויף דער בירזשע זענען גע-ווען אַזויפיל מענשען, אַז מען האָט נישט געקאָנט דורכגעהן, דאָך איז דאָרט קיינמאָל נישט פּאָרגעקומען קיין שטויסעריי, נישט קיין טומעל. אַלע האָבען זיך געהאַלטען רוהיג, ערנסט, מיט דעם בע-וואוסטזיין פון דער אייגענער ווערדע, ווי מענשען, וואָס זענען פערנומען מיט אַ גרויסער און ערנסטער זאַך.

דער גרעסטער טייל פון המון האָט זיך געפונען אין פּאַרק. דאָרט האָט זיך קאָנצענטרירט דאָס גאַנצע לעבען פון דער ביר-זשע און די גאַנצע פּראַקטישע טעטיגקייט פון די אָרגאַניזאַציעס. גלייך מיט דעם לאַנגזאַם שפּאַצירענדען המון, זענען אין אַלע אַלעען געשטאַנען גרופּעס מיט „קרייזלעך״. אייניגע פון די גרו-פּעס האָבען זיך געהאַלטען צוזאַמען, פעסט. ווי פערשלאָסען, דער שמועס צווישען זיי האָט זיך געפיהרט נישט הויך, האַלב אויפ׳ן אויער און דער איבעריגער עולם פלעגט זיך קיינמאָל נישט צו-הערען צו דעם, וועגען וואָס דאָרטען האָט זיך גערעדט. די גרופּעס

פלעגען צווישען זיך פיהרען פערשידענע ארגאניזאציאנעלע שמועסען און באטראכטען און בעשליסען פראקטישע פראגען. דא האבען די פערשטעהער פונאנדערגעגעבען די מיטגלידער פון זייערע „קרייזלעך“ בילעך און בראשורען, דא האבען זיך איבערגעגעבען די אינסטרוקציעס, דא פלעגט בעשטימט ווערען די צייט פון פערזאמלונגען, א. ז. גל. אנ׳אנדערש מאל פלעגט מען דא בעטראכטען די פראגע וועגען א שטרייק, וועגען א סכסוך צווישען א בעל הבית מיט די ארבייטער, אדער ביי די ארבייטער צווישען זיך גופא. אין די אלעען זענען אויך געשטאנען אנדערע מינים גרופעס. וואס זענען בעשטאנען פון נאך א גרעסערען עולם.

די גרופעס זענען זיך געשטאנען אפען, פריי, דער שמועס האט זיך דא געפיהרט אנ׳אנדערשמאל הויך. היציג; די פערבייגעהענדע פלעגען זיך אפט צו הערען צו די רעדעס, וואס האבען זיך געהערט פון דארטען און פלעגען זיך אויך פעראייניגען מיט׳ן „קרייזעל“. דא, אין די „קרייזלעך“ פלעגט מען ארומקלערען פערשידענע טעארעטישע פראגען, פלעגען זיך פיהרען דעבאטען צווישען חברים פון פערשידענע ארגאניזאציעס פלעגען ארומגערעדט ווערען די לעצטע פאליטישע געשעהענישען די פאלעמישע ארטיקלען א. אז. וו. איבערהויבט זענען געווען בעלעבט יענע „קרייזלעך“, אין וועלכע עס פלעגען פארקומען דעבאטען צווישען די מיטגלידער פון פערשידענע פארטייען. דא האבען זיך געהערט בייסענדע בעמערקונגען, שטעכווערטלעך, דא האט אפט געהילכט א געזונד געלעכטער און די דעבאטען, די סכסוכים, די אגיטאציאנס-רעדעס, די פראקטישע שמועסען פלעגען זיך ופונאנדערטראגען איבער די אלעען, איבער די גאסען און בולווארען, עס האט זיך געדוכט, אז די בירזשע איז פערנומען מיט איין אידעע, מיט איין שטרעמונג. אט די גאנצע ארבייטער יוגענד, וואס האט נאר וואס פערלאזען די דריקענדע לופט פון די פאבריקען, די ענגע ווארשטאטען, די קראמען מיט די מאגאזינען, נישט אב־והענדיג אפילו נאך אזא לאנגען און שווערען טאג פון ארבייט און מיה, אפט אפילו האלב הונגעריגע, געהט שוין אום אויף דער בירזשע א מונטערע און לעבעדיגע. און עס האט זיך

געפיהלט, אַז נאָר דאָ, אונטער דעם אָפּענעם הימעל פון דעם
קליינעם שטח ערד פון עטליכע צענדליג קלאַפטער, איז אָנגעה-
שטרענגט דאָס גאַנצע גייסטיגע לעבען פון דער אַרבייטענדער
מאַסע, די גאַנצע פּאָעזיע פון איהר עקזיסטענץ. דאָרט אויף דער
פאַבריק, מאַגאַזין און וואַרשטאַט ליגט די שקלאַפישע אַרבייט,
דריקט דער שווערער יאָך פון בעל-הבית און קאַפּיטאַל; אינדער-
היים—די אָרימקייט, פינסטערניש, הונגער, די גאַנצע פּראָזע פון
דער אייביגער אביונות. און דורך אַט די צוויי שווערע לאַסטען,
צווישען וועלכע עס זענען איינגעשרויפט אַט די יונגע קרעפטען
שניידט זיך דורך אַ העלער, ליכטיגער שטראַהל, דאָס זענען די
עטליכע שעה פון דער בירזשע,—די עטליכע שעה ווען דער גע-
דאַנק טראָגט זיך, שוועבט אין דער הויך, ווייט, ערגעץ ווייט,
ווען די גרעסטע חלומות פון אַלגעמיינעם גליק שיינען פאַר די
אויגען ווי די אַלע פאַרבען פון דעם רעגענבויגען, ווען אַרום
קלינגט די מונטערע שטים, וועלכע רופט צום קאַמף פאַר׳ן אידע-
אַל, און דאָס אַלץ אין דער סביבה פון נאָך אַזוינע הונדערטער
און טויזענדער יונגע מענשען, וועלכע לעבען אויך מיט דער
גרויסער אידעע, וועלכע גלויבען אויך אין די ליכטיגע צוקונפט.

אומעטום קומען פאָר דעבאַטען, שמועסען. אין פאַרק און
אויף דער גאַס, אין די אַלעען און טראָטואַרען, אין די גרופּעס
און „קרייזלעך",—אומעטום קומען פאָר היציגע ויכוחים, ווערען גע
האַלטען רעדעס, ווערען געפיהרט וויסענשאַפטליכע שמועסען.
און פונדעסטוועגען איז אויף דער בירזשע נישטאָ קיין שום טומעל,
עס הערט זיך נישט אפילו קיין בעזונדער הויך קול, גלייך ווי
יעדערער וואָלט אינסטינקטיוו צוגעמאָסטען זיין קול צו דעם
שטח ערד אויף וועלכען ער דאַרף זיך הערען. יעדע רעדע
געהט נישט ווייטער פון די, פאַר וועמען זי ווערט געהאַלטען,
און די אַלע רעדעס בלייבען איינגאַנצען אויף דער בירזשע, נישט
אַרויסגעהענדיג פון איהרע גרענעצען. אַט דאָס אַלץ גיט צו דער
בירזשע מיט איהרע דעבאַטען, אַ כאַראַקטער פון אַ בעהאַלטענער
ליידענשאַפט. עס פיהלט זיך, אַז דאָס איז נישט קיין ענערגיע, וואָס
ווערט פערשוואונדען און געהט לאיבוד, נאָר אַ גאַנצע פערשלאָ-

סענע קראַפט, וואָס שאַפט אינערליך דאָס לעבען.

די בירושע—דאָס איז אַ מין פעראייניגונג פון בעזונדערע אָבגעטיילטע סאָציאַל-פּאָליטישע קלובען, וואָס זענען פעראייניגט צווישען זיך מיט אַנ'אָנגעזעהענער, אַ גייסטיגער קראַפט, און יעדערע פון די קלובען פיהרט זיך לאַנגע ויכּוחים וועגען פערשידענע וויסענשאַפטליכע טעאָריעס, עס ענטוויקלען זיך גרויסע וועלט-אידעען, וואָס עפנען ברייטע האָריזאָנטען, אין וועלכע עס זעהט זיך די צוקונפט פון דער מענשהייט אויף הונדערטער און טויזענדער יאָהרען. די אַרבייטער-מאַסע, וואָס איז פערנומען מיט די טעאָריעס, געפינט אָפט נישט קיין פאָרמען אויף אויסצודריקען איהרע געדאַנקען, געפינט נישט אויף איהר אָרימער, פערזאָגטער שפּראַך גענוג ווערטער, געפינט נישט אין דעם סך-הכּל פון איהר בילדונג אַ פעסטען באָדען פאַר אַ פולען און קלאָרען פערשטאַנד פון די אַלע ברייטע טעאָריעס און גרויסע אידעען— און עס קומט פאָר אַנ'אָנגעשטרענגטע, שווערע און טראַגישע אַרבייט פון דעם געדאַנק און אין דער זעלבער צייט קומט אויך פאָר אַזאַ שווערע און טראַגישע אַרבייט פון וואָרט, וואָס שטרעבט איבערצובויען די פאָלק'ס שפּראַך, וואָס איז נאָך נישט דורכגעליטערט געוואָרען אין דעם פייער פון אַ העכערען קולטורעלען לעבען, אין אַ וויסענשאַפטליכער שפּראַך. און אין טויזענדער רעדעס און טויזענדער וכּוחות שלאָגט זיך טראַגיש אוןליידענשאַפטליך די גרויסע אידעע, וואָס זוכט פערווירקליכט צו ווערען.

צעהנדליגער בעזונדערע קליינינקע קלובען—און צווישען זיי קומט פאָר, אַ שטענדיגע מלחמה, און דאָך זענען זיי שטענדיג צוזאַמען און קאָנען זיך נישט פונאַנדערגעהן. אין און דער זעלבער צייט זענען זיי פונאַנדערגעטיילט און פעראייניגט צווישען זיך. און עס דוכט זיך, אַז אַלע פאַרטייען און פראַקציעס, „קרייזלעך" און גרופּעס, וואָס קעמפען צווישען זיך, זענען צובראָכענע טיילען פון איין גאַנצעס, וועלכע ציהען צו איינע די אַנדערע און גלייכצייטיג שטויסען זיי זיך אָב. און אָט אין דעם תּהו ובוהו קומט פאָר אין דער אמת'ן די גרויסע אַרבייט פון דעם ערוואַכענדען פאָלק'ס-געדאַנק, וואָס זוכט ליידענשאַפטליך אַנ'אויסגאַנג

און עס אַרבעט זיך אויס דער גרויכער סך-הכל פון דעם נייעם לעבען—פון דעם אַלמענשליכען און נאַציאָנאַלען לעבען.

ווי נאָר באַשע איז געקומען אויף דער בירזשע, זענען גלייך איינע נאָך די אַנדערע צוגעגאַנגען צו איהר איניגע מיידלעך פון איהר „קרייזעל", זי זאָל זיי געבען ליטעראַטור. זיי האָבען זיך געקלאָגט, אַז ביי מאיר'ן אין „קרייזעל" האָבען נאָך אַלע מיט דריי טעג צוריק שוין געהאַט די בראָשורען וועגען די פּער-איינען, און זיי האָט מען נאָך נישט געגעבען. באַשע האָט זיי געגעבען עטליכע בראָשורען, די מיידלעך האָבען זיך בערוהיגט זענען גלייך מיט איהר אַוועק און גענומען איהר דערצעהלען וועגען זייערע איינדריקען און געבעטען, זי זאָל זיי ערקלערען עטליכע אונפערשטענדליכע ערטער פון עפּעס אַ בראָשור. עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז זיי ווילען זיך מיט באַשען נישט שיידען. נאָר באַלד זענען צו באַשען צוגעגאַנגען אַנדערע חברים און חבר'-טעס און זי איז אַוועק מיט זיי. איינער פון זיי, אַנ'אַרבייטער, האָט איהר איבערגעגעבען, אַז ער האָט געפונען אַ נייע קוואַרטיר, וואו מען וועט זיך קענען אונגעשטערט צונויפקליבען און דער-צו נאָך אַ וואָלוועלע,—איינגאַנצען פופציג קאָפּיקעס אַ פערזאַמלונג—אַנ'אַנדער אַרבייטער האָט זיך געקלאָגט פאַר איהר, אַז זיין בעל-הבית האָט איהם אָבגעזאָגט, און נישט בעצאָהלט איהם עטליכע רובל און ער בעט, די אָרגאַניזאַציע זאָל זיך פאַר איהם שטעלען. מיט אַזאַ מין בקשה האָט זיך צו באַשען אויך געווענדט אַ דינסט-מיידעל, וואָס די בעל-הבית'טע האָט איהר אַרויסגעטריבען און דערצו נאָך געשלאָגען. באַשען האָט די זאַך שטאַרק פערדראָסען און זי האָט איהר צוגעזאָגט, אַז מאָרגען וועט די אָר-גאַניזאַציע אַרויסרופען איהר בעל-הבית'טע.

באַשען פלעגט זעלטען ווען אויסקומען לייענען צייטונגען. אַלע נייעסען, סיי פּאָליטישע, סיי פּאַרטייאישע, פלעגט זי זיך דערוויסען אויף דער בירזשע. היינטיגעס מאָל האָט מען אויף דער בירזשע שטאַרק גערעדט, וועגען דער הריגה פון סטעפּאַן דעם געלען. דאָס געשעהעניש איז פאַר אַלעמען געקומען אונגע-ריכט און קיינער האָט נישט געוואוסט, וועלכע אָרגאַניזאַציע האָט

דערין געאַרבייט. די עס-ערען, אויף וועלכע מען האָט גערע-כענט, האָבען די זאַך אָבגעלייקענט. די בירזשע בכלל איז גע-ווען צופרידען מיט סטעפאַנס טויט. סטעפאַן האָט צוויי מאָל אַרויסגעגעבען פערזאַמלונגען און איהם האָט מען נישט געקאָנט בעטראַכטען נישט ווי אַ פּאָליציאַנט, נאָר ווי אַ שפּיאָן. באַלד אָבער האָט מען זיך דערוואוסט פון אַן׳אַנדער געשעהעניש, אַ מעהר וויכטיגערע איידער די הריגה פון סטעפאַנען, וואָס האָט צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט פונ׳ם גרעסטען טייל פון דער בירזשע: אין דער אָרטיגער צייטונג איז געווען אָבגעדרוקט אַ טעלעגראַמע פון אַ רוסישער שטאָדט, אַז קאָזאַקען זענען דאָרט אָנגעפאַלען אויף אַ המון רוהיגע דעמאָנסטראַנטען, אַרבייטער און אינטעליגענטען, און האָבען זיי אכזריות׳דיג געשלאָגען, און אַז עס זענען פערהאַן ביז הונדערט פערוואונדעטע און עטליכע צעהנדליג גע׳הרגע׳טע. די ידיעה האָט געמאַכט אַ מורא׳דיגען איינ-דרוק אויף די אַרבייטער. אין עטליכע ערטער איז אַרויסגעזאָגט געוואָרען די מיינונג, אַז מען מוז גלייך אָברופען זיך אויף אַזאַ אכזריות.

—מען דאַרף מאַכען כאָטש אַ דעמאָנסטראַציע! מען מוז דאָך אויסדריקען אונזער מיטגעפיהל צו די חברים! האָט געזאָגט אַן׳אַרבייטער.

—פערשטעהט זיך מען מוז—האָט איהם אונטערגעהאַלטען מיט היץ נאָך איינער.

—אַט האָסטו דיר די קאָנסטיטוציע, אויף וועלכע די לי-בעראַלען וואַרטען אַזוי. מען שרייבט זי מיט נאַגייקעס און שטי-קעס—האָט צוגעגעבען איינער אַ יונגערמאַן, קענטיג אַ אינטעליגענט.

—וועגען אַ דעמאָנסטראַציע איז ביי אונז נישטאָ וואָס צו ריידען; ביז וואַנען דער קאָמיטעט וועט זיך אויסשלאָפען, ביז וואַנען ער וועט זיך בעטראַכטען, און ביז וואַנען ער וועט בע-שליסען אָרגאַניזירען זי—וועלען די קאָזאַקען דערווייל אויס׳-הרג׳ענען האַלב רוסלאַנד...—האָט זיך אָבגערופען אַ הויכער, אַ דאַרער אַרבייטער. עהרען וואָרט, סוף-כל-סוף וועל איך ווערען אַ אַנאַרכיסט!—האָט ער צוגעגעבען מיט כעס.

באַשע האָט זיך אַ ביסעל געפיהלט בעליידיגט פון אַזוינע שטעכווערטלעך, נאָר זי האָט עס נישט אַרויסגעוויזען, זי איז אויך געווען איינשטימיג, אַז אויף אַזאַ געשעהעניש מוז מען זיך אָברופען מיט וואָס עס איז. „נאָר מען מוז גוט אויסרעכענען די קרעפטען, די שטימונג פון דער מאַסע״—האָט זי זיך אַליין בערוהיגט.

זי איז צוגעגאַנגען צו איינער פון די אַלעען, וואו עס איז געשטאַנען אַ רעדעל מענשען און וועגען עפעס הייס דעבאַטירט. נישט קיין הויכער, אָבער אַ געזונדטער אַרבייטער האָט גערעדט רוהיג און האָט שמייכלענד געווענדט זיך צו אַ דאַרען, נערוועזען און אַ ביסעל איינגעבויגענעם יונגען-מענשען:

—און אַז דו וועסט זיך דאָ לעגען פאַר מיר און שטאַרבען, וועל איך גלויבען, אַז איהר זענט סאָציאַליסטען? איהר זענט געווען „מעלקע בורזשוען״ און געבליבען.

—בעוויז, אדרבא, בעוויז עס!—האָט כמעט מיט פערצווייפלונג אויסגעשריען דער יונגערמאַן.

—צו וואָס דאַרף איך אייך בעווייזען, אַז איהר אַליין בעווייזט דאָס! איהר בעווייזט דאָס מיט אייער פּראָגראַם, מיט אייער טאַקטיק. פֿאַר וועמען זוכט איהר אַ טעריטאָריע? פאַר אַרבייטער צי פאַר בורזשוען?

—פאַר אַרבייטער און נאָר פאַר אַרבייטער — האָט איהם הייס אָבגעענטפערט דער יונגערמאַן.

— פאַר אַרבייטער! אָט בין איך אַן׳אַרבייטער און בעט ביי אייך נישט קיין טעריטאָריע. מיר איז גוט אָהן איהר.

—איך בין אַזאַ אַרבייטער ווי דו — האָט זיך אַריינגעמישט אין שמועס נאָך איינער—און איך זאָג, אַז איך דאַרף יאָ אַ טעריטאָריע...

—וואו, אויפ׳ן בית-עלמין?

—זיי רוהיג. אויפ׳ן בית-עלמין וועסטו אויך דאַרפען אַ טעריטאָריע, כאָטש דו ביזט אַ „איסקראַוויעץ״, — האָט איהם אָבגע-

האָקט דער יונגערמאַן.

—ווי פערשטעהסטו דאָס נישט,—האָט ער ווייטער גערעדט—אַז כל-זמן יודען וועלען נישט האָבען קיין אייגענע טעריטאָריע, וועלען זיי נישט קאָנען האָבען קיין אמת׳ן געזונדטען אַרבייטער קלאַס? וואָלסטו טאַקי גוט דורכגעלייענט...

—וואָס, קריאת-שמע? דעמאָלט וואָלט איך נישט מורא גע-האַט פאַר שלעכטע חלומות. נאָר וואָס דאַרף איך וויסען דיינע שלעכטע חלומות, אַז איך ווייס, וואָס מאַרקס זאָגט.

—נו, נו, וואָס זאָגט ער?—האָט איהם איבערגעשלאָגען דער ס.-ס.׳אָוויעץ.

—ער זאָגט: „אַרבייטער פון אַלע לענדער, פעראייניגט אייך״. פערשטעהסט! און דאָס איז מיר גענוג, און איהר ווילט פעראייניגען נישט די אַרבייטער, נאָר יודען; איהר ווילט איך זאָל ווערען אַ גוטער ברודער מיט די גראָבע בורזשוען. אין איהר האַלט זיך נאָך פאַר סאָציאַליסטען!

—אַ ליגען! מיר זאָגען דאָס נישט! אויב דו ווילסט, וועל איך דיר בעווייזען ביי קויטסקין אַליין, וואָס זאָגט...

—איך דאַרף נישט וויסען, וואָס קויטסקי זאָגט, מיר איז גענוג וואָס מאַרקס האָט געזאָגט, — האָט איהם איבערגעשלאָגען דער אַרבייטער.

—נו, זענען דאָס אַביסעל אַ פאָלק, אָט די ציוניסטען, — האָט זיך אַריינגעמישט אין דעם שמועס אַ יונגערמאַן אין סטו-דענטישע קליידער, אַ פאָרשטעהער פון אַ בונדישען „קרייזעל״:

—וואָס פאַר אַ נאַרישקייט זיי זאָלען נישט אויסטראַכטען, הויבען זיי אָן גלייך זוכען אַ הסכמה ביי מאַרקס׳ן און ביי קויטסקי׳ן, פונקט די אייגענע טאַקטיק, וואָס ביי די ס.-ער׳ן. מען רייסט אַרויס פון „קאַפיטאַל״ צי פון קויטסקי׳ן אַנ׳אַרטיקעל אַ וואָרט, און דערנאָך קלינגען זיי אויף אַלע גאַסען וועגען זייער נצחון. זיי פערשטעהען גאָרנישט, אַז מאַרקס׳ן און קויטסקי׳ן דאַרף מען נעמען אינגאַנצען און נישט ערטערווייז.

—מיר נעמען טאַקי אינגאַנצען!—האָט איהם מיט היץ אי-בערגעשלאָגען דער ס.-ס.׳אָוויעץ: מיר פערשטעהען בעסער פון

אייך מאַרקס׳ן און מיר זענען טאַקי אמת׳ערע מאַרקסיסטען פון אייך.

—אמת׳ערע פון מאַרקס׳ן אַליין אפילו פון משה רבינו׳ן!—האָט איינער מיט אַ געלעכטער אַ זאָג געטהון.

—גלייכווערטלעך קענסטו געהן זאָגען אין שוהל! — האָט איהם שאַרף אָבגעהאַקט דער ס.-ס.׳אָוויעץ און האָט מיט היץ ווייטער גערעדט: מיר זענען אַ סך גרעסערע סאָציאַל-דעמאָקראַטען, איידער איהר, העררן בונדיסטען! מיר גרינדען די גאַנצע טעאָריע אונזערע נאָר אויף דעם עקאָנאָמישען באַזיס, אויף דער עקאָנאָמישער לאַגע פון דעם יודישען פראָלעטאַריאַט און איהר זענט מיט אייער קולטורעלע-אויטאָנאָמיע אַזוינע מאַרקסיסטען, ווי די אַלטע נאַראָדניקעס, ווי אַלע קליינבירגערליכע קולטורניקעס! מיר דאַרפען האָבען אַ געזונדטען אַרבייטער-קלאַס, און איהר שפּייזט אונז מיט קולטור.

—און איהר קאָרמעט אונז מיט טעלעגראַמען צום סולטאַן און מיט וויזיטען צו פּלעווען!—האָט זיך דערהערט אַ שטים פון עולם.

—בונדישע גענג! אַזוי דעבאַטירען איז אונמעגליך!—האָט אויפגערעגט אויסגעשריגען דער ס.-ס.׳אָוויעץ.

ביים טויער פון פּאַרק זענען געשטאַנען גאָראָדאָיואָיעס, כמעט אַלע מאָל די זעלביגע, פיאָדר און איגנאַט. פיאָדר האָט זיך מיט דער בירושע כמעט אינגאַנצען ווי נישט אינטערעסירט און זיך שטענדיג נאָר געוואונדערט „פון וואַנען נעמען זיי זיך דאָס אַזוי פיל.” דער צווייטער, איגנאַט, אַנ׳אַלטער גוי שוין, אַ הויכער אַ דאַרער, מיט לאַנגע ברעמען, האָט זיך, פערקעהרט, פערהאַלטען מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט און ערגסט צו דער בירושע. זעלטען פלעגט ער אַרויף אויף די בירושע, נאָר ער האָט כמעט אַלעמען געקענט, אַ סך פון זיי געקענט ביי די נעהמען און געוואוסט אפילו צו וואָס פאַר אַ פּאַרטיי יערערער געהערט. און אַז איהם פלעגט אויסקומען דורכגעהן דעם פּאַרק, פלעגט ער אַניענדערש מאָל אָבשטעלען אַ בחור און שטרענג בעמערקען איהם:

—גאָך וואָס, מענדל, ביזטו פערקראָכען אויף אַ פרעמדע

בירזשע? איהר האָט דאָך אַנ׳אייגענע „אָסטראָוויסקע” בירזשע-געה זיך דאָרטען אום. מען דאַרף אָבהיטען די אָרדנונג!

און ער פלעגט אַוועקגעהן מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז ער האָט ערפילט זיין חוב, וואָס ליגט אויף איהם, אַיינצושטעלען די אָרדנונג.

אַז עס פלעגט ווערען צעהן אַ זייגער, און דער גרעסטער טייל פון עולם פלעגט זיך שוין אָנהויבען פונאַנדערגעהן, פלעגט איגנאַט ארויסגעהן אויף דער בירזשע בעטען ביי די, וואָס זענען נאָך געבליבען, זיי זאָלען זיך פונאַנדערגעהן.

—נו, געהט זיך פונאַנדער, געהט זיך פונאַנדער, — פלעגט ער זאָגען מיט אַ פעסטען, האַלב איידעלען טאָן.

און ווען עמיצער פלעגט אָנהויבען פראָטעסטירען, פלעגט איגנאַט איהם ענטפערן:

—דער „בונט” איז שוין אַוועקגעגאַנגען פון בירזשע, הייסט עס, אַז עס איז שוין צייט, הייסט עס, אַז עס איז נישטאָ מעהר וואָס צו ריידען וועגען דעם! נישקשה, דער „בונט” ווייסט שוין זיין צייט!

נאָר היינטיגען אָוועגד איז איגנאַט אפילו נישט אַרויסגע-גאַנגען אויף די „בירזשע”. ער איז געשטאַנען אויף זיין אָרט און אָנגעבלאָזען, און ברוגז׳דיג עפעס געקוקט אָן אַ זייט. אין אוטשאַסטאָק האָט ער זיך דערוואוסט, אַז דער׳הרג׳עט סטעפאַ־ען האָט איינער פון די, וואָס געהען אום אויף דער בירזשע, און ער האָט זיך געפיהלט טיף בעליידיגט.

פון דער בירזשע איז באַשע אַוועק צו דוד׳ן אַהיים, דער-געהן צי ער איז שוין געקומען און מחמת וועלכע סיבות ער האָט זיך פערשפעטיגט אין ק. זי האָט געדאַרפט פערבייגעהן דעם טע-אַטער. עס איז שוין געווען עלף אַ זייגער ביי נאַכט און דאָס פובליקום איז זיך שוין פונאַנדערגעגאַנגען פון טעאַטער. דאָרט

האָט געברענט אַ גרויסער עלעקטרישער לאַמטערן, וואָס האָט העל בעלויכטען אַ שטיק פלאַץ, נעבען דעם געביי און דורך דעם העלען שיין האָבען די נאָהנטע גאַסען אויסגעוויזען פינסטערע, פערוואָרפענע און טרויעריגע. דאָס פובליקום איז אַרויס פון טעאַטער נישט געאיילט, מיט אַ צופרידענער מינע פון מענשען, וואָס האָבען געהאַט גרויס פערגעניגען. עס האָבען זיך געוואָרפען אין די אויגען, שעהן געקליידעטע מענער, פרויען אין רייכע טואַלעטען מיט גאָלדענע און בריליאַנטענע צירונג. און אָט דאָס רייכע און צופרידענע פובליקום, דער פלאַץ, וואָס איז ווי באַגאָסען געוועזן מיט שטראַהלען ליכט, האָבען אויסגעוויזען ווי אַ בעזונדער וועלט און שאַרף אויסגעטיילט זיך פון די אַרומיגע אומעטיגע און וויסטע גאַסען, וואו, איילענדיג און עפּעס ווי דערשראָקען, האָבען אין דער פינסטער דאָרט אַרומגעבלאָנדזשעט איינזאַמע, טרויעריגע און איינגעהויקערטע פיגורען.

באַשען האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט געמאַכט צו געהן אין דער צייט פאַרביי דעם טעאַטער. איהר איז נאָך קיינמאָל נישט אויסגעקומען צו זעהן אַזאַ פובליקום. די ליכטיגקייט האָט איהר ווי צוגעצויגען צו זיך. זי איז צוגעגאַנגען, אָבגעשטעלט זיך נישט ווייט פון דעם אַרויסגאַנג פון טעאַטער און האָט אָנגעהויבען בעטראַכטען דאָס פובליקום. „די בורזשואַזיע הוליעט“... דאָס אין איהר אַבליץ געטהון אַ געדאַנק און אָט דער געדאַנק האָט זיך איהר מיטאַמאָל אויסגעוויזען פאַר אַביסעל ניי און אונערוואַרטעט. שוין-זשע איז דאָס די אייגענע בורזשואַזיע, וועגען וועלכע עס ווערט שטענדיג גערעדט אויף די פערזאַמלונגען, געגען וועלכער עס האָט זיך אין האַרצען אָנגעקליבען אַזוי פיעל שנאה, געגען וועלכער. זי, באַשע, מיט איהרע חברים פיהרען אַ שטענדיגען קאַמף? ביז איצט האָט באַשע געזעהן, מעהר נישט, איינצעלנע פאָרשטעהער פון דעם קלאַס,—דעם בעל-הבית איהרען, דעם פאַבריקאַנט אָדער אַנדערע בורזשויען, און יענע מאָמענטען, ווען די פאַרטייי סכסוכים פלעגען זיך פערשאַרפען, פלעגט דאַן באַשע איינריידען זיך, אַז העגעך דער איינבינדער, דער ס. ר.-אָווסקער אַגיטאַטאָר און דער פייערדיגער ציוניסט קלמן-לייב דער פריי-

קאַזטשיק „זענען אמת׳ע, ריכטיגע בורזשויען״. נאָר איהר איז נאָך קיינמאָל נישט אויסגעקומען צו זעהן אַגאַנצע, גרויסע גרופּע מענשען פון דעם קלאַס. און האָט זי זיך מיט אַ דורשטיגער נייגעריגקייט איינגעקוקט אין זייערע פּנימ׳ער, אין זייערע טואַלעטען, און בעטראַכט די ציערונגען. יאָ, אָט דאָס איז זי, די אייגענע בורזשואַזיע, וואָס עקספּלואַטירט די אַרבייטער, נאָגט אויס פון זיי דאָס בלוט און לעבט זיך גליקליך.

דאָס פּובליקום האָט זיך נישט געאיילט אַוועקצוגעהן, גלייך ווי עס וואָלט זיך קיינעם פון זיי נישט געוואָלט פערלאָזען דאָס אָרט, וואו עס איז אַזוי פרעהליך, אַזוי לעבעדיג... עס זענען פאָרגעקומען לעבהאַפטע שמועסען וועגען דער דראַמע און וועגען די אַרטיסטען. באַשע האָט זיך צוגעהערט. צווישען די איבעריגע רייד האָט זי אויך דערהערט אַ פראַזע:

—איך זאָג אייך מאַריאַ מיכאַילאָוונאַ, אַז איהר האָט אַ טעות, זיי האָבען דאַן געשפּילט נישט דאָ, נאָר אין דעם זומער טעאַטער, און פּאַרק. דאָס איז נאָך געווען, איידער די סמאַרקאַטשעס האָבען איהם פערכאַפּט אין זייערע הענד...

באַשע האָט זיך אַ טרייסעל געטהון און איז געוואָרען רויט פון כּעס, גלייך ווי עמיצער וואָלט זי פערזענליך טיף בעליידיגט. „אָט ווי זיי רופען אָן אונטער די אויגען די אַרבייטער, די קעמפּער, איהרע חברים״!—האָט זי געטראַכט. און גלייך איז איהר דאָס גאַנצע פּובליקום נמאס געוואָרען, נאָר זי האָט נישט געקענט אַוועק פון דאַנען, עפּעס אַ מאָדנער געפיהל האָט זי אויפגעהאַלטען דאָ און זי איז אַריבער אויף דער אַנדערער זייט. דאָרט, נישט ווייט פון איהר, זענען געשטאַנען, אַ דיקער, געזונדטער מאַנסביל מיט אַ רייך-געקליידעטער דאַמע און האָבען גערעדט צווישען זיך:

—איך פאָהר אויף גאַנצע צוויי חדשים,—האָט געזאָגט דער הער. איך וואַרף אַלע געשעפטען און פאָהר. פון די לעצטע געשעהענישען זענען מיר ממש קראַנק געוואָרען... און איהר ווייסט, מען מוז האָבען אייזערנע נערוועז, מען זאָל דאָס קאָנען אַריבערטראָגען. אַרעסטען, אָביסקעס, קאָזאַקען, נאַגייקעס, שיסערייען...

איהר האָט געלייענט היינט די טעלעגראַמע פון ה. ? מען קאָן פשוט פון זינען אראָב!.. און דערצו נאָך די פּאָגראָם-שרעקען.

—וואוהין פאָהרט איהר? — האָט איהם איבערגעשלאָגען די דאַמע.

—פריהער אויף אַ חודש צייט קיין וויסבאַדען, קורירען זיך אַ ביסעל, און דערנאָך אויף אַ הודש צייט אין די שווייץ...

„מען פאָהרט אָברוהען זיך... איינגעמאַטערט זיך"... האָט באַשע אַ זאָג געטהון פאַר זיך מיט אַ גיפטיגער איראָניע און אויף איהר געזיכט האָט זיך בעוויזען אַנ'אומעטיגער, פערראַכטענדער שמייכעל.

פלוצלונג האָט זי דערזעהן, ווי פון טעאַטער איז אַרויס באַרקאַנאָוו אינאיינעם מיט איהר'ס אַ בעקאַנטער, סאָניע סענדער-זאָהן. באַרקאַנאָוו האָט געשמייכעלט און האָט אויסגעוויזען שטאַרק אויפגעלעגט. צושפּילענדיג דעם הוט איהרען מיט אַ שפּילקע, האָט סאָניע זיך געווענדט צו איהם לאַכענדיג:

—כ'וועל אייך געבען טהיי, כ'וועל אייך געבען וואַרעניעס. און אויב איהר וועט זיך שטאַרק בעטען—וועל איך אייך געבען ברויט מיט פוטער אויך! נו, איהר געהט?

באַשע איז געשטאַנען פערוואונדערט. וועניגער פון אַלץ האָט זי געוואַרט צו בעגעגענען זיך דאָ מיט באַרקאַנאָוו'ן און דערצו נאָך מיט סאָניע סענדערזאָהן, וועלכע מען האָט געהאַל-טען פאַר אַ פּוסטען מענשען, כאָטש זי האָט זיך גערעכענט אין דער אָרגאַניזאַציע. נאָר מעהר פון אַלץ האָט באַשען פערוואונ-דערט באַרקאַנאָוו אַליין. אַזעלכען האָט זי איהם קיינמאָל נישט געזעהן. וויפיל מאָל איז איהר אויסגעקומען בעגעגענען זיך, שמו-עסען מיט איהם, און קיינמאָל האָט זי נישט בעמערקט, אַז די אויגען זאָלען ביי איהם אַזוי פינקלען, אַז דאָס פּנים ביי איהם זאָל אויססוייזען אַזוי לעבעדיג.

באַשע האָט זיך געפיהלט עפּעס ווי בעלעדיגט. פונקט ווי די וואָלט געוואָלט בעהאַלטען זיך, אַנטלויפען פון אָט די פרעה-ליכע, רוהיגע מענשען, אַנטלויפען צו זיך, צו יענעם אָרימען, טרויעריגען לעבען,— איז זי פערשוואונדען; געוואָרען אין דעם

הושך פון דער בלאָטיגער גאַס.

כון אָנהויב האָט זי אַליין גוט נישט פערשטאַנען פאַרוואָס האָט זי אַזוי בעליידיגט און אויפגערעגט דאָס בעגעגעניש מיט באַרקאַנאָוו׳ן דאָ, נעבען טעאַטער, מיט סאָניע סענדערזאָהן. איז עס דען אַ חטא געהן ווען-עס-איז אין טעאַטער? זי אַליין איז אויך געווען עטליכע מאָל אין טעאַטער. און נאָך אַ קלענערער חטא איז, וואָס באַרקאַנאָוו איז געווען צוזאַמען מיט סאָניען. און דאָך האָט דאָס געפיהל פון טיפער בעליידיגונג אַלץ מעהר אַריינגעריסען זיך אין איהר נשמה און שלעפענדיג זיך אין די גרויסע שיך אין דער בלאָטע פון דער פינסטערער גאַס, האָט זי זיך געפיהלט ערנידעריגט און בעליידיגט.

„אַ חבר”...—האָט זי אַרויסגערעדט אונעריואַרטעט, מיט אַ ביטערען שמייכעל. און אָט דאָס וואָרט, וואָס איז איהר געוועהנליך געווען אַזוי טייער, האָט איצט געקלונגען אין איהר קול קאַלט און האַרט. זי האָט גענומען זיך דערמאָהנען איינציגע פאַקטען פון איהרע בעגעגענישען און שמועסען מיט באַרקאַנאָוו׳ן. ער האָט זי קיינמאָל נישט בעליידיגט, האָט זיך מיט איהר שטענדיג געהאַלטען פראָסט, האָט קיינמאָל נישט געגעבען צו פיהלען, אַז צווישען זיי ביידע איז פערהאַן עפּעס אַנ׳אונטערשיד. אָבער צי האָט ער זיך ווען עס איז אינטערעסירט מיט איהר לעבען, מיט איהר נשמה, מיט איהרע געפיהלען? צי האָט ער ווען עס איז געפּרובט צו געהן צו איהר, ווי אַ ברודער, ווי אַ פריינד, ווי אַ „חבר” אין דעם זין, ווי עס פערשטעהען דאָס די אַרבייטער אַליין? צי האָט ער זי ווען עס איז געפרעגט וועגען איהרע פערזענליכע זאַכען, וועגען איהרע פריידען און ליידען, וועגען איהר שטימונג? ניין קיינמאָל נישט. מיט איהר פלעגט ער ריידען מעהר נישט, וועגען דער אַרבייט. פלעגט זיך צו איהר פערהאַלטען ווי צו אַ מענשען, וואָס נעהמט אַנ׳אָנטייל אין דער אַלגעמיינער טעטיגקייט. ער האָט זיך אינטערעסירט מיט איהר לעבען נאָר אויף אַזוי פיל, אויף וויפיל זי האָט גענומען אַנ׳אָנטייל אין דער פּאַרטיי-אַרבייט. און ער רופט זיך דאָך אָן „חבר”, זיי ביידע געהערען דאָך צו איין אָרגאַניזאַציע, וועלכע פיל רופען אָן „ברי·

דער און שוועסטער. און אַט גערדאַנקען האָבען אַלץ מעהר און מעהר פערנומען איהר מוח

יאָ, און אפילו אין דער פראַקטישער פאַרטיי־אַרבייט האַלט זיך אויך נישט באַרקאַנאָוו מיט איהר, ווי מיט אַנ׳אמת׳ן חבר,— האָט זי געטראַכט ווייטער. זי האָט זיך דערמאָהנט, ווי אויף די קאָמיטעט-זיצונגען פלעגט באַרקאַנאָוו אַרויסזאָגען זיינע מיינונגען, נאָך איידער זי פלעגט ענדיגען ריידען, פונקט ווי ער וואָלט זיך גאָרנישט רעכענען מיט איהרע מיינונגען. און שטענדיג פלעגט עפּעס אויסקומען אַזוי, אַז באַרקאַנאָוו׳ס פאָרשלאַגען פלעגען אָנגענומען ווערען. אמת, ער בעזיצט מעהר בילדונג, נאָר אפילו אין די פראַקטישע פראַגעס פלעגט אויך אַלע מאָל בלייבען אַזוי, ווי ער פלעגט וועלען. ער קאָן עפּעס קלאָר און דייטליך פאָרמולירען זיינע געדאַנקען, קאָן איבערצייגען דעם צווייטען און איהם פלעגט זיך אַלעמאָל איינגעבען איבערציהען אויך דוד׳ן אויף זיין זייט און אויף אַזאַ אופן פלעגט אויסקומען, אַז כאָטש זי איז אַ פול-בערעכטיגטער קאָמיטעט-מיטגליד, אָבער אין דער אמת׳ן טהוט זי מעהר נישט דאָס, וואָס אַנדערע בעפעהלען.

„אַ אינטעליגענט... זיי זענען אַלע אַזוינע“...—האָט זי אַ זאָג געטהון אויפ׳ן קול. צי מעהר נישט, ווי אין באַרקאַנאָוו פערהאַלט זיך אַזוי צו די חברים-אַרבייטער? און אַנדערע אינטעליגענטען זענען דען אין דעם פרט בעסער פאַר איהם, וואָס? זיי זענען אַלע ווי אויסגעגאָסען פון איין שטיק. אויפ׳ן וואָרט הויבט מען אויף דעם פּראָלעטאַריאַט ביז׳ן הימעל, מען רעדט וועגען איהם, ווי וועגען דעם געזונדסטען טייל פון דער געזעלשאַפט און מען האָט גאָר קיין ווערטער נישט אויף צו זידלען די אכזריות׳דיגע, אָבשטאַרבענדע בורזשואַזיע אָבער טיף אין האַרצען און אויך אין פערזענליכען לעבען בלייבען זיי די אייגענע בורזשויען, מיט די אייגענע בורזשואַזע געוואָהנהייטען און פעהלערן, און פיהלען זיך גוט מעהר נישט אין זייער בורזשואַזער סביבה. צו די אַרבייטער געהען זיי מעהר נישט, ווי צו קאָמאַנדעווען איבער זיי, זיי האָבען אַריינגעכאַפּט אין זייערע הענד דעם צ. ק. האָבען זיך אַריינגעקליבען אין אַלע קאָמיטעטען און פיהרען דאָס רעדעל. איז דען

אַ חידוש, אַז אומעטום הערט זיך אַ אונצופרידענהייט געגען די אינטעליגענטען, אַז אומעטום קומט פאָר „אָפּאָזיציעס“ געגען זיי!

באַשע איז צוגעקומען צו אַ ליין בלאָטיג געסעל, וואָס האָט אויסגעוויזען ווי אַ פינסטערע הייל. אין אָט דעם געסעל האָט געוואוינט דוד. זי האָט זיך אָבגעשטעלט פון דער ווייטען און בעטראַכט דאָס געסעל מיט די אַלטע, אויף אַ זייט איינגעבויגענע הייזלעך, וואָס זענען געשטאַנען עפּעס ווי בלינדע. אין דעם שטיבעל וואָס דוד האָט געוואוינט, ווי אויך אין די איבעריגע, איז שוין געווען פינסטער.

„אָדער ער שלאָפט, אָדער ער איז נאָך נישט געקומען צו פאָהרען“,—האָט זי אַ קלער געטהון און זיך אומגעקעהרט צוריק.

זי איז אָבגעגאַנגען עטליכע גאַסען און אויף איינער פון זיי האָט זי דערזעהן דוד'ן. באַשע האָט זיך שטאַרק דערפרעהט.

—דו ביזט מסתמא געגאַנגען צו מיר און איך בין געווען ביי דיר,—האָט ער אַרויסגערעדט, דערלאַנגענדיג איהר זיין האַנד.

אין עטליכע ווערטער האָט ער איהר דערצעהלט וועגען זיין נסיעה וועגען מיכאַאיל'ס אַרעסט און וועגען דעם, אַז מאַטוויי איז אָבגעפאָהרען.

—קום, איך וועל דיך בעגלייטען אַביסעל,—האָט דוד געזאָגט און זיי זענען אַוועק צו באַשעס היים:

עטליכע מינוט זענען זיי ביידע געגאַנגען שווייגענדיג. באַשע האָט זיך אומגעקעהרט צו איהרע פריהערדיגע געדאַנקען און איהר האָט זיך שטאַרק געוואָלט אַ שמועס טהון וועגען דעם מיט דוד'ן וועלכען זי האָט געהאַלטען פאַר אַן'אייגענעם מענשען, „גאָר נישט פאַר קיין אינטעליגענט“, כאָטש ער איז נישט געווען קיין אַרבייטער. דוד איז געווען אַן'אָרימען פריקאַזטשיק'ס אַ זוהן. אין דער יוגענד איז ער אַליין אויך געווען אַ פריקאַזטשטשיק, סטענדיג געהונגערט, געוואוינט אין אַ קליין קעמערל אין דעם אָרימען קוואַרטאַל און די לעצטע יאָהרען האָט ער געלעבט פון גראָשענע „אוראָקען“.

—איך בין איצט געגאַנגען אַזוי און געקלערט...—האָט זי אַרויסגערעדט אַביסעל: נישט זיכער, נישט וויסענדיג ווי אָנצו-

הייבען דעם
דוד האָט געשוויגען. ער האָט געוואַרט, זי זאָל ענדיגען די פראַזע.

—איך האָב אַלץ געטראַכט... וועגען דעם לעבען... האָט זי אַרויסגערעדט מיט אַזאַ טאָן, ווי זי וואָלט ביי איהם געבעטען ענטשולדיגונג.

—וועגען לעבען?..—האָט זיך דוד אַביסעל פערוואונדערט.

—דאָס הייסט, נישט וועגען לעבען, נאָר וועגען מענשען..

—האָט זי צוגעגעבען.

דוד האָט אַ ווײלע געשוויגען. ער האָט געוואַרט זי זאָל איינגאַנצען אויסריידען וואָס זי וויל זאָגען. לסוף האָט ער אַ פרעג געטהון:

—נו,

—הער, דוד!—האָט זי אָנגעהויבען ריידען מיטאַמאָל ענטשלאָסען: זאָג, דו האָסט ווען עס איז געטראַכט וועגען דעם האַלטען זיך פון די אינטעליגענטען צו די אַרבייטער?

—יאָ, איך האָב געטראַכט,—האָט איהר דוד געענטפערט רוהיג.

נו, טאָ זאָג מיר דעם אמת, ווי קלערסטו: קאָן זיך צונויפגעהן אַן'אינטעליגענט מיט אַן'אַרבייטער... איינגאַנצען, אָט ווי אַן'אייגענער, ווי אַ ברודער, אַז צווישען זיי זאָל אין קיין זאַך קיין שום אונטערשיד נישט זיין? מיך אינטערעסירט זעהר די פראַגע!

—זעהסטו, — האָט דוד איהר געלאַסען געענטפערט: — עס ווענדט זיך פערשטעהט זיך, אָן דעם מענשען... איך האָב בעגעגענט צוויי-דריי אינטעליגענטען, וואָס האָבען געלעבט אַ סך פריינדליכער און נעהנטער מיט די אַרבייטער, איידער די אַרבייטער צווישען זיך גופא: אַזוינע, וועלכע קיינער האָט גאָרנישט אָנגערופען אינטעליגענטען... נאָר בכלל רעכען איך, אַז פאַר אַ אינטעליגענט און נאָך פון אַ רייכער פאַמיליע איז זעהר שווער צונויפגעהן זיך מיט דעם אַרבייטער, ווי מיט אַן'אייגענעם. עס וועט זיך אַלע מאָל פיהלען אַן'אונטערשיד אין אַלץ... אפילו אין דעם געבען די האַנד..

—איך האָב אויך דאָס אייגענע געטראַכט!—האָט זיך באַשע עפּעס ווי דערפרעהט.

—דו ווייסט, — האָט זי שוין געזאָגט מיט אַ אַנדערן טאָן: איך פלעג גאַנץ אָפט אָבשטעלען זיך אָט אויף דער פראַגע. איך בין כמעט אַלע מאָל געווען געגען פּראַווען „אָפּאָזיציעס" און האָב נישט געקאָנט הערען די געלעכטערס מיט די גלייכווערטלעך אויף די אינטעליגענטען און האָב נישט ליב געהאַט צו הערען די געשרייען, קולות, אַז די אינטעליגענטען האָבען אַלץ פער־כאַפּט אין זייערע הענד... נאָר אַז מען באַטראַכט זיך גוט, זעהט מען, אַז די אונצופרידענקייט איז נישט אינגאַנצען אומזיסט. די מאַסע איז אין אַ געוויסער הינזיכט גערעכט, וואָס זי גלויבט נישט דער אינטעליגענץ!

—איך רעכען נישט, אַז די מאַסע איז אין דער הינזיכט גערעכט,—האָט דוד אַרויסגערעדט, ווי פריהער, רוהיג און זיכער.

—פאַרוואָס?—האָט זיך באַשע אַביסעל פערוואונדערט. אויף אַזאַ ענטפער האָט זי זיך נישט גערעכט.

—דערפאַר ווייל די מאַסע פאָדערט צו פיל פון די אינ-טעליגענטען. זי פאָדערט פון זיי, אַז זיי זאָלען אויפסניי געבוי-רען ווערען, אַז זיי זאָלען ווערען אַנדערע מענשען, אַז זיי זאָלען איבערבייטען אינגאַנצען זייער אַרט לעבען און זייערע געוועהנ-הייטען און זאָלען אָנהויבען נישט נאָר אַנדערש צו לעבען, נאָר אויך אַנדערש צו דענקען און פיהלען. און נישט אַלע קאָנען דאָס, מיין פריינד. דאָס איז זעהר אַ שווערע זאַך...

—מאַלע וואָס ס'איז שווער!—האָט באַשע אויסגעשריגען מיט היץ,—ווי באַלד זיי רופען זיך אָן חברים, סאָציאַליסטען, קעמ-פער—מוזען זיי איבערבייטען זייער אַרט לעבען, מוזען זיי זיך אָבזאָגען פון זייערע בורזשואַזע געוועהנהייטען. און די מאַסע האָט דאָס רעכט צו פאָדערן דאָס פון זיי!

—און איך זאָג, אַז נישט נאָר די מאַסע, נאָר אפילו די מעהר בעוואוסטזיניגע און אַקטיווע אַרבייטער האָבען אויך נישט קיין שום רעכט צו פאָדערן דאָס פון די אינטעליגענטען.

—פאַרוואָס?—האָט שוין באַשע געפרעגט אַביסעל בייזליך.

—גאָר פּשוט, ווייל די אַרבייטער גופא שטעלען זיך אַליין אויך נישט די פאָדערונגען.

—וואָס הייסט?— האָט באָשע נישט פערשטאַנען, — וועלכע פאָדערונגען קאָן זיך שטעלען אַנ׳אַרבייטער? ער איז דאָך אַליין אַ פּראָלעטאַריער...

—איז וואָס דרינגט אַרויס דערפון, אַז ער איז אַליין אַ פּראָלעטאַריער? אַ פּראָלעטאַריער האָט שוין גאָר קיין חסרונות נישט? און ביי אונזער אַרבייטער זענען ווייניג בורזשואַזע געוואוהנהייטען פערהאַן?

—בורזשואַזע?—האָט באָשע פערוואונדערט איבערגעפרעגט.

דוד האָט זיך פּלוצלונג אָבגעשטעלט און גענומען ריידען מיט היץ:

—יאָ, בורזשואַזע! ווי ווילסטו אָנרופען יענע אַרבייטער, אפילו די בעוואוסטזיניגע, וואָס פערדינען מעהר, לעבען בעסער, קליידען זיך שענער, און האַלטען זיך פאַר גרעסערע, איידעלערע מענשען פון די, וועלכע פערדינען ווינציגער, געהען אום צווישען לעבען אָרים און הונגערן? וואָס זשע דען איז עס, אויב נישט בורזשואַזע געוואוהנהייט? צי ווילסטו דען אָבלייקענען, אַז די צוטיילונג אויף „העכערע און קלענערע מיוחסים און גראָבע יונגען“ איז פערהאַן, און פערהאַן אין אַ גאַנץ שאַרפער פאָרם צווישען די אַרבייטער? צי ווילסטו אָבלייקענען, אַז אַ גוטער אַרבייטער קוקט פון אויבען אַראָב אויף אַנ׳ערד־גרעבער, אויף אַ וואַסער-טרעגער א. ד. גל., אַז דער, וואָס האָט נאָר איבערגעלייענט אַ צעהן בראָשורקעס, האַלט זיך שוין גרעסער פאַר יענע, וועלכע האָבען נאָך גאָרנישט געלייענט? חייטער. צי ווייסטו דען נישט, אַז צווישען די בעוואוסטזיניגע אַרבייטער, גוטע קעמפער, קומען פאָר קליינליכע קריגערייען און סכסוכים, פיהרט זיך שטילערהייד אַ מלחמה פאַר פּאַרטייאישע „גבאות“; קנאה פון איין זייט און די שטרעבונג צו הערשען, בעפעהלען פון דער אַנדערער זייט? חי, נאָך דיין מיינונג זענען דאָס נישט קיין בורזשואַזע געוואוהנהייטען? הײנט וואָס פאַר אַ נאַרישע, אַלט-פרענקישע געניג עס זענען נאָך פערהאַן ביי די אַרבייטער! לאָמיר נעמען כאָטש אַזאַ

פאַקט. הײנטיגע װאָך בין איך אַרײן צו אַנ׳אַרבײטאָרין, זעהר אַ בעװאוסטזיניגע, װאָס געפינט זיך שוין דרײ יאָהר אין דער אָרגאַניזאַציע. זי איז קראַנק געװאָרען אויף טיפוס, און אויף קײנ־פאַל האָט מען איהר נישט געקאָנט אײנרײדען, מען זאָל רופען אַ דאָקטאָר. װײסטו פאַרװאָס? זי האָט מורא געהאַט, אַז די װײ־בער אין גאַס װעלען דערזעהן, דאָס דער דאָקטאָר איז צו איהר געפאָהרען, װעט מען אָנהויבען מורמלען... האָט זי מורא פאַר רכי־לות. אָדער נעמען מיר דעם פאַקט מיט פײװעל דעם סטאָליאַר, װאָס האָט אונ׳ברחמנות׳דיג געשלאָגען זײנע שװעסטער, דערפאַר װאָס זײ האָבען איהם אַזוי גיך נישט געפאָלגט: „איך גיב אײך עסען און איהר בעדאַרפט מיך פאָלגען!” זענען דען אַזוינע ער־שײנונגען זעלטענע? נײן, דו קאָנסט דאָס זעהן אויף יעדען שריט און טריט. און דעריבער זאָג איך טאַקי, אַז װי באַלד די אַרבײ־טער אַלײן האָבען נאָך אין זיך די בורזשואַזע געװעהנהײטען, האָבען זײ קײן שום רעכט נישט צו פאָדערן פון די אינטעליגענ־טען זײ זאָלען װערען אַנדערש..„

ער איז אַנטשװיגען געװאָרען. צוטומעלט פון דוד׳ס װער־טער, האָט באַשע אויך געשװיגען. ענדליך האָט זי ענטשלאָסען אַרויסגערעדט:

—אָבער.„ דאָס האַלטען זיך? װי באַלד דער אינטעליגענט רופט זיך אָן חבר, האָט דער אַרבײטער דאָס רעכט צו פאָדערן פון איהם, אַז ער זאָל זיך פערהאַלטען צו איהם פראָסט, נאַטירליך.

—און דער אַרבײטער—צי פערהאַלט ער זיך אויך פראָסט און נאַטירליך צום אינטעליגענט?—האָט איהר דוד איבערגעשלאָ־גען.—דו װײסט דאָך גאַנץ גוט, װי אַזוי מען פערהאַלט זיך בײ אונז צו די אינטעליגענטען. פון אָנהויב, װי נאָר די אַרבײטער אָדער אַרבײטערינס געהען אַרײן אין דער בעװעגונג, בוקען זײ זיך פאַר׳ן אינטעליגענט, װײסען זײ פשוט נישט װאָס צו טהון מיט איהם, האַלטען זײ איהם פאַר דעם גרעסטען אידעאַליסט, קוקען איהם אין די אויגען און מען טאַנצט פאַר שמחה, װען ער איז עמיצען פון זײ מזכה מיט אַנ׳איבעריג װאָרט: איז מען אָבער אָב אַ יאָהר, צװײ אין דער בעװעגונג און מען דערזעהט, אַז

דער אינטעליגענט איז נישט קיין גאָט, נאָר אַ מענטש, ווי אַלע. מיט חסרונות,—זאָגט מען. ווייבט מען איהם אָן פערוואַרפען מיט בלאָטע, מען רופט איהם שוין „דער גרויסער אינטעליגענט", „בעל־הבתישער בחור", מען בעשולדיגט איהם אין וואָס מען קאָן גאָר, מען מאַכט געגען איהר „אָפּאָזיציעס" א. ז. וו. און אָט אזוינס הייסט—פּראָסט, נאַטירלעך פערהאַלטען זיך? ס'קאָן זיין, אַז ווען דער אַרבייטער וואָלט צוגעגאַנגען פּראָסטער, נאַטירליכער צום אינטעליגענט — וואָלט זיך יענער אויך אַנדערש פערהאַלטען צום אַרבייטער.

דוד איז אַנטשוויגען געוואָרען, נאָר גלייך, ווי ער וואָלט זיך אויף עפּעס דערמאָהנט, האָט ער ווידער גענומען ריידען מיט הארץ:

—יאָ, איך האָב נאָך עפּעס געוואָלט צוגעבען. מען זאָגט, אַז די אינטעליגענטען האָבען אַלץ פערכאַפּט און פאָהרען ריי־טענדיג אויף דעם אַרבייטער. נו, אָט מאָרגען וועט גאָט טהון אַ נס און די זשאַנדאַרמען וועלען פערנעהמען אָט די אַלע „פּער־כאַפּער" פון אַלע קאָמיטעטען — וועלען די אַרבייטער דערפון עפּעס געווינען? איך רעכען, אַז נישט!.. איך בין איינשטימיג דערמיט, אַז עס וואָלט געווען פיל בעסער, ווען די אַרבייטער אַליין וואָלטען געפיהרט די גאַנצע בעוועגונג. נאָר אויף אַזוינס דאַרפען די אַרבייטער האָבען קרעפטען און דערווייל זענען זיי נאָך נישטאָ. און שולדיג דערין זענען נישט די אינטעליגענטען, נאָר די גאַנצע סאָציאַלע אָרדנונג, וואָס שטערט דעם אַרבייטער־קלאַס אַרויסצושטעלען פון זיך טעאָרעטיקער, פּאָליטישע טהוער. און ביז וואַנעט זיי זענען נישטאָ, מוזען מיר האָבען אינטעליגענ־טען... אָט ערשט האָסטו זיך דאָ געקלאָגט אויף די אינטעליגענ־טען און וויפיל מאָל האָסטו אַליין געוויינט אויף דעם, וואָס עס פעהלען אינטעליגענטע קרעפטען? דאָ דאַרף מען שיקען אַ רעפּע־רענט, דאָרט אַנ'אָפּאָנענט, דאָ בעדאַרף מען האָבען אַ מענשען וואָס זאָל קאָנען פיהרען „קרייזלעך"—און עס איז נישטאָ וועמען צו שיקען, נישטאָ קיין מענשען. אונזער פּאַרטיי איז אָרימער פון אַלע אין אינטעליגענטע קרעפטען... און אָט דאָס ביסעל אינ־טעליגענטען, וואָס מיר האָבען, זענען מיר אויך גרייט אַרויס־צ

טרייבען פון דער פּאַרטיי, דערטרינקען זיי אין אַ לעפל וואַסער.

דוד איז מיט אַמאָל אַנטשוויגען געוואָרען און האָט זיך אַ ביסעל פערוואונדערט אַרומגעקוקט.

—ווי איך האָב זיך דאָס היינט אַביסעל פונאַנדערגערעדט,— האָט ער אַ זאָג געטהון מיט אַ געלעכטער. — שוין אוודאי אַ יאָהר צעהן, אַז איך האָב אַזוי פיל נישט גערעדט, ווי היינט..

באַשע איז געשטאַנען אָנגעשטרענגט און ערנסט. ביי איהר איז געבליבען דאָס. זעלבע געפיהל פון בעליידיגונג געגען באַר־קאַנאָוון. נאָך אַ ווײַלע שווייגען, האָט זי ענטשלאָסען אַ שאָקעל געטהון מיטן קאָפּ און זיכער אַרויסגערעדט:

—ווי דאָס זאָל נישט זיין, צי איז גערעכט די מאַסע, צי נישט, נאָר געגען די אַלע „אָפּאָזיציעס” און אָנפאַלען אויף דער אינטעליגענץ מוז מען ענטשלאָסען קעמפען. די פּאַרטיי־דיסציפּלין דאַרף זיין אויפן ערשטן פּלאַן, דאָס איז די הויפּט־זאַך!

ח

אויף מאָרגען איז באַרקאַנאָוו אויפגעשטאַנען שפּעט און האָט זיך גלייך דערמאָהנט, אַז איהם שטעהט היינט פאָר געהן צונויפקלויבען פון דער „מיטפיהלענדער” אינטעליגענץ געלד אויף דער אָרגאַניזאַציע.

באַרקאַנאָוו איז אַרויס פון שטוב מיט דעם באַשלוס — אַ גאַנצען טאָג צו קלויבען געלד, די שטימונג זיינע איז געווען זעהר נישט קיין פרעהליכע. ער האָט גאַנץ גוט געקענט דעם עולם, צו וועלכען ער איז איצט געגאַנגען. אַ חוץ עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך טאַקי באמת אינטערעסירט מיט דער בעוועגונג, זע־נען גרייט געווען קומען צו הילף און פלעגען אָפט גערן אָב־געבען דעם לעצטען רובל פאַר דער אָרגאַניזאַציע, — זענען אַלע איבעריגע געווען פערשימעלטע אינטעליגענטען, וואָס האָבען זיך צו אַלץ פערהאַלטען קאַלטבלוטיג, צו אַלץ — אויסער צו קאָרטען,

ביי וועלכע זיי פלעגען אָפּזיצען גאַנצע נעכט אין קלוב, אָדער איינער ביים צווייטען.

באַרקאַנאָוו האָט גוט געוואוסט, אַז אָט די אַלע „אינטע-ליגענטען" וועלען איהם בעגעגענען מיט אַ ליבען שמייכעל אויף די ליפּען, וועלען ערנסט, שטילערהייד, מיט אַן'אויסדרוק פון מיטגעפיהל, אָנהויבען פונאַנדערפרעגען „ווי געהט די אַרבייט", און לסוף, נאָך אַ לאַנגען און פאַלשען שמועס, וועט דער „הער" אָדער די „מאַדאַם" אויף גיך אַרויסטראָגען אַ וועלכע ס'איז מטבע און מיט אַ פּער'דאגה'ט פּנים וועלען זיי דערביי אַרויסזאָגען זייער פערדרוס, וואָס זיי קאָנען איצט נישט געבען מעהר, און אָט אין דעם פערדרוס זייערען, וועט קלינגען אַ נאַטור פון אַ געוועהנליכער קרעמערקע, וואָס וויל אויסדינגען נאָך אַ גראָשען. באַרקאַנאָוו האָט אויך גוט געוואוסט, אַז ווי נאָר נאָך איהם וועט זיך פערמאַכען די טהיר, וועלען די פרעהליכע מינעס, די ליבע שמייכעלס אַראָב פון זייערע פּנים'ער און אָט די „אינטעליגענ-טען", וואָס האָבען נאָר וואָס אַזוי וואַרים אויסגעדריקט איהם זייער מיטגעפיהל, וועלען איצט זיין בייז, אויפגערעגט, איבער-הויפּט, אויב זיי האָבען זיך נאָך די פאָריגע נאַכט פערשפּילט אין קאָרטען... זיי וועלען איהם, אינאיינעם מיט'ן גאַנצען „בונד" שי-קען צו אַלדע רוחות, וועלען זיך זירלען, וועלען אויפגערעגט זיין פון דער „בונדיסטישער" חוצפה, און איהם איז געווען דער-ווידער די גאַנצע קאָמעדיע, אין וועלכער ער האָט געדאַרפט נע-מען אַן'אַנטייל.

„עהרען וואָרט, שוין אַ סך בעסער אַן'עסק מיט מאָטע-בער גרינשטיין'ען, האָט באַרקאַנאָוו זיך געטראַכט: מיט גרינשטיין'ען דעם עלטען יודישען גביר, פיהרט זיך דער עסק לכל הפחות ריין, אַז מען קומט צו איהם צו געהן, בעגעגענט ער גלייך מיט דער פראַזע: „וואָס, שוין ווידער געקומען רייסען פון מיר די פּ...לו?" דערנאָך פרעגט ער וויפיל פאָדערט מען פון איהם און זאָגט מיט כעס: „איהר זענט אמת'ע גזלנים!" דינגט זיך אַביסעל און לסוף גיט ער אַ צעהנערל אָדער פינף אין צוואַנציג רובל און דערביי גיט ער תמיד צו: „נו, זאָל דוכטען, אַז מען האָט מיר אַריינגע-

שיקט סאָלדאַטען אין שטוב! וואָס וואָלט איך דעמאָלט געקאָנט טהון? און וואָס קאָן איך איצט מיט אייך טהון, אַז איך האָב פאַר אייך מורא ווי פאַר פייער?״

באַרקאַנאָוו איז געשטאַנען אַ ווייל, נישט וויסענדיג פון וועמען אָנצוהויבען זיין וויזיט. מיט אַמאָל האָט ער דערהערט, ווי עמיצער האָט איהם אַ רוף געטהון. ער האָט זיך אומגעקעהרט און דערזעהן אַ יונגען מענשען מיט אַ געגאָלטער באָרד און מיט אַ נערוועזען פנים. דאָס איז געווען מאיר דער שלאָסער, אַ פאַר-שטעהער פון אַ בונדיסטישען „קרייזעל״. באַרקאַנאָוו האָט גלייך באַמערקט, אַז מאיר איז עפּעס שטאַרק אונרוהיג.

מאיר האָט זיך כמעט ווי אַ וואָרף געטהון אויף באַרקאַנאָוו׳ן און שטיל און אויפגערעגט האָט ער אַרויסגערעדט:

—וואָס איז? וואָס האָט עפּעס אַזוינס געטראָפען?—האָט באַר-קאַנאָוו געפרעגט מיט פערוואונדערונג און שרעק.

—דו ווייסט גאָרנישט?—האָט זיך מאיר שטאַרק פערוואונ-דערט!—דו ווייסט גאָרנישט, וואָס עס איז פאָרגעקומען די פאָ-ריגע נאַכט? אין די גאַנצע שטאָדט כסדר איז געווען אָביסקעס און אַרעסטען. צוועלף אָביסקעס פאַר איין נאַכט. עס איז נאָך קיינ-מאָל דאָ נישט געווען אַזוי...

—פון אונזערע האָט מען קיינעם נישט צוגענומען?—האָט איהם איבערגעשלאָגען באַרקאַנאָוו אויף גיך, מיט שרעק.

—ניין!—האָט געענטפערט מאיר שוין רוהיגער און מיט אַ צופרידענעם שמייכעל: צום גליק האָט מען פון אונזערע קיינעם נישט גענומען! אָביסקעס זענען גראָד געווען ביי דריי פון אונ-זערע: ביי מענדעל קאָפּעל׳ס, ביי חיים בער דעם בעקער און נאָך ביי איינעם, וואָס איז נישט לאַנג פון דער „פּאַרטיי״ אַרי-בער צו אונז. מען רופט איהם חיים סקאַרטון.

באַרקאַנאָוו׳ן האָט געגעבען אַ ריס אין האַרצען, אַז ער האָט דערהערט מענדעל קאָפּעל׳ס נאָמען. אויף דעם זעלבען הויף, וואו מענדעל האָט געוואוינט, האָט זיך געפינען די געהיימע דרו-קעריי און ווען זשאַנדאַרמען וואָלטען געגאַנגען נאָך פינף טריט, וואָלטען זיי זי ענטדעקט.

—בּיי אונזערע האָט מען געפונען עטליכע פּראָקלאַמאַציעס, עטליכע ביכלעך, אָבער מען האָט קיינעם נישט אַרעסטירט,—האָט מאיר ווייטער גערעדט: די עס-ער׳ן אָבער, האָט מען איינגאַנצען צושלאָגען!... אַכט מענשען האָט מען צוגענומען, דערבּיי צוויי פון קאָמיטעט—בּאָריסען מיט אָסיפּען; דער עיקר איז אָבער דאָס, וואָס מען האָט בּיי זיי געפונען אַ סקלאַד פון געוועהר, דרייסיג רעוואָלווערען און דערצו נאָך צוויי פאַרטיגע בּאָמבּעס מיט דינאַמיט... בּיי זיי איז דאָרט געווען אַ גאַנצער לאַבּאָראַטאָריום!

—אָט פאַרוואָס זיי האָבּען אַלץ גערעדט, אַז בּיי זיי זענען פערהאַן אפילו פאַרטיגע „קניידלעך״,—האָט געזאָגט בּאַרקאַנאָוו אַ ביסעל פערטראַכט און בּאַלד צוגעבּען: קענטיג, אַז בּיי זיי איז געווען אַ שטאַרקע פּראָוואָקאַציע...

—ניין, איך רעכען, אַז דאָס איז אַלץ מחמת דעם, וואָס מען האָט גע׳הרג׳עט סטעפּאַנען,—האָט מאיר געענטפערט: — און דער עיקר, איבּער פיישקע דעם גנב... דו ווייסט? נעכטען אין אָוונד האָט איהם עמיצער געכאַפּט אויף דער דאָמבּע, האָט, ווי דער סדר איז, איהם אָנגעבּראָכען די ביינער און אַריינגעוואָרפען אין גראַבּען. איצט ליגט ער אין הקדיש מיט אַנ׳אויסגעבּראָכענעם פוס און דערצעהלט מעשיות, אַז ער האָט כלומר׳שט געכאַפּט דעם, וועלכער האָט דער׳הרג׳עט סטעפּאַנען און ער האָט שוין געוואָלט צורופען אַ גאָראָדוואָי, מען זאָל איהם אַרעסטירען, ערשט מיט אַמאָל איז אויף איהם אָנגעפאַלען אַ גאַנצע חברה מיט רעוואָלווערען, מען האָט איהם שטאַרק געשלאָגען און דערנאָך אַריינגעוואָרפען אין גראָבּען. איבּער דעם, משמעות, האָבּען זיך אָנגעהויבּען די אָבּיסקעס... און איצט, אַז מען האָט נאָך געפונען בּאָמבּעס, וועלען זיי גאָר משוגע ווערען...

געזעגענענדיג זיך מיט מאיר׳ן, איז בּאַרקאַנאָוו אַ ווײַלע געשטאַנען, נישט וויסענדיג וואָס צו טהון. דאָס נייעס וועגען די אָבּיסקעס און אַרעסטען האָבּען איהם צורודערט. זיין געדאַנק האָט גלייך אָנגעהויבּען אַרבּייטען איבּער דער פראַגע, ווי אַזוי זאָל זיך דער קאָמיטעט פערהאַלטען צו די געשעהענישען. בּאַרקאַנאָוו האָט געוואוסט, אַז דאָס אַלץ וועט שטאַרק אויפרעגען

די אַרבייטער און זיי וועלען פאָדערן פון קאָמיטעט, ער זאָל ווי-נישט-איז אויסדריקען אַנ׳אַקטיווען פראָטעסט. „פערשטעהט זיך מען וועט מוזען אַרויסלאָזען אַ פראָקלאַמאַציע, — האָט ער געטראַכט: און וואָס אָנבעלאַנגט דער דעמאָנסטראַציע״...

וועגען דער פראַגע איז בּאַרקאַנאָוו צו קיין בּעשטימטען בּעשלוס נישט געקומען. ער פערזענליך וואָלט געווען געגען אַ דעמאָנסטראַציע, נאָר די לאַגע קאָן זיין אַזאַ, אַז מען וועט אפשר מוזען נאָכגעבּען די אַרבּייטער, און זייערע פאָדערונגען. בּאַרקאָ-נאָוו איז אַוועק אויף די בּירזשע.

פרייטאָג פלעגען פיל ענדיגען די אַרבּייט נאָך אַרום האַל-בּען טאָג, דעריבּער איז שוין די בּירזשע געווען פול מיט מענ-שען. דער עולם איז געווען נערוועז געשטימט, עס האָבּען זיך דאָסמאָל נישט געהערט קיין שום ויכוחים, מען האָט נאָר איבּע-ראַל גערעדט וועגען די לעצטע געשעהענישען, אַרעסטען און אָבּיסקעס און דער עיקר, וועגען דער ידיעה אַז מען האָט אין נ. געשלאָגען אַרבּייטער און אינטעליגענטען. די ידיעה האָט עפּעס מעהר פון אַלץ אויפגערעגט די אַרבּייטער.

— אַזוינס איז גאָרנישט געהערט געוואָרען! — האָט זיך גע-היצט אַ נערוועזער יונגערמאַן: דאָס איז נישט פּראָסט אַ רציחה, דאָס איז אַ פּראָוואָקאַציע!

— דאָס איז ערשט אַנ׳אָנהויבּ! — האָט איהם אונטערגעהאַלטען אַ צווייטער: — איהר וועט זעהן, איצט וועלען זיך אָנהויבּען אַזוינע אכזריות׳ן איבּער גאַנץ רוסלאַנד!

— בּיי אונז וועט אויך זיין דאָס אייגענע, איהר וועט זעהן!

— האָט צוגעגעבּען אַ דריטער: די היינטיגע אָבּיסקעס מיט די אַרעס-טען זענען אַ גוטער סימן, אַ גוטער אָנהויבּ!

— פאַר נ. קאָנט איהר גאַנץ רוהיג זיין! — האָט זיך אָבּגערו-פען איינע אַנ׳אַרבּייטערין, אַ הויך מיידעל, מיט גרויסע, שוואַר-צע אויגען, אין וועלכע עס האָט זיך געלויכטען אַנ׳איינגעהאַל-טענער צאָרן: בּיי אונז וועט גאָרנישט זיין! און איהר ווייסט פאַרוואָס? דערפאַר, ווייל מיר זענען נישט קיין קעמפער, נישט קיין רעוואָלוציאָנערן, נאָר שמאַטעס!! — האָט זי אויסגעשריען מיט

אַ שרעקליכער פּעראַכטונג. ס׳איז דאָך פּשוט אַ בזיון! אין גאַנץ רוסלאַנד קומט פאָר אַ רעוואָלוציע, אומעטום — אונרוהען, אויפ-שטאַנדען, אומעטום גיסט זיך בלוט! און מיר? מיר געהען זיך אַרום ווי שטילינקע פרידליכע בורזשוטשיקעס אוף דער בירזשע און קיי-ען שטענדיג איבער אונזערע „פראַגען״ וועגען אויטאָנאָמיע, פעדעראַציע אָדער וועגען נאַציאָנאַליזם און טעריטאָריאַליזם!!

איהרע ווערטער האָבען אויף אַלעמען געמאַכט אַנ׳איינדרוק און איינער אַ הויכער אַרבייטער מיט אַנ׳ענערגיש פּנים האָט זי מיט היץ גענומען אונטערהאַלטען:

—גערעכט!... זעהר גערעכט!—האָט ער אויסגעשריען: מיר קאָנען נאָר ריידען און ווען ס׳קומט צו עפּעס—זענען מיר נישטאָ! מיר זידלען אַלץ די עס-ער׳ז און, עהרען וואָרט, זיי זענען הונ-דערט מאָל גרעסערע רעוואָלוציאָנערען, ווי מיר! זיי...

—זיי האָבען סטעפּאַנען גע׳הרג׳עט! האָט איהם אַ צווייטער איבערגעשלאָגען מיט אַ איראָנישען שמייכעל.

—זיי גאַנץ רוהיג! זיי האָבען שוין געפּובט פּטר׳ן גרעסע-רע מענשען פון סטעפּאַנען אויך. ווי עס שטעלט זיך אַרויס, האָ-בען זיי אי באָמבעס, אי דינאַמיט,—אַלץ! און וואָס איז ביי אונז פערהאַן?...

—פון וואַנען ווייסטו, אַז ביי אונז איז נישטאָ קיין באָמ-בעס און דינאַמיט?—האָט זיך אָבגערופען נאָך איינער: וואָס וויל-סטו מען זאָל וועגען דעם פויקען אויף דער בירזשע?

—איך ווייס אַז ביי אונז איז גאָרנישטאָ!—האָט אַלץ גע-טענה׳ט דער אַרבייטער, אַז ביי אונז וואָלט עפּעס געווען, וואָל-טען אונזערע אָנפיהרער נישט מורא געהאַט צו מאַכען אַ דעמאָנ-סטראַציע!

און ריידענדיג, האָט ער געוואָרפען אַ שטרענגען בליק אויף באַרקאַנאָוו׳ן, וואָס איז געשטאַנען און געשמועסט מיט איינער אַנ׳-אַרבייטערין.

—אָט די עס-ער׳ן האָבען נאָך מיט אַ חודש צוריק פאַר-געלעגט מאַכען אַ דעמאָנסטראַציע,—האָט ער ווייטער גערעדט: איצט, זאָגט מען, גרייטען זיי זיך ווידער! און אויב מיר וועלט

זיך איצט ווידער אָבזאָגען, אויב מיר וועלען מיט גאָרנישט ענט-פערן אויף די רציחות, אויף דער פראָוואָקאַציע פון דער רעגי רונג, וועט דאָס זיין אַ פערברעכען, און גאָר!

—דעמאָלט בלייבט מעהר נישט, ווי ווידער מאַכען אַן „אָפּאָ-זיציע"!—האָט זיך אָנגעצונדען נאָך אַן אַרבייטער.

—ניין! איך וועל נישט מאַכען קיין שום „אָפּאָזיציעס", — האָט אַרויסגערעדט דער הויכער אַרבייטער מיט אַ רוהיגען טאָן: איך וועל פשוט אַריבערגעהן צו די עס-ער'ן!

געזונטערהייד!—האָט מיט כעס אויסגעשריגען אַן אַרבייטער מיט אַ שוואַרצען פנים: די אָרגאַניזאַציע וועט גאָרנישט אָנווערן, אויב דו וועסט אַוועקגעהן צו די עס-ער'ן!

—פון וואַנען ווייסטו, צי וועט די אָרגאַניזאַציע אָנווערן, צי נישט, אויב ער וועט פון איהר אַרויסטרעטען?—האָט אויפגע-רעגט אַ זאָג געטהון אַ הויך מיידעל, אַן אַרבייטערין: דו האָסט קיין רעכט נישט צו ריידען אַזוי מיט אַ חבר!

—איך האָב יאָ רעכט דערויף! — האָט אָבגעענטפערט דער אַרבייטער: אַז אַ סאָציאַל דעמאָקראַט קאָן זאָגען, אַז אויב די אָרגאַניזאַציע וועט נישט טהון דאָס, וואָס ער וויל, וועט ער אַרי-בערגעהן צו די עס-ער'ן,—זאָג איך נאָכאַמאָל און וועל דאָס זאָ-גען טויזענדער מאָל, אַז אַזאַ חבר איז פאַר דער אָרגאַניזאַציע גאָרנישט ווערט!

—אמת!—האָבען זיך דערהערט קולות: אַן אמת'ער סאָציאַל-דעמאָקראַט האָט קיין רעכט נישט...

—וואָס פאַר אַן „אמת'ער סאָציאַל-דעמאָקראַט" בין איך, צו אַלדי קלאָגען,—האָט אויסגעשריגען מיט כעס דער אַרבייטער. צי ווייס איך, וואָס ס'איז אַזוינס אַ סאָציאַל-דעמאָקראַט? מאַרקס'ן האָב איך געלייענט, וואָס? דאָס האָבען זיי, די אינטעליגענטען געלייענט מאַרקס'ן און נאָך ביכער. זיי קאָנען זיך אָנרופען אמת'ע סאָציאַל-דעמאָקראַטען. אָבער מיר, אַרבייטער, וואָס האָבען מיר געלייענט? וואָס ווייסען מיר? וואָס דער פאָרשטעהער אָדער דער אַגיטאַטאָר וועט אונז אָנריידען, דאָס ווייסען מיר, דערין גלויבען מיר, און מאָרגען וועט צו אונז קומען אַן אַנדער אַגיטאַטאָר,

אַנ'עס-ער, וועט איבערגעבען זיין טעאָריע, זיין פּראָגראַם און מיר וועלען אָנהויבען קלערען, אַז זיין טעאָריע איז די אמתע... און וואָס געהען מיך אָן די טעאָריעס!—האָט ער אויסגעשריגען מיט כּעס.—איך דאַרף נישט קיין שום טעאָריעס, איך דאַרף דעם קאַמף, די רעוואָלוציע!...

—נו, געפונען חעמען צו הערען!—האָט מיט אַמאָל אויסגעשריגען, שוין אַ בעיאָהרטע אַרבייטערין, מיט אַ קלוג פּנים: זיי קענען גאָרנישט לייוויק דעם משוגענעם! יעדעס מאָל, ווי עס טרעפט נאָר עפּעס, הויבט ער אָן צו שרייען, אַז ער וועט אַוועקגעהן—דאָס צו די עס-ער'ן, דאָס צו די פּאַרטיי. זייט רוהיג, ער וועט נאָך אַזוי גיך נישט אַוועק פון דער אָרגאַניזאַציע.

—זאָל טרעפּאָוו נאָך אַזוי לאַנג ליגען אויף איין זייט, ווי לאַנג איך וועל נאָך נישט אַוועקגעהן פון דער אָרגאַניזאַציע, — האָט לייוויק מיט אַמאָל רוהיג אַ זאָג געטהון: נאָר איך האַלט זיך אָן מיינס, אַז אַ דעמאָנסטראַציע מוז מען מאַכען, — האָט ער צוגעגעבען ענטשלאָסען,—און טאַקע אַנ'אַלגעמיינע, אינאיינעם מיט די עס-ער'ן און מיט די „פּאַרטייצעס“.

—און מיט די פּועלי-ציון,—האָט איינער צוגעגעבען ענטשלאָסען.

—מען קאָן אָהן זיי אייך אויסקומען! וואָס זענען זיי פאַר אַ סאָציאַליסטען און רעוואָלוציאָנערען!—האָט זיך אָבגערופען דער ערשטער אַרבייטער.

—שרעק זיך נישט, מיר זענען נישט קיין ערגערע סאָציאַליסטען און רעוואָלוציאָנערען, ווי דו!—האָט זיך אָבגערופען אַ יונגערמאַן, אָנגעטהון ווי אַ פּריקאַזשטשיק, וואָס איז געשטאַנען אַביסעל פון דערווייטען. און צוגעהענדיג צום „קרייזעל“, האָט ער צוגעגעבען: און אין דער דעמאָנסטראַציע וועלען מיר אפשר אַליין נישט געהן מיט אייך!

—איהר וועט דאָס אפשר האַלטען פאַר אַנ'אומ'כּבוד פאַר אייך?—האָט איהם געפרעגט די בעיאָהרטע אַרבייטערין אַביסעל מיט אַ איראָנישען שמייכעל.

—יאָ! פאַר אַנ'אומ'כּבוד!—האָט פּלוצלונג מיט היץ אויסגע-

שריען דער פריקאַזשטשיק: פאַר אונז וועט זיין אַ בזיון צו געהן מיט אייך, אויב איהר וועט מאַכען אַ דעמאָנסטראַציע פאַר דער הריגה אין נ. אונז וועט זיין אַ בזיון, וואָס איהר, יודען, מאַכט דעמאָנסטראַציעס פאַר דער נ.-ער הריגה און מאַכט נישט קיין דעמאָנסטראַציעס פאַר דעם זשיטאָמירער פאָגראָם. ווען מען האָט געקוילעט יודען, האָט איהר נישט געהאַלטען פאַר נויטיג צו פראָ־טעסטירען פאַר דער גאַנצער וועלט! און איצט, ווען מען האָט אנגעשלאָגען די גוים האָט איהר גלייך דערפיהלט אַ טיפע בע-ליידיגונג! איך שעם זיך דערפאַר, וואָס איהר רופט זיך יודען!!

די לעצטע פראַזע האָט ער אויסגעשריען כמעט היסטעריש מיט טרעהרען אין די אויגען.

זיין רעדע האָט אויף אייניגע צוהערער געמאַכט אַנ׳איינ-דרוק, נאָר די איבעריגע זענען געוואָרען זעהר אויפגערעגט. דער נידעריגער אַרבייטער מיט דעם אַסקעטישען פנים האָט זיך אויף גיך אַרויסגעקליבען פון „קרייזעל” און איז צוגעגאַנגען צו דעם וואָס האָט גערעדט.

—שאַ, קאָך זיך נישט און שעם זיך נישט פאַר אונז,—האָט ער אַרויסגערעדט עפעס מיט אַנ׳אכזריות׳דיגער רוהיגקייט. אייערע געשרייען האָבען מיר שוין געהערט און איך וועל דיר אָט וואָס זאָגען: איך וואָלט, פערשטעהסט זיך, גאָרנישט געהאַט געגען אַ דעמאָנסטראַציע פאַר זשיטאָמיר אויך...

—„איך וואָלט גאָרנישט געהאַט געגען”...—האָט איהם דער פריקאַזשטשיק איבערגעשלאָגען מיט אַ ביטערער איראָניע.

—שאַ! לאָז איהם ריידען!—האָט אַנ׳אַרבייטער אַ געשריי גע-טהון מיט כעס.

...—נאָר איך רעכען, אַז אַ דעמאָנסטראַציע וועגען דער הריגה אין נ. איז צעהן מאָל וויכטיגער! ווען מיר וואָלטען מאַ-כען אַ דעמאָנסטראַציע וועגען דעם פאָגראָם, וואָלט מען דאָס אָנ-גענומען, מעהר נישט, פאַר אַ יודישען פראָטעסט, אין איהם וואָלט מען זעהן נישט מעהר ווי אַנ׳אויסדרוק פון נאַציאָנאַלער אחדות. אָבער אַ פראָטעסט וועגען דער הריגה אין נ. וועט האָבען אַ ריין רעוואָלוציאָנערע בעדייטונג, דערין וועט זיך אַרויסווייזען די ריין

פראָלעטאַרישע אחדות.

באַרקאַנאָוו וואָס איז די גאַנצע צייט געשטאַנען פון ווייטען און וועגען עפּעס וואָס געשמועסט, האָט זיך אויפמערק-זאַם צוגעהערט צו די דעבאַטען. ער האָט גוט פערשטאַנען, אַז די אַרבייטער וואַרטען, ער זאָל זיך אַריינמישען אין די דעבאַטען, אַז לייוויק'ס רייד זענען דער עיקר געצילט געגען איהם, געגען באַרקאַנאָוו'ן; נאָר דאָך איז ער צום „קרייזעל" נישט צוגעגאַנגען און אין די דעבאַטען קיין שום אַנטייל נישט גענומען, ווייל ער האָט זיך נישט געוואָלט אַרויסזאָגען—נישט פאַר אַ דעמאָנסטראַציע, נישט געגען, איידער די זאַך וועט נישט בעשלאָסען ווערען אויף דער קאָמיטעט זיצונג.

די דעבאַטען מיט'ן פּועל-ציוניק האָט באַרקאַנאָוו'ן זעהר ווייניג אינטערעסירט און ער איז אַוועק ווייטער איבער'ן פּאַרק. די שטימונג ביי איהם איז געוועזען אַ שווערע, אַ געדריקטע. דאָס מאָל ערשט האָט ער דערפיהלט, אויף ווי ווייט ער איז פון די חברים אַרבייטער. ווי נאָך דער שטימונג זיינער, אַזוי נאָך דער גאַנצער פּסיכיק. אויף דער ידיעה וועגען דער הריגה אין נ. האָט ער זיך אָבגערופען, ווי אַ פּאָליטיקער; קודם-כל האָט ער אָבגע-שאַצט די בעדייטונג, וואָס דער פאַקט האָט פאַר דער אַלגעמיין רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג און פון אָט דעם שטאַנדפּונקט האָט ער אויך בעטראַכט די פראַגע וועגען אַ דעמאָנסטראַציע. די אַר-בייטער אָבער האָבען זיך פערהאַלטען צו דעם געשעהעניש מיט דער גאַנצער פרישקייט און מיט דער גאַנצער קראַפט פון דעם אונמיטעלבאַרען געפיהל און זענען אַרויס, נישט פון דעם פּאָליטי-שען אָדער פּרינציפּיעלען, נאָר פון דעם עטישען שטאַנדפּונקט: „עס איז אַ בזיון, אַ פערברעכען צו בלייבען רוהיג, אין דער צייט בעת מען שלאָגט די חברים". ווי רעדט מען זיך דאָ צונויף!... באַרקאַנאָוו'ן איז פריהער נישט איינמאָל שוין אויסגעקומען אָנצו-שטויסען זיך אויף אַזאַ טיפען אונטערשיד פון דעם, ווי אַזוי די פּראָפעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערען פערהאַלטען זיך צו די פּאָלי-טישע געשעהענישען און ווי עס פערהאַלטען זיך דערצו די פּראָס-טע, געוועהנליכע רעוואָלוציאָנערען און יעדעס מאָל פלעגען

דערבײַ פאָרקומען אונצופרידענקייטען, סכסוכים, וואָס פלעגען אָפט ברענגען צו די „אָפּאָזיציעס".

ז

די קאָמיטעט-זיצונגען פלעגען פאָרקומען איין מאָל אין וואָך אין אָוועגד בײַ באַרקאַנאָוו'ן אין דערהיים.

באַרקאַנאָוו איז געווען פערנומען מיט אָנשרייבען אַ פּראָקלאַמאַציע. אַ זייגער אַכט אין אָוועגד איז צו איהם אַרײַן באַשע.

באַשע איז געקומען אַביסעל פריהער פאַר דער בעשטימטער צייט. זי איז געווען שטאַרק צוטראָגען. די אָביסקעס און די אַ־עסטען, וואָס זענען דער עיקר פאָרגעקומען אויף דער סלאַבאָדקע און אפילו נעבען איהר הויז, האָבען זי זעהר צורודערט. איהר האָט זיך געדוכט, אַז דאָס איז דער אָנהויב פון אַ רעאַקציע און איצט וועט מען עס ערשט מאַכען אַ חורבן פון דער גאַנצער אָרגאַניזאַציע. נאָך איהרע בעגעגענישען און שמועסען מיט די אַרבייטער אויף דער פאַבריק און אויף דער גאַס, איז איהר שטימונג געווען זעהר נערוועז. זי האָט זיך געשראָקען פאַר דער גאַנצקייט פון דער אָרגאַניזאַציע און אין דער אייגענער צייט האָט זי געהאַלטען פאַר נויטיג אָרגאַניזירען אַנ'אַקטיווען פּראָטעסט געגען די גוואַלדטהאַטען, סיי געגען די, וואָס זענען פאָרגעקומען אין נ., סיי געגען די, וואָס זענען פאָרגעקומען דאָ גופא, נאָר איבערהויפּט האָט איהר געשראָקען דאָס, וואָס פערבייגעהענדיג נעבען דער בירזשע האָט זי בײַם פאַבריק דערזעהן שטעהן דעם פּריסטאַוו מיט פיל פּאָליציאַנטען, וואָס זענען געשטאַנען זעהר רוהיג, גלייך ווי זיי וואָלטען אויף עפּעס געוואַרט.

זי איז דעריבער אויף גיך אַוועק צו באַרקאַנאָוו'ן. איהר האָט זיך געוואָלט גיכער זעהן זיך מיט די חברים, אינאיינעם מיט זיי אַרומקלערען די לאַגע און בערוהיגען זיך אויף אַ וועלכען נישט איז בעשלוס.

אַרײַנגעהענדיג אין שטוב צו באַרקאַנאָוו'ן, האָט זיך באַשע

דערמאָהנט אויף איהר בעגעגעניש מיט באַרקאַיאָוו'ן נעבען טעאַטער, נאָר זי האָט געטריבען פון זיך די געדאַנקען, וואָס האָבען נישט געפּאַסט צו איהר איצטיגער רעוואָלוציאָנערער שטימונג.

—נו, וואָס וועט איהר דערויף זאָגען?—האָט אַ זאָג געטהון באַרקאַנאָוו לעבהאַפט: זיי האָבען זיך ווידער גענומען צו דער אַרבייט. זיי גרייטען אַפּנים צו אַ גאַנצע חתונה...

—פערשטעהט זיך!—האָט באַשע אונרוהיג צוגעגעבען:—איך האָב נאָרוואָס געזעהן נעבען דער בירזשע אַ סך פּאָליציי...

—יאָ?—האָט באַרקאַנאָוו איבערגעפרעגט אונרוהיג: זיי טשעפּען דאָך אָבער מן הסתם קיינעם נישט?

—דערווייל—קיינעם נישט. זיי שטעהען זיך רוהיג, נישט ווייט פונ'ם אַרויסגאַנג. שדים ווייסען זיי, צוליב וואָס מען האָט זיי דאָ אַנידערגעשטעלט...

נו, מאַלע וואָס...—האָט זיך רוהיג אָבגערופען באַרקאַנאָוו: אויף וויפיל איך געדענק, פלעגען זיך פריהער נעבען דער בירזשע אויך ווייזען פּאָליציאַנטען, נאָר זיי האָבען קיינעם נישט געטשעפּעט... מען דאַרף פונדעסטוועגען קיין צו גרויסען וועזען דערפון נישט מאַכען...

אין די רייד איז אַריינגעקומען דוד. ער איז אַריין מיט גיכע טריט, ווי אַ מענש, וואָס האָט שטאַרק פערשפּעטיגט, און האָט אַרויסגערעדט מיט האַלבע ווערטער:

—פערשפּעטיגט זיך?... מען האָט מיך געהאַט פערהאַלטען...

דאָס אויסזעהן זיינס איז געווען ווי געוועהנליך, רוהיג, וואָלעדיג. נאָך דאָך האָט מען געקאָנט בעמערקען אין זיין שטים, אין דעם אויסדרוק פון זיינע אויגען, אַנ'איינגעהאַלטענע צוטראָגענקייט, אי באַרקאַנאָוו, אי באַשע האָבען דאָס בעמערקט און זיי האָבען געקלערט, אַז דאָס אַלץ איז מחמת די לעצטע געשעהענישען.

דוד האָט אָבגעשפּילעט דעם פּאַלטאָ, אַרויסגענומען עפּעס דריי פּעקלעך און האָט זיי אַוועקגעלעגט אויפ'ן טיש.

—דאָ איז אַ האַלב יעהריגער בעריכט פון דער אָרגאַניזאַציע און אַ פּראָקלאַמאַציע פון צ. ק., צו דרייהונדערט עקזעמפּליאַרען.

איצט דריקט זיך שוין דאָס בלעטעל וועגען דעם שטרייק פון די זאָקען מאַכערקעס. אין אָווענד וועט מען עס ענדיגען... מאָרגען וועט מען דאַרפען אָבגעבען עפּעס אַנדערש וואָס צום דרוקען.

—איך האָב אָנגעשריבען די פּראָקלאַמאַציע. נאָר מען דאַרף זי נאָך איבערקוקען, בעטראַכטען,—האָט זיך אָבגערופען באַרקאַנאָוו.

—גוט...

באַרקאַנאָוו האָט געגעבען אַ קוק אויף דודן און אַ פרעג געטהון:

—וואָס ביזטו עפּעס היינט אַזוי ווי צוטראָגען?

—גאָרנישט... אַזוי זיך... כ'וועל שפּעטער דערצעהלען...

—האָט ער געענטפערט,—און זיין פּנים האָט ווידער בעקומען אַ רוהיגען אויסדרוק.

—נו, געאַרבייט זאָל ווערען!—האָט ער אַרויסגערעדט און געזעצט זיך צום טיש: וואָסערע פראַגען זענען פערהאַן היינט, מיט וועלכע מען מוז זיך תיכף פערנעמען?

—פריהער פון אַלץ האָט מען געדאַרפט בעטראַכטען די פראַגע וועגען דער דעמאָנסטראַציע,—האָט זיך באַשע אָנגערופען:

—מען קאָן דאָך אין דער אמת'ן נישט דערלאָזען אָהן אַ שום פּראָטעסט אַזוינע ווילדע מעשים, ווי עס זענען פּאָרגעקומען אין נ. און די אַרבייטער פאָדערן אַ דעמאָנסטראַציע, כאָטש אַ טעגלי־כען שטרייק פאָדערן זיי... איך רעכען אַז מען וועט אונבעדינגט מוזען מאַכען אַ דעמאָנסטראַציע. נאָכמעהר: איך האָב געהערט, אַז די עס-ער'ן מיט די „איסקראָוועצעס" האָבען בעשלאָסען צו מאַכען אַ דעמאָנסטראַציע און זיי וועלען אונז אויך פאָרלעגען, מיר דאַרפען זעהן, אַז נישט זיי זאָלען אונז מאַכען דעם פאָר־שלאַג, נאָר מיר זיי...

דוד האָט אויסגעהערט און אַ קוועטש געטהון מיט די פּלייצעס.

—איך זעה לגמרי נישט קיין שום נויטיגקייט אין אַ דע־מאָנסטראַציע,—האָט ער אַרויסגערעדט.

—אַרויסזאָגען אונזער סאָלידאַריטעט מיט די אַרבייטער פון נ. און אונזער פּראָטעסט געגען דער הריגה קאָן מען אין אַנ־דערער פאָרם. אַז מיר וועלען מאַכען אַ דעמאָנסטראַציע איצט,

בעת עס האָבען זיך אָנגעהויבען אָביסקעס און מען האָט געפונען באָמבעס, וועלען מיר ברענגען דערצו, אַז מען וועט פונאַנדערטרייבען די בירושע און מען וועט פטרן די גאַנצע אָרגאַניזאַציע. עס קאָן נאָך אפילו אַרויסשפּרינגען אַ פּאָגראָם אויך.

—נו, אויב מיר וועלען מורא האָבען פאַר אַ פּאָגראָם, וועלען מיר קיינמאָל גאָרנישט טהון, — האָט זיך באַשע אָנגערופען ענטשיאָסען:—די אַרבייטער מאַסע אַליין שטעלט זיך נישט אָב פאַר דער מורא פון פּאָגראָמען. און עס וואָלט געווען אַ בזיון, ווען מיר וואָלטען זי געשראָקען דערמיט...

—די מאַסע שטעלט זיך נישט אָב פאַר פיל זאַכען, פאַר וועלכע דער קאָמיטעט דאַרף זיך אָבשטעלען,— האָט געענטפערט דוד אַל בלוטיג.

באשע האָט שווייגענדיג אַ קוועטש געטהון מיט די פּלייצעס און אין אַ מינוט אַרום האָט זי צוגעגעבען:

—איך ווייס איין זאַך נאָר: די מאַסע פאָדערט אַ דעמאָנסטראַציע.

—איך ווייס אויך אַז די מאַסע פאָדערט עס... ווי נאַר עפּעס וואָס, פאָדערט שטענדיג די מאַסע—דאָס אַ שטרייק, דאָס, אַ דעמאָנסטראַציע אָדער טעראָריסטישע מעשים, ווען מיר וואָלטען זיך צו הערען צו די אַלע פאָדערונגען, וואָלטען מיר צוויי מאָל אַ טאָג פטר'ן די אָרגאַניזאַציע, פטר'ן די גאַנצע אַרבייט. זיי פאָדערן! זיי שרייען אויף דער בירושע! וועניגער פון אַלעמען שרייען די וואָס זייען אמת'ע רעוואָלוציאָנערן. היינט אין דערפריה האָב איך געהערט, ווי אפראַיקע צוקער, — קענסט איהם דעם „פייערדיגען רעוואָלוציאָנער"? — האָט געשריגען אויף דער טלאַבאָדקע, אַז אויב עס וועט קיין דעמאָנסטראַציע נישט זיין, וועט ער זיך אָנטהון אַ מיתה פאַר בזיון און אַז איך בין געגאַנגען אַ הער, האָב איך געזעהן, ווי ער איז זיך גאַנץ רוהיג אַריינגעגאַנגען מיט אַ גאַנצער חברה צו דבורה-דוואָשען אין קעלער מאַכען אַ שנעפּסל. בכלל האַלט איך, אַז מיר דאַרפען געהן פאָראויס דער מאַסע און נישט נאָכשלעפּען זיך נאָך איהר. מיר דאַרפען צווינגען זי אונטערצוגעבען זיך דער פּאַרטיי-דיסציפּלין און

אויב עס וועט זיין אַנ׳„אָפּאָזיציע״, וועלען מיר קעמפּפען מיט איהר. איך האָב אַלעמאָל געהאַלטען ביי אָט דער מיינונג און זאָג איצט אויך דאָס אייגענע!

עטליכע מינוט האָבען אַלע געשוויגען. באַשע האָט אַ פּאָר מאָל אַ קוק געטהון אויף באַרקאַנאָוו׳ן. זי האָט געוואַרט, ער זאָל זיך אַרויסזאָגען.

—איך וועל דיר זאָגען, דוד,—האָט באַרקאַנאָוו אָנגעהויבען ריידען און אין זיין שטים האָט געקלונגען אַ פּשרה-מאַכענדע נאָטע. איך בין גאַנץ איינשטימיג מיט דיין מיינונג. פון דעסטוועגען אָבער פערגעס נישט, אַז איצט איז די בעוועגונג שוין אַ מאַסען בעוועגונג, אַז די פּאַרטיי איז שוין אויף האַלב נישט קיין קאָנספּיראַטיווע...

—אָט דאָס איז טאַקי נישט גוט,—האָט איהם דוד איבערגעשלאָגען.

—גוט צו שלעכט, נאָר מיר דאַרפען זיך רעכענען מיט פאקטען. נאָכשלעפּען זיך נאָך דער מאַסע טויג טאַקי נישט, נאָר האָבען שטענדיג אין זינען איהרע פאָדערונגען מוזען מיר. און איך רעכען, אַז אַ דעמאָנסטראַציע וועלען מיר מוזען מאַכען. נאָר מען דאַרף עס אָרגאַניזירען נישט געאיילט, זעהן, אַז דורכדעם זאָל כען נישט דורכפאַלען. דעריבער לעג איך פאָר, מאָרגען מאַכען אַ פערזאַמלונג פון די פאָרשטעהער פון אַלע „קרייזלעך״ און אויסהערען זייער מיינונג: אויב זיי וועלען זיך אַרויסזאָגען פאַר אַ דעמאָנסטרעציע, דאַן דאַרף מען זיך צונויפרעדען מיט די איבעריגע פאַרטייען און אָנהויבען אָרגאַניזירען עס, און דער מאַסע וועט מען קאָ ען דערוויל איבערגעבען בכלל, אַז די דעמאָנסטראַציע גרייט זיך.

—איך בין איינשטימיג,—האָט זיך אָבגערופען באַשע.

דוד האָט זיך אויף אַ ווײלע פערטראַכט.

—איך בין דערווײלע מסכים מיט דער ערשטער העלפט פון פאָרשלאַג—אָנפרעגען די פאָרשטעהער פון די „קרייזלעך״,—האָט דוד אויסגערעדט: און דערנאָך וועלען מיר זיך צונויפקלייבען נאָך אַמאָל און בעשליסען. יאָ, און חוץ דעם וועלען מיר

היינטיגע וואָך דאָך מסתמא בעקומען וועלכע נישט איז דירעקטי-
ווען פון צ. ק.

און אַזוי איז עס אויך ביי זיי געבליבען.

—איצט לאָמיר איבערקוקען די פּראָקלאַמאַציע און דערנאָך
וועלען מיר זיך נעהמען פאַר די איבעריגע זאַכען,—האָט באַרקאַ-
נאָוו פאָרגעלעגט.

דוד האָט אַ קוק געטהון אויפ׳ן וייגער און געזאָגט:

—איך לייג פאָר די פּראָקלאַמאַציע מיט די איבעריגע זאַ-
כען אָבלייגען אויף מאָרגען. איצט דאַרפען מיר בעטראַכטען גאָר
אַנ׳אַנדער פראַגע, אַ מעהר וויכטיגערע.

—וואָס פאַר אַ פראַגע? — האָבען פערוואונדערט געפרעגט
באַרקאַנאָוו און באַשע.

דוד האָט נישט גלייך געענטפערט.

—די מעשה דערפון איז אָט וואָס,—האָט ער גענומען ריי-
דען מיט אַ אונזיכערען טאָן, אין וועלכען עס האָט געקלונגען אַ
טיפער עגמת נפש: עס לאָזט זיך אויס, אַז דעם גאָראָדאָוואָי, האָט
נעכטען גע׳הרג׳עט אַ חבר פון אונזער אָרגאַניזאַציע. מיר דאַרפען
די זאַך איצט בעקלערען...

—ווער איז דאָס?—האָט באַשע אויסגעשריגען.

—גרשון...—האָט דוד געענטפערט מיט אַ געדריקטער שטים.

די ידיעה האָט צוטומעלט באַשען און באַרקאַנאָוו׳ן. גרשון
איז געווען איינער פון די בעסטע פאַרטיי אַרבייטער און איצט
האָט ער זיך פערנומען מיט זעהר אַ פעראַנטוואָרטליכער און קאָנ-
ספּיראַטיווער אַרבייט: ער איז געווען דער דרוקער און דער אויפ-
זעהר פון דער טיפּאָגראַפיע פון דעם נ.-ער קאָמיטעט.

—עס קאָן נישט זיין!—האָט אויסגעשריען באַרקאַנאָוו.

—פון וואַנען האָט איהר זיך דאָס דערוואוסט?—האָט באַשע
אָרויסגערעדט מיט אַ טיפער פערוואונדערונג.

—ער האָט זיך מיר אַליין דערין מודה געווען...

—ווי איז עס פאָרגעקומען? ווי אַזוי האָסטו זיך דאָס דער-
וואוסט? דערצעהל אויספיהרליך!—האָט איהם באַרקאַנאָוו געשאָ-
טען מיט פראַגען.

—היינט בייטאָג,—האָט דוד גענומען ריידען, נישט אַרויס-ווייזענדיג דערביי זיין אונרוהיגקייט,—האָב איך בעגעגענט עלקע די מילכיקערן. זי האָט מיך אָבגעשיהרט אָן אַ זייט און דער-צעהלט, אַז זי האָט אַליין געזעהן ווי סטעפּאַן איז אַרויסגעגאַנ-גען פון זיין שטוב און גרשון, וואָס איז געשטאַנען נישט ווייט פון איהם, האָט אַרויסגעכאַפּט פון קעשענע אַ רעוואָלווער, האָט אויסגעשאָסען אין איהם דריי מאָל און איז אַנטלאָפען אין גע-סעל. דאָס אַלץ האָט געווערט עטליכע מינוט, און זי האָט קיין צייט נישט געהאַט אפילו אַרומקוקען זיך. איך האָב איהר אויס-געהערט און גלייך אַוועק אין „טע" (טיפּאָגראַפיע). דאָרט האָב איך געפונען גרשון'ען אַליין ביי דער אַרבייט, איך בין צוגעגאַנ-גען צו איהם און אַ פרעג געטהון: „גרשון, דו ווייסט, ווער עס האָט דער'הרג'עט דעם גאָראָדאָוואָיז?" אַ ווייל ע איז ער געשטאַ-נען און געשוויגען, דערנאָך קעהרט ער זיך אום צו מיר און פרעגט: „און דו ווייסט"? „יאָ, איך ווייס,—זאָג איך צו איהם,—נו אויב דו ווייסט-איז נאָך וואָס פרעגסטו"?—ענטפערט ער מיר רוהיג. דעמאָלט האָב איך איהם בעלד אַ פרעג געטהון: „פאַרוואָס האָסטו איהם דער'-הרג'עט"?—ענטפערט ער מיר דערויף: „דאָס איז שוין מיין זאַך". „פערשטעהט זיך,—זאָג איך, אַז דאָס איז דיין זאַך, נאָר דו אַליין געהערסט דאָך צו דער פּאַרטיי און דו דאַרפסט אָבגעבען חשבון דער אָרגאַניזאַציע פון אַלץ, וואָס דו טהוסט."—ניין!—זאָגט ער: „נישט פון אַלץ וואָס איך טהו! איך דאַרף מעהר נישט אָבגעבען חשבון פון יענע מעשים, וואָס איך טהו, ווי אַ פּאַרטיי אַרבייטער. איך גיב דאָך נישט אָב קיין חשבון פון דעם וואָס איך עס און טרינק"... קורץ, איך האָב פון איהם קיין בעשטימטען ענטפער נישט בעקומען און איך האָב איהם געזאָגט, אַז ער זאָל קומען אַהער אויף דער פערזאַמלונג. די זאַך איז זעהר אַנ'ערנסטע. מען מוז זעהן, ער זאָל געבען אַנ'ענטפער דעם גאַנצען קאָמיטעט...

און שווייגענדיג אַביסעל האָט ער צוגעגעבען:

—אויב ער וועט מיט'ן קאָמיטעט אויך אַזוי ריידען ווי מיט מיר, אויב ער וועט זיך אָבזאָגען פון צו געבען וועלכע עס

איז ערקלערונגען, וועט אויסקומען דערווייטערן איהם פון דער אַרבייט.

—אַזאַ אַרבייטער?!—האָט באַרקאַנאָוו אויסגעשריען.

—דו זעהסט דאָך וואָס פאַר אַנ׳אַרבייטער ער איז! דורך איהם האָט געקאָנט אונזער „טע״ דורכפאַלען,—האָט דוד געענטפערט. איבעריגענס, מיר וועלען הערען, וואָס ער וועט זאָגען. ער וואַרט אויף מיר מסתמא אויף דער גאַס. איך וועל אַרויסגעהן נאָך איהם.

דוד איז אַרויסגעגאַנגען, באַרקאַנאָוו און באַשע זענען גע-בליבען זיצען פערוואונדערטע און נידערגעשלאָגענע.

—איך וואָלט דאָס אויף איהם נישט גלויבען,—האָט באַשע אַרויסגערעדט; נישט לאַנג האָב איך מיט איהם גערעדט וועגען דעם און ער האָט זיך זעהר שאַרף אַרויסגעזאָגט געגען טראָג.

י

דוד האָט זיך אומגעקעהרט צוריק, אינאיינעם מיט אַ יונ-גען מענשען, אַ הויכען, מיט אַ דאַרען פנים און אַ קליין שיטער בערדל. דער אויסדריק פון זיין געזיכט איז געווען עפּעס אַנ׳-אונבעוועגליכער, אַ פערגליווערטער, אַז ער איז אַריין אין צימער, האָט ער קאַלט אַ נויג געטהון צו אַלעמען מיט׳ן קאָפּ און זיך געזעצט אויפ׳ן בעט.

אַ ווײַלע האָט געהערשט אַ דריקענדע שטילקייט.

—צוליב וואָס האָט איהר מיך גערופען? האָט גרשון רוהיג אַ פרעג געטהון.

באַרקאַנאָיו האָט געוואָרפען אויף איהם אַ טיפען בליק און פעסט אַרויסגערעדט:

—דוד האָט אונז דערצעהלט, אַז דו האָסט גע׳הרג׳עט דעם גאָראָדאָיואָי. מיר ווילען וויסען: פאַרוואָס האָסטו איהם גע׳הרג׳עט?

—אַזוי...—האָט גרשון געענטפערט אונבעשטימט.

—וואָס הייסט: „אַזוי״! האָט באַשע שטרענג געזאָגט: איהר זענט דאָך אַ פאַרטיי מענש און איידער איהר זענט געגאַנגען

אויף אַזאַ זאַך, האָט איהר פריהער געדאַרפט פרעגען ביים קאָ-מיטעט...

—איך האָב דאָך פריהער געוואוסט אַז דער קאָמיטעט וועט עס מיר נישט ערלויבען, היינט נאָך וואָס האָב איך געוואָלט פרע-גען?—האָט גרשון רוהיג געענטפערט.

—אויב אַזוי האָט איהר דאָך געוויס קיין רעכט נישט גע-האַט דאָס צו טהון.

—איך האָב דאָך נאָך פריהער געזאָגט דוד'ן, אַז איך האָב דאָס געטהון „פאַר זיך"... ד. ה. אַלס אַ זאַך, וואָס קעהר זיך אָן מיט מיר גופא און נישט מיט דער פּאַרטיי,—האָט גרשון אַרויסגערעדט מיט אַ טאָן פון אַ מענשען, וועמען עס האָט שוין דערעסען זיך איבערצו'חזר'ן.

—ווי קאָנט איהר אָנרופען אַ טעראָריסטישען אַקט—אַ פּער-זענליכע זאַך!—האָט באַשע אויסגעשריען מיט כּעס: איהר האָט נאָך געקאָנט ברענגען דערצו, מען זאָל ענטדעקען די „טע"...

—דערצו וואָלט קיינמאָל נישט געקומען,—האָט גרשון גע-ענטפערט מיט אַ רוהיגער זיכערקייט: וואָלט מען מיך אפילו געכאַפּט, וואָלטען זיי אויך קיינמאָל נישט דערוואוסט זיך, אַז איך האָב עפּעס אַ וואָסער ני״ט איז שייכות צו דער „טע", וועגען דעם בין איך גאַנץ רוהיג. און אויפ'ן „דאפּראָס" וואָלט איך געזאָגט, אַז איך האָב עס געטהון נישט ווי אַ „בונדאָוויעץ..." און ווייטער טהוט ווי איהר ווילט,—האָט ער צוגעגעבען, מיט אַנ'אויסערליכער קאַלטבלוטיגקייט: איהר קאָנט מיך אויסשליסען אפילו פון דער אָרגאַניזאַציע, אויב איהר ווילט.

—דאָ רעדט זיך דאָך נישט וועגען בעשטראָפונגען, — האָט איהם באַרקאַנאָוו מיט היץ איבערגעשלאָגען: מיר ריידען דאָך מיט דיר, ווי חברים, מיר ווילען אַליין פערשטעהן, פאַרוואָס האָסטו דאָס געטהון? נו, פאַרוואָס האָסטו גע'הרג'עט דוקא סטעפּאַנען?

—פאַרוואָס?.. אַזוי זיך... — האָט געענטפערט גרשון, גלייך ווי ער וואָלט נישט דייטליך פערשטאַנען די פראַגע, און האָט גלייך צוגעגעבען: דערפאַר ווייל ער איז אַ פּאָליציאַנט.

—אָבער עס זענען דאָך פערהאַן אַ פולע פּאָליציאַנטען. פאַר

וואָס האָסטו דוקא איהם גע׳הרג׳עט? דו האָסט עפּעס געוואוסט וועגען איהם?...

—איך ווייס צו מאָל נישט ווער ער איז און האָב איהם אפילו קיינמאָל נישט געזעהן... וואָלט זיך טרעפען אויף זיין אָרט אַנ׳אַנדער גאָראָדאָוואָי, צי אַ פּריסטאַוו, צי אַ קאָזאַק, וואָלט איך יענעם גע׳הרג׳עט.

אין צימערל איז מיט אַמאָל געוואָרען אַ טיפע און אַ שווע־רע שטילקייט, וואָס האָט געווערט עטליכע מינוט.

פּלוצלונג איז באַרקאַנאָוו אויפגעשטאַנען. האָט זיך אויסגע־גלייכט, פּונקט ווי ער וואָלט עפּעס אַראָבוואַרפען פון זיך און האָט ענטשלאָסען אַרויסגערעדט:

—איך לעג פאַר אָט וואָס: מילא, וואָס געווען, איז געווען —צוריק וועט מען שוין עס נישט אומקעהרען. דו, גרשון, וועסט איצט געבען אַ וואָרט, אַז מעהר וועסטו אַזעלכע נאַרישקייטען נישט בעגעהן און אָבגעבען דעם „בראָנינג״— און אַ סוף! אַלץ וועט בלייבען ווי געווען!

גרשון האָט אויף איהם אויפגעהויבען זיין רוהיגען בליק און האָט קאַלט און פעסט געענטפערט:

ניין, אַזאַ וואָרט וועל איך נישט געבען און מיט דעם „בראָנינג״ וועל איך זיך נישט שיידען... איך קאָן דאָס נישט...

קיינער האָט איהם גאָרנישט געענטפערט. אין אַ ווײַלע אַרום האָט ער זיך אויפגעהויבען און רוהיג אַרויסגערעדט:

— נו, איך געה. און איהר וועט שוין אָהן מיר בעשליסען וואָס צו טהון מיט מיר.

און ווענדענדיג זיך צו דוד׳ן האָט ער ביי איהם אַ פרעג געטהון:

— וועסט אפשר געבען וואָס עס איז פאַר די דרוקעריי? ביי נאַכט וועל איך ענדיגען דאָס בלעטעל, און אויף מאָרגען וועט שוין נישט זיין וואָס צו טהון.

— מאָרגען פרי וועל איך צושיקען מיט מענדלען, — האָט דוד געענטפערט מיט אַ געדריקטער שטים.

גרשון האָט שוואַך אַ נויג געטהון מיט׳ן קאָפּ צו די חברים

און איז אַרויס פון צימער, נאָך איהם איז גלייך אַרויס באַרקאַנאָװ.

—קום אַריין אַ ווײלע אַהער,—האָט ער איהם אָנגעוויזען אויף אַנ׳אַנדער צימער.

גרשון איז געהאָרכזאַם אַוועק נאָך איהם.

—בעטראַכט זיך, גרשון, וואָס דו טהוסט, — האָט צו איהם באַרקאַנאָװ גענומען ריידען: בעטראַכט זיך, אין וואָס פאַר אַ לאַגע דו שטעלסט דעם קאָמיטעט! דו אַליין האָסט נישט איינמאָל געזאָגט, אַז דו ביזט אַ שאַרפער געגנער פון טעראָר, און איצט טהוסטו אַזוינע זאַכען — שוין זשע רעלענסטו, אַז די הריגה פון עפּעס אַ גאָראָדאָװאָי, וועט האָבען וועלכע עס איז ווירקונג אויף דעם גאַנג פון דער רעוואָלוציע?

—איך האָב דאָך דיר שוין געזאָגט, אַז איך האָב דאָס געטהון נישט ווי אַ טעראָריסט. כ׳בין איצט אויך דער אייגענער געגנער פון טעראָר, ווי פריהער.

—איז פאַרוואָס האָסטו גע׳הרג׳עט סטעפּאַנען?! עס האָט דאָך געדאַרפט זיין עפּעס אַ סיבה! עפּעס וואָס האָט דיך דאָך געשטויסען דערצו!

גרשון האָט מיט אַמאָל אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט האַסטיג אַ קוק געטהון אויף באַרקאַנאָװ׳ן און זיין בליק האָט אויסגעדריקט עטוואָס ווילדעס און אונזיניגעס.

—אַז דו וואָלסט געווען אויף מיין אָרט, וואָלסטו אויך אַזוי געטהון!—האָט ער אויף גיך אַרויסגערעדט.

—איך פערשטעה דיך נישט... — האָט באַרקאַנאָװ געזאָגט מיט אַ געפּאַלענער שטים.

—אָט באַלד וועסטו מיך פערשטעהן, דו וועסט מיך פערשטעהן, אַז איך וועל דיר דערצעהלען, וואָס איך האָב איבערגעלעבט מיט צוויי חדשים צוריק,—האָט גרשון אַרויסגעזאָגט פּאַמעלעך, לאַנגזאַם, מיט אַזאַ שטים, אַז באַרקאַנאָװ׳ן האָט אָנגענומען אַ שוידער. ער האָט גלייך דערפיהלט. אַז אָט באַלד וועט ער דערהערען עפּעס שרעקליכעס, גרויזאַמעס...

און גרשון האָט צוגעגעבען:

דאָס איז געווען מיט צוויי חדשים צוריק. איך האָב זיך

נאָר-וואָס בעפרייט פון טורמע און בין אַוועקגעפאָהרען אַהיים קיין
נ וואו עס האָבען געוואוינט מיינע עלטערן, און אין צוויי טעג
אַרום איז דאָרט געווען די בלוט-באָד. געדענקסט? דאָרט זענען גע־
ווען אַכט גע׳הרג׳עטע און נײַנצעהן פערוואונדעטע. צווישען די גע׳-
הרג׳עטע איז געוועזן מיינע אַ שוועסטער. זי איז געווען אַ בעוואוסט-
זיניגע אַרבייטערין, אַ קעמפערן, אַנ׳איבערגעגעבענע קעמפערן. מיר
איז זי נאָך געווען טרייער איידער אַ שוועסטער. זי איז פאַר מיר
געווען דער טייערסטער מענש אין דער וועלט... און זי האָט מען
דער׳הרג׳עט פאַר מיינע אויגען... און דעם טאַטען, אַנ׳אַלטען
עהרליכען יודען, אַ מלמד, האָט מען פערשמיסען מיט נאַגייקעס,
אַרויסגעשלאָגען אַנ׳אויג און אויסגעריסען איהם די גראָהע באָרד,
יאָ,—הער זיך צו, ווי דאָס איז געווען: עס איז זיך געגאַנגען די דע-
מאָנסטראַציע, רוהיג, שטיל, יום-טוב׳דיג. איך בין געגאַנגען אינ-
איינעם מיט דער שוועסטער, נאָכדעם האָט מען אונז צוטיילט, אָב-
געריסען. מיט אַמאָל זענען אָנגעפלויגען פאָליציאַנטען און מען
האָט אָנגעהויבען שלאָגען, כאַפען, רייסען. איינער האָט אַ קלאַפ
געטהון דער שוועסטער אין קאָפ און האָט זי אָנגעכאַפט פאַר די
האָר, איך בין געלאָפען זי ראַטעווען... נאָר אין דער מינוט זע-
נען אָנגעפלויגען קאָזאַקען ווי די שדים און האָבען זיך אַ לאָז
געטהון אויפן גאַנצען עולם און מיט אכזריות גענומען האַקען מיט
די שווערדען און טרעטען מיט די פיס. עס האָט זיך אָנגעהויבען
אַ שיסעריי און איך בין געפאַלען אויף דער ערד. און דאָ איז
פאָרגעקומען עטוואָס שרעקליכעס. אַז איך בין געקומען צו זיך,
האָב איך זיך אַ וואָרף געטהון זוכען די שוועסטער און איך האָב
זי נישט געקאָנט געפונען. נאָר אין עטליכע שעה אַרום האָב איך
זי געפינען אויף אַ פוסטען אָרט, נעבען אַ חורבה... זי איז גע-
ווען טויט. זי איז געלעגען מיט אַ צולעכערטען קאָפ, דאָס פנים
פערשמירט אין בלוט, און די קליידער אויף איהר זענען געווען
צוריסען, צופלאַטערט. מען האָט זי אַפנים אַ וואָרף געטהון מיטן
קאָפ אָן אַ שטיין, אָדער מען האָט זי אַזוי מיט וואָס-עפעס גע-
געבען איבערן קאָפ... זי האָט זיך משמעות געראַנגעלט. די פוס-
טען זענען ביי איהר געווען צונויפגעקוועטשט, איין אויג כמעט

אַנ׳אָפּענס און אין איהם האָט זיך אויסגעדריקט אַ טויטע שרעק. איך האָב זי אויף די הענד אַהיים אַוועק געטראָגען. בשעת זי האָט געלעבּט, איז זי געווען אַ גרינגע, אַ דאַרינקע און איצט איז זי געוואָרען אַ שווערע, קוים דערטראָגען זי... און אין דער היים האָב איך געפונען דעם טאַטען מיט אַנ׳אויסגעשלאָגענעם אויג, מיט אַנ׳אויסגעריסענער באָרד און מיט אַ צוהאַקטען רוקען. ער האָט זיך בעגעגענט מיט די קאָזאַקען אויפן וועג און זיי האָבען זיך פאַר איהם גענומען. מען האָט איהם געשמיסען און מיט אַ קלאַפּ איבּערן פּנים מיט דער נאַגייקע האָט מען ביי איהם דאָס אויג אויסגעהאַקט. דער טאַטע איז געלעגען אויפן בעט אין אַ בעוואוסטלאָזען צושטאַנד און האָט געקרעכצט. אַרום איהם זענען געשטאַנען די שכנים. איך האָב מעהר נישט ווי איינמאָל אַ קוק געטהון אויף זיינע געשוואָלענע, צעבּלוטיגטע פּלייצעס, אויף דאָס אַרויסגעשלאָגענע אויג,—און מעהר האָב איך נישט געקאָנט. אַ פּחד איז אויף מיר אָנגעפאַלען.

איך האָב גענומען די שוועסטער און אַוועקגעלעגט זי אויפן דיוואַן, אַרומגעוואַשען איהר דאָס פּנים און פערדעקט איהר דעם קאָפּ מיט אַ פאַטשיילע. עס האָט זיך געוואָלט, אַז זי זאָל טויטער-הייד אויך זיין אַ שעהנע... דאָס הייסט, נישט קיין שעהנע, נאָר אַ שטרענגע, אַנ׳ערנסטע. איהר פּנים איז געווען בלייך, די ליפּען האַלבּ אָפּען און די ציינער פערהאַקט. עס האָט זיך געדאַכט, אַז זי וויל עפּעס זאָגען. איך האָב זיך געזעצט נעבען איהר און גע-קוקט איהר אין פּנים. אַזוי בין איך געזעסן די גאַנצע נאַכט, נישט אַראָבלאָזענדיג פון איהר די אויגען. און געדאַכט האָט זיך מיר, אַז זי רעדט צו מיר עפּעס, אי מיט איהר פּנים, אי מיט איהר אָפּענעם אויג, אי מיט די פעסט-צוגעמאַכטע ליפּען. מיר האָט זיך פּלוצלונג אויסגעוויזען, אַז די ליפּען ביי איהר האָבען אַ ציטער געטהון און האָבען זיך מעהר אויפגעעפענט... און פערשטאַנען האָב איך, אַז זי האָט מיר נאָר איין וואָרט געזאָגט: „נקמה“. און אָט דאָס וואָרט האָב איך געפיהלט אין אַלע מיינע א רים. צוויי מאָל האָב איך קלאָר געהערט דאָס וואָרט, פּונקט ווי איך הער איצט מיין קול. עס קאָן זיין, אַז איך האָב אַליין אַרויס-

גערעדט דאָס וואָרט. עס קאָן זיין, אַז די שווערע קרעכצען פון
מיין טאַטען האָבען געקלונגען אין מיינע אויערן, ווי דאָס וואָרט
„נקמה״, נאָר איך האָב געוויס געהערט דאָס וואָרט... און אַט
דאָס וואָרט האָט זיך ווי איינגעגעסען אין מיר, געברענט אין מיין
נשמה. די גאַנצע נאַכט בין איך נעבען איהר אָבגעזעסען. אין דער-
פריה האָב איך זיך אויפגעהויבען פון שטוהל, אַרויסגענומען פון
קאָמאָד דער שוועסטערס „בראָנינג״—זי איז געווען אין דער „קאַמף-
אָרגאַניזאַציע״—און האָב איהם אַריינגעלעגט אין קעשענע. און
פון דעמאָלט אָן האָב איך זיך נאָך מיט איהם קיינמאָל נישט צו-
שיידט,—נישט ביי טאָג, נישט ביי נאַכט. און איצט ווייס איך
אַליין נישט, וואָס ס'איז מיר נעהנטער, וואָס איך פיהל מעהרער, צי
מיין אייגען האַרץ, צי אַט דעם „בראָנינג״. ביי מיר איז שוין אפילו
דוכט זיך, קיין האַרץ אויך נישטאָ, מעהר נישט, אַ שטיק אייז.
איך בין עפּעס געוואָרען פרעמד צו זיך אַליין. און בעת איך בע-
געגען וועמען עס איז פון זייערע... אַלץ איינס ווער עס זאָל
נישט זיין, נאָר אין אַ מונדיר—ווערט דאָס האַרץ ביי מיר פער-
גאָסען מיט עפּעס זודיגעס און איך... שיס... ווייסט, פאַר די צוויי
חדשים האָב איך שוין פיער פון זיי דער'הרג'עט, צוויי פאָלי-
ציאַנטען, אַ זשאַנדאַרמסקע אָפיציר און דעם פירטען ווייס איך
אַליין נישט וועמען—אַ קאָזאַק, צי אַ דראַגון... אַלץ איינס. איך
האָב דערשאָסען און יעדעס מאָל אפילו נישט געלאָפען—און קיי-
נער האָט מיך נישט געכאַפּט. עס קאָן זיין דערפאַר, וואָס איך
בין נישט געלאָפען... ווען איך בין געקומען אַהער צופאָהרען און
צוועקגעזעצט זיך אין דער דרוקעריי, האָט זיך מיר געדאַכט, אַז
דאָס האַרץ געהט מיר אָב, די גאַנצע אָנדערטהאַלבען חדשים האָב
איך אפילו דעם „בראָנינג״ נישט אַרויסגענומען פון קעשענע.
ס'קאָן זיין דערפאַר, וואָס כ'בין די גאַנצע צייט כמעט אויף דער
גאַס נישט אַרויסגעגאַנגען... און נעכטען ערשט בין איך אַרויס
אין גאַס. איך געה און דער גאָראָדאָוואי שטעהט פאַר מיר. און
ווידער האָט זיך עפּעס אָנגעצונדען אין האַרצען, און איך האָב
אויסגעשאָסען... און אַזוי וועט מסתמא זיין ווייטער, כל זמן פאַר
מיינע אויגען וועלען שטעהן די פּנימ'ער פון מיין טאַטען און פון

מיין שוועסטער און כל זמן מען וועט מיך נישט כאַפּן... און אַז מען וועט מיך צונעמען, וועל איך זיי רוהיג אָנשפּייען אין פּנים אַריין און וועל געהן אויף דער תּליה...

גרשון איז אַנטשוויגען געוואָרען און איז אַ ווײַלע געשטאַנען אונבעוועגליך, מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ, ווי פּערטראַכט, און מיט אַמאָל האָט ער זיך אומגעקעהרט און, נישט זאָגענדיג קיין האַלב וואָרט, איז ער אַרויס פון צימער.

באַרקאַנאָוו איז די גאַנצע צייט געשטאַנען אויף איין אָרט, אַ בלייכער מיט ווייסע ליפּען, און האָט געקוקט מיט ברייט גע-עפענטע אויגען אויף גרשון׳ען און אַז גרשון איז שוין געווען אַוועק, האָט ער שטיל אַרויסגערעדט: „אַנ׳אימה!״

אַז ער איז געקומען צוריק אין צימער, וואו עס זענען געבליבען באַשע און דוד, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און איבער-גע׳חזר׳ט ווי פאַר זיך אַליין: „אַנ׳אימה!״

—וואָס איז? וואָס האָט ער דיר דערצעהלט? — האָט איהם דוד גענומען פונאַנדערפרעגען.

באַרקאַנאָוו האָט נישט געקאָנט גלייך אָנהויבען ריידען און ערשט שפּעטער, אַז ער איז געקומען אַביסעל צו זיך, האָט ער איבערגעגעבען די חברים די שרעקליכע דראַמע וואָס גרשון האָט איהם דערצעהלט.

דוד און באַשע זענען אַ היבשע צייט געזעסען און געשוויגען.

—יאָ, יאָ!... האָט דוד נאָכגעדענקט קוקענדיג אַראָב — אויב מען וועט דעם בחור נישט קאָנען ברענגען צו זיך, וועט אויס-קומען איהם צו דערווייטערען פון דער דרוקעריי און אפשר פון דער אָרגאַניזאַציע אויך...

באַשע האָט זיך פּלוצלונג אויפגעהויבען און געזאָגט מיט אַ טיף אויפגערעגטער שטים:

—איך רעכען אַז מיר האָבען קיין רעכט נישט צו דער-ווייטערען איהם פון דער אָרגאַניזאַציע. פּערהאַן זאַכען, וואָס נישט נאָר מיר, נאָר אפילו דער צ. ק. אַליין און די פּאַרטיי גופא האָט אויך קיין רעכט נישט צו משפּט׳ן...

באַשע איז אַוועק פון באַרקאַנאָוו׳ן אין אַ זעהר דערשלאָ-

נענער שטימונג. דוד'ס פאָרשלאַג אויסצושליסען גרשונ'ען פון דער אָרגאַניזאַציע, אויב ער וועט זיך נישט אונטערגעבען, האָט זי שטאַרק אויפגערעגט. איהר האָט זיך אויסגעוויזען אכזריות'דיג און נישט עהרליך, אויסצושליסען פון דער אָרגאַניזאַציע אַזאַ אי-בערגעגעבענעם אַרבייטער, ווי גרשון איז. זי האָט פּראָטעסטירט גע-גען דוד'ס פאָרשלאַג, און אין דער אייגענער צייט האָט זי זיך גע-שטעלט די פראַגע: „וואָס אָבער זאָל מען פאָרט טהון מיט אַ מיטגליד פון דער אָרגאַניזאַציע, וואָס זאָגט אָפען, אַז ער וועט זיך נישט אונטערגעבען און קאָן זיך נישט אונטערגעבען דער פּאַרטיי דיסציפּלין?" און וואָס מעהר זי האָט געקלערט וועגען דעם, האָט זיך די פראַגע איהר אויסגעוויזען אַלץ שווערער. די אויפגאַבע פון דער אָרגאַניזאַציע בעשטעהט דאָך אין ענטוויקלען און פערשטאַרקען אין דער מאַסע דאָס בעוואוסטזיין פון רעכט און אמת, די מענשליכע ווירדע, דאָס געפיהל פון פּראָטעסט געגען געוואַלט, דאָס בעדערפעניש אַקטיוו צו קעמפען געגען יעדער ווילקיר, און אַ גרויסער טייל פון דער מאַסע, האָבענדיג דאָס בעוואוסטזיין פון מענשליכער ווירדע, קאָן שוין נישט איבער-טראָגען קיין שום בעליידיגונג, קיין שום געוואַלט...

באַשע האָט זיך מיט אַמאָל דערמאָנט דאָס בעוואוסטע פאָלקס-ליד:

„...און אַז מען וועט אַמאָל אין פּנים
געבען דיר אַ שפּיי,—
זאָלסט נישט לויפען פון די שונאים
שפּיי צוריק מיט בליי!"

און אזוי טאַקי — האָט זי געטראַכט — ענטפערט דאָך גרשון זיינע „שונאים". אויף די בלוטיגע, און אונמענשליכע בעליידי-גונגען ענטפערט ער מיט אַ „שפּיי פון בליי". צי האָט דען די אָר-גאַניזאַציע דאָס רעכט, כאַפּען איהם פאַר דער האַנד און מיט געוואַלט בייז איהם אַרויסרייסען דעם „בראָונינג", און אויב ער גיט זיך נישט אונטער, — אַזוי אכזריות'דיג בעשטראָפען איהם, אויסשליסען איהם פון דער אָרגאַניזאַציע?... נאָר פון דער אַנ-דערער זייט: צי האָט דען אַ מיטגליד פון דער פּאַרטיי, וועלכער

איז איהר איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען, דאָס רעכט צו האָבען אַנדערע זאַכען אין זינען, אַ חוץ די אינטערעסען פון דער פּאַרטיי? צי ליגט דען אויף איהם נישט קיין חוב צוליב די פּאַר־טיי אינטערעסען מקריב צו זיין אַלץ, אפילו זיין אייגענע זעלבסט־ווירדע? דערין בעשטעהט דאָך די גאַנצע פּאַרטייאישע מאָראַל... אָבער צוריק גערעדט, צי האָט דען די פּאַרטיי דאָס רעכט צו פאָדערען פון יעדען מיטגליד ביי אַלע אומשטענדען אַזאַ העל־דענמוט?

באַשע איז אַ לאַנגע צייט געגאַנגען איבער דער גאַס אײַנ־גאַנצען פערנומען מיט איהרע געדאַנקען. אַרום צוועלף אַ זייגער ערשט האָט זי זיך אומגעקעהרט צוריק אויף דער סלאבאָדקע. פּלוצ־לונג האָט זי דערזעהן, ווי איהר אַנטקעגען, לויפט איהר קלענערע שוועסטערל, מירעל.

—וואָס האָט זיך אַזוינס געטראָפען?—האָט זי אויסגעשריען פון ווייטען

מירעל איז צוגעלאָפען נעהנטער צו איהר. זי איז געווען בלייך און אין א־הרע ברייט געעפענטע אויגען האָט זיך אויסגעדריקט אַ פערצווייפלונג, אַ שרעק.

—אוי, באַשינקע, וואו ביזטו געווען?—האָט זי אויסגעשריען, שוין צוויי שעה, אַז איך זוך דיך! איך בין אומעטום אויסגעווען! עטליכע מענשען זענען געקומען פרעגען אויף דיר! כען האָט שוין גערעכענט, אַז מיט דיר איז עפּעס וואַס געשעהן...

—אָבער וואָס האָט זיך געטראָפען? רייד!—האָט באַשע מיט אונגעדולד אויסגעשריען.

—מען האָט דאָך די בירזשע פונאַנדערגעטריבען! — האָט זיך ביי מירלען אַרויסגעריסען אַ יללה.

—וואָס רעדסטו?—האָט באַשע אויסגעשריען.

—אוי באַשינקע, אָט דאָס וואָס דו הערסט!... איך בין אַליין דערביי געווען. די בירזשע האָט זיך שוין געהאַט געענ־דיגט, מען האָט זיך שוין געקליבען פונאַנדערגעהן, ערשט מיט אַמאָל זענען אָנגעפאַלען די פּאָליציאַנטען... אַ גאַנצער פאָלק, און מען האָט אָנגעהויבען פונאַנדערטרייבען, שלאָגען, שרייען! אַ שרעק,

אַנ׳אימה, וואָס דאָרטען האָט זיך אָבגעטהון. איטליכען האָבען די פּאָליציאַנטען כּמעט צוטראָטען מיט די פיס, און אַ סך האָט מען געהרג׳עט. איך האָב זיך קוים אַרויסגעכאַפּט... איך האָב געוויאוסט, אַז דו ביזט אויף דער בירזשע נישט געווען און איך בין געלאָפען דיך זוכען. דערנאָך זענען געקומען צו לויפען אַהער דיך פרעגען מאיר, הענעך און עפּעס נאָך עמיצער. ער האָט געזאָגט אַז מאָרגען נײַן אַ זייגער אין דערפריה זאָלסטו אומבע-דינגט קומען צו באַרקאַנאָוו׳ן, אוי באַשינקע, וואָס וועט איצט זיין?!—האָט זי געענדיגט מיט אַ טיפער פערצווייפלונג.

באַשע האָט דערויף גאָרנישט געענטפערט.

—און די מאַמע?—האָט זי זיך דערמאָנט, — שלאָפט נאָך מסתמא אויך נישט?

—אַ דאַנק גאָט, זי חייס פון גאָרנישט. זי איז אַנטשלאָפען געוואָרען, נאָך איידער איך בין געקומען אַ היים, און שלאָפט נאָך איצט אויך,—האָט מירעל געענטפערט.

—נו—קום אויך שלאָפען, שוין שפּעט!—האָט באַשע מיט אַ מאָל אַ זאָג געטהון.

זיי זענען אַריינגעגאַנגען שטילערהייד אין שטוב, האָבען זיך אויסגעטהון און געלעגט שלאָפען.

באַשע האָט נישט געקאָנט אַנטשלאָפען ווערען, זי האָט אַרומגעטראַכט אַ פּלאַן, וואָס מען זאָל איצט אָנהויבען טהון, פּלוצלונג האָט זי דערהערט פון דער קיך, וואו מירעל איז גע-שלאָפען, אַנ׳איינגעהאַלטען געוויין.

באַשע איז שטיל אַראָב פון דיוואַן, איז אַרויס אין קיך, האָט זיך אָנגעבויגען צו מירלען און גענומען ריידען ליבליך שטיל:

—וויין נישט! דער הימעל לעגט זיך נאָך נישט אויף דער ערד. נישט קיין גרויס אומגליק. עטליכע טעג וועט מען נישט לאָזען אויף דער בירזשע און דערנאָך וועט אַלץ ווערען ווי פריהער. מיט די אַרבייטער וועלען זיי גאָרנישט אויספיהרען!...

יא.

דאָס פונאַנדערטרייבען די בירזשע און דערצו נאָך מיט אַזאַ אכזריות, האָט אויפגערעגט די גאַנצע שטאָדט און איבערהויבט, פערשטעהט זיך, די אַרבייטער-מאַסע. מיט דער בירזשע זענען אַלע שוין אַזוי געוועהנט געווען, אַלע האָבען זיך שוין אַזוי איינגעלעבט מיט איהר, אַז קיינער האָט זיך גאָרנישט געקאָנט פאָרשטעלען, ווי וועט מען אויסקומען אָהן איהר. אין דעם ערשטען מאָמענט האָבען די אַרבייטער ווי פערגעסען, אַז די בעוועגונג האָט עקזיסטירט נאָך פיל פריהער, ווי עס זענען אויפגעקומען די „בירזשעס”. דער גרעסטער טייל אַרבייטער, האָט זיך איצט געפיהלט עפּעס נידערגעשלאָגען, עלענד ווי יתומ׳דיג.

אויף מאָרגען, שבת אין דער פריה, האָט זיך אין דער אַרבייטער-סלאָבאָדקע אָנגעהויבען אַ זעהר לעבהאַפטע בעוועגונג אויף אַלע גאַסען און געסלעך. דער אַלטער דור, מאַנסבילען, ווייבער און קינדער, זענען זיך שטיל, פעמעליך געגאַנגען אין שוהל, אין די שבת׳דיגע בגדים. אין דעם גאַנצען גאַנג זייער׳ן האָט זיך געפיהלט עפּעס אייביגעס, רוהיגעס און אַלטפרענקישעס. און גלייך מיט אָט דעם שטראָם פון אַלטען דור האָט זיך געצויגען נאָך אַ שטראָם פון יונגע-לייט, — אַ שטראָם אַ נערוועזער, אַנ׳אויפגערעגטער. די אַרבייטער האָבען גלייך פון דער פריה אָן זיך אַ לאָז געטהון אין גאַס און אָנגעהויבען זוכען זייערע פאָרשטעהער, חברים, בעקאַנטע. יעדער האָט געפיהלט אַ בעדערפעניש צו זיין צווישען מענשען, הערען אַנ׳אָבקלאַנג פון די אייגענע געדאַנקען, פון דער אייגענער שטימונג. ביי אַלעמען איז געווען דאָס בעוואוסטזיין, אַז עס איז פאָרגעקומען עפּעס אַזוינס, וואָס וועט נויטען די אָרגאַניזאַציעס אַרויסצוטרעטען ענערגיש און ענטשלאָסען. יעדערען האָט זיך געוואָלט, וואָס גיכער דערוויסען זיך, וואָס טראַכטען וועגען דעם די חברים, וואָס לעגען פאָר די פאָרשטעהער, וואָס קלערען צו טהון די קאָמיטעטען. אין דעם ערשטען מאָמענט איז

בײ די אַרבייטער געװען אַ שטימונג פון פערלוירענקייט. אַ טייל פון זיי האָט נאָך נישט גוט פערשטאַנען, וואָס ס'איז אַזוינס געשעהן. צוערשט זענען געגאַנגען קלאַנגען, אַז עס זענען פערהאַן בע'הרג'עטע און פערוואונדעטע, אַז פיל זענען אַרעסטירט, נאָר באַלד האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז די קלאַנגען זענען נישט קיין ריכטיגע. קלעפּ האָבען בעקומען נאָר עטליכע אַרבייטער און איינעם, וואָס האָט זיך אַנטקעגען געשטעלט, האָט מען אַרעסטירט. מיט גרויס צופרידענהייט האָבען די אַרבייטער דערצעהלט, ווי מען האָט זיך געשטעלט געגען דער פּאָליציי און שטאַרק געשלאָגען איינעם אַ פּאָליציאַנט. נאָר טיף אין האַרצען האָט יעדער געפיהלט, אַז די אַרבייטער האָבען אָבגעגעבען די בירושע דעם שונא, כמעט אָהן שום ווידערשטאַנד.

אַז די ערשטע מהומה איז אַריבער, איז די שטימונג פון די אַרבייטער געוואָרען ערנסטער און רוהיגער. ביסלעכווייז האָבען זיי זיך אָנגעהויבען צונויפקלויבען אין פערשידענע ערטער. אויף די הויפען, אין די הייזער, אַפילו אויף דער גאַס זענען זיך צונויפגעקומען קליינע רעדלעך אַרבייטער. פון אָנהויב האָט יעדער בעזוכט זיין פאָרשטעהער, נאָר דערנאָך האָט מען זיך דערוואוסט, אַז די פאָרשטעהער פון אַלע פּאַרטייען זענען אַוועק אויף אַנ'עקסטרע פערזאַמלונג אינאיינעם מיט די קאָמיטעטען, כדי צו בעשליסען וואָס ווייטער צו טהון. דאָס האָט אַ ביסעל בערוהיגט די אַרבייטער. אין איינציגע „קרייזלעך" זענען אַרויסגעטראָטען רעדנער, — און אויף אַזאַ אופן זענען פון די „קרייזלעך" געוואָרען קליינע מיטינגען. 10—9 אַ זייגער אין דער פריה האָבען זיך פערשפּרייט קלאַנגען אַז איינציגע רעדנער זענען אַוועק אין די בתי מדרשים. די מיטגלידער פון דער „קאַמף־אָרגאַניזאַציע", וואָס פלעגען אַלעמאָל בעגלייטען די רעדנער, זענען זיך ביסלעכווייז פונאַנדערגעגאַנגען, אַפנים אין די מנינים, פיל אַרבייטער זענען אַוועק נאָך זיי. נישט וויסענדיג אויף ריכטיג אין וועלכע בתי־מדרשים די רעדנער וועלען אַרויסטרעטען, איז דער גרעסטער טייל אַוועק אין די „אַלטע שוהל", די גרעסטע פון שטאָדט. זיי זענען געווען זיכער, אַז דאָרטען וועט עמיצער ריידען.

די „אַלטע-שוהל“ האָט זיך גערעכענט פאַר די עלטסטע גע-ביידע אין נ. זי איז געווען געבויט נאָך אין יעקאַטערינאַס צייטען און האָט איבערגעלעבט אַלע שטורמס און פלאָגען, וואָס האָבען זיך פאַר דער צייט אַריבערגעטראָגען איבער׳ן שטאָדט. זי געדענקט אַלע אומגליקען, וועלכע נ. האָט איבערגעלעבט, זי געדענקט דאָס אָנקומען פון די פראַנצויזען, און אַ רייהע פאָגראָמען און אָהן אַ צאָל שרפות. אַרום איהר האָבען אָבגעברענט גאַנצע גאַסען, קוואַר-טאַלען, גאַנצע דירות פון הייזער, פלעגען ווערען אַלט, איינגע-בויגען, צופוילט, און זי—גלייך זי וואָלט זיך גאָרנישט געפונען אונטער דער ווירקונג פון דער צייט און די געשעהענישען,—איז געבליבען אונבעריהרט, מעהר נישט, די ווענד זענען געוואָרען או-מעטיגער, שווערער, פינסטערער. זי איז געווען געבויט אויפ׳ן אַלטען שטייגער, אָהן קונצען, נישט פערציערט, ווי אַ פשוטער בנין. נאָר פונדעסטוועגען האָט יעדע־ער באַלד פון ערשטען קוק דער-קענט אַז ס׳איז די שוהל, געשטאַנען איז זי אַ ביסעל אָן דער זייט פון דער גאַס, אָהן אַ הויף, אָהן אַ פלאַנקען, פער־יתומ׳ט, פעראומערט און פערזונקען אין אַ טיפער טויזענד-יעהריגער מחשבה. און אויך אינעווייניג אין דער שוהל גופא איז געבליבען אַלץ ווי געווען, נישט בעריהרט פון דער צייט. די קאַלטע, הוילע ווענד מיט די „מזרח׳ס“ און „כגונא׳ס“, און דער „הנתן תשועה“ מיט גרויסע אָבגעריבענע אותיות, צווישען וועלכע עס זענען מעהר נישט געווען ווי די נעמען פון „הקיסר יר״ה“, „הקיסרית“ און „יורש-העצר“, וועלכע מען האָט נישט לאַנג אַרויסגעשטעלט. און אַלץ אין שוהל—דער ארון-קודש, די בימה, דער עמוד, די בענק, די שטענדערס און דער הענגלייכטער זענען געווען אַלטפרענקישע, מאַסיווע, שוואַרץ פון דער צייט, אָנגעזויגען מיט׳ן טרויער פון הונדערט יעהריגע יודישע תפלות.

אין שוהל איז געווען אַ היבשער עולם. יודען זענען גע-שטאַנען איינגעוויקעלט אין טליתים מיט׳ן פנים צום מזרח און האָבען זיך געשאָקעלט און גערדאַוועגט. ביי דער מזרח-וואַנד, פון ביידע זייטען ארון-קודש, זענען געשטאַנען די פני—אַלע כמעט אַלטע יודען, צווישען זיי איז אויך געווען דער רב.

זיי זענען געשטאַנען מיט די טליתים איבער׳ן קאָפּ איינ-
געבויגען און האָבען געדאַווענט מיט אַנ׳אומעטיגען סקאַרבאָווען
נגון און דערביי ׳טיף געזיפצט. און עס האָט זיך געדאַכט, אַז אָט
אויף די אַלטע יודען, פונקט ווי אויף דער שוהל און אַלץ ווי
אין איחר, האָט די צייט קיין שום שליטה נישט געהאַט. און, צו-
געטראָגענע אַהער, צו דער וואַנד, מיט׳ן שטראָם פונ׳ם לעבען,
שטעהען זיי דאָ, ווי שטומע מצבות פון דער אַלטער צייט.

אויף דעם אַנדער עולם פון שוהל איז שוין געלעגען דער
גייסט פון דעם נייעם לעבען. צווישען זיי זענען שוין געווען יו-
דען אין קורצע רעק, מיט געשוירענע אָדער געגאָלטע בערד.
אייניגע פון זיי האָבען געדאַווענט פויל און גלייכגילטיג, אַנדערע
האָבען שטום אַרומגעשפּאַצירט איבער׳ן שוהל. מעהר נישט ביי דער
טהיר זענען זיך ווידער געשטאַנען אַלטע אין בעיאָהרט יודען,
אָרימע, אַרומגעריסענע, אין פערשמאָלצענע, צופלאַטערטע טליתים,
מיט קראַנקע מאָגערע פּנימ׳ער און האָבען מיט פחד און הכנעה
געבעטען ביי דעם שטרענגען גאָט כאָטש איין פונק פון רחמים
כאָטש איין שוואַכען שטראַל פון גליק און פרייד.

דער חזן האָט געענדיגט שחרית און מען האָט גענומען
לייענען די סדרה. אין שוהל האָבען אָנגעהויבען אַריינגעהן איינ-
ציגווייז און גאַנצע חברות-ווייז אַרבייטער, יונגע בחורים און יונג-
לעך אין בלויע העמדלעך און קאַרטוזען. אין שוהל זענען זיי
אַריין אין עפּעס אַ משונה׳דיגער שטימונג, וואַלבעדיג, ווי מענשען,
וואָס זענען עפּעס פערנומען, און אין דער אייגענער צייט-העזה׳-
דיג און אָהן אַ שום אָבשיי פאַר׳ן בית-המדרש. צווישען דעם
איבעריגען עולם האָבען זיי זיך געוואָרפען אין די אויגען מיט
זייערע קאָסטיומען און נאָכמעהר—מיט זייער אויסזעהן, וואָס האָט
קלאָר געוויזען, אַז זיי זענען דאָ פרעמדע, זייטיגע, מענשען, וואָס
האָבען קיין שום שייכות נישט צום דאַוונען, די אַרבייטער האָ-
בען אָנגעהויבען אַרומקלייבען זיך אַרום עמוד. אין שוהל איז גע-
וואָרען עפּעס אונרוהיג, די בעל-הבתים האָבען זיך אָנגעהויבען
סוד׳ען צווישען זיך. דערזעהענדיג די אָנגעקומענע אַרבייטער,

האָבען זיי גלייך פערשטאַנען, אַז דאָס זענען זיי געקומען האַל-טען רעדעס.

אויף אַזאַ אופן פערכאַפּען די שוהל, האָבען די רעוואָלוציאָ־נערען אָנגעהויבען ערשט אין דער לעצטער צייט. דאָס ערשטע מאָל, בעת די אַרבייטער זענען געקומען אין שוהל מיט אַ רעד-נער, איז אויף די בעל-הבתים אָנגעפאַלען עפּעס אַ טויט-שרעקע-ניש און פיל פון זיי זענען אַנטלאָפען. דערנאָך האָט מען זיך ביסלעכווייז אַלץ מעהר און מעהר צוגעוועהנט. פונדעסטוועגען אָבער, יעדעס מאָל, ווען די רעוואָלוציאָנערען פלעגען מאַכען אַן „אָנפאַל" אויף די שוהל, פלעגט צווישען עולם ווערען אַ שרעק-ליך געררודער.

די שוהל איז אַלץ מעהר און מעהר פול געוואָרען מיט אַרבייטער. די בעל-הבתים זענען געוואָרען אַלץ אונרוהיגער. די מעהר נערוועזע האָבען זיך געוואָרפען אין אַלע זייטען, אויפגע-רעגט געסוד'עט זיך, און מיט שרעק געקוקט אויף די אַרבייטער, נישט וויסענדיג וואָס צו טהון. אַנדערע האָבען אויף גיך גענומען אויסטהון די טליתים און זיך געלאָזט אַוועקגעהן. נאָר נעבען דער טהיר זענען געשטאַנען צוויי הויכע, געזונדטע אַרבייטער און ווי עמיצער פלעגט נאָר צוגעהן צו דער טהיר, פלעגען זיי איהם רוהיג און שטרענג אָבשטעלען:

—איצט געהט מען נישט אַרויס!

און נישט איבערריידענדיג קיין וואָרט, אָהן שום טענות ומענות, האָבען זיי זיך אָנגעבלאָזענערהייד אומגעקעהרט צוריק אויף זייערע ערטער. אַנדערע פון זיי פלעגען נישט פאָלגען און, שטופּענדיג זיך צו דער טהיר, פּרובען עפענען זי מיט געוואַלד, נאָר די טהירען זענען געווען פערשלאָסען פון דרויסען. און אַז איינער אַ יוד האָט אָנגעהויבען קלאַפּען אין טהיר, מען זאָל איהם אַרויסלאָזען, האָט איהם איינער פון די „שומרים" קאַלטבלוטיג און בעפעהלעריש, ווי פריהער, אַרויסגערעדט:

—ס'וועט אייך נישט העלפען! איהר וועט איצט נישט אַרויס.

—אָבער איך בעדאַרף געהן אַ היים,—האָט זיך דער יוד אָנגעהויבען קאָכען.

—נישקשה, איהר ועט צו-וואַרטען!

—וואָס הייסט: צו-וואַרטען! איהר ווילט מיך נויטען הע-רען אייערע דרשות, מיט געוואַלד, וואָס?!—איז דער יוד נאָכ-מעהר אויפגערעגט געוואָרען.

—יאָ, מיט געוואַלד!—האָט איהם קאַלטבלוטיג אָבגעענט-פערט דער „שומר", קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען.

דער יוד איז אַ ווײַלע געשטאַנען, נישט ריידענדיג קיין וואָרט, דערנאָך האָט ער מיט אַמאָל אַ שפּיי געטהון, אַרויס פון די כלים און אַ געשריי געטהון:

—אוי! שוין צעהן מאָל בעסער אַריינצופאַלען צו די פּאָג-ראָמשטשיקעס אין די הענד, איידער צו אייך!—און איז אויף גיך אָבגעטרעטען, בעגלייט דורך דעם זעלבען רוהיג—קאַלטבלו-טיגען בליק פון די „שומרים".

גלייך נאָך „הגבהה", איז אויף די בימה אַרויף אַ רעדנער, בעגלייט פון צוויי אַרבייטער, פון דער „קאַמף-אָרגאַניזאַציע". דער רעדנער האָט אַ קלאַפּ געטהון איבער'ן טיש און האָט אויסגעשריי-גען איבער דער גאַנצער שוהל:

—בירגער! אין נאָמען פון „בונד" פאָדער איך.

אין שוהל איז גלייך געוואָרען אַ שרעקליכער טומעל און עס האָבען זיך דערהערט געשרייען:

—מען דאַרף נישט! אַראָב!

—מיר ווילען נישט הערען! מיר ווילען נישט!

—לאָזט אַ פריהער אָבדאַווענען און דערנאָך רעדט אייך, וויפיל איהר ווילט!

דער רעדנער האָט אַ שטאַרקען קלאַפּ געטהון איבער'ן טיש און ווייטער אָנגעהויבען:

—בירגער!

—בירגער! אין נאָמען פון „בונד" פאָדער איך איהר זאָלט מיך אויסהערען!

—שטיל!! שטיל!!—האָבען די אַרבייטער גענומען שרייען מימ כעס. נאָר דער איבעריגער עולם האָט זיך נישט איינגע-שטילט און האָט נאָך אַלץ געשריען:

—מיר ווייסען! מיר ווייסען אַליין גאַנץ גוט אַלץ, וואָס איהר וועט אונז זאָגען!

—וואָס קומט איהר צוגעהן נישט לאָזען אונז דאַוונען? וואָס ווילט איהר פון אונז?

נאָר אין דער אייגענער צייט האָבען זיך געלאָזט הערען אויך אַנדערע געשרייען:

—אָבער לאָזט, איהם ריידען! אַז נישט—וועט דאָך קיינמאָל קיין סוף נישט זיין!

—לאָזט ריידען! וואָס האָט איהר זיך דערשראָקען? מען וועט דאָך אייך נישט אויפעסען!

און דער רעש האָט זיך ביסלעכווייז געלעגט.

דער רעדנער האָט נאָכאַמאָל אַ קלאַפּ געטהון איבער'ן טיש און גענומען ריידען הויך, אָבטיילענדיג יעדעס וואָרט:

—„בירגער! מיר זענען געקומען צו אייך אין שוהל, נישט כּדי צו שטערען אייך דאַוונען, נאָר דערפאַר, ווייל דער זעלבסט-הערשענדער רעזשים גיט אונז נישט די מעגליכקייט צונויפקלויבען זיך אין אַנ'אַנדער אָרט צו ריידען מיט אייך.

„בירגער! דער יודישער פּראָלעטאַריאַט, האַנד אין האַנד מיט די פּראָלעטאַריער פון אַנדערע פעלקער, שטעלט מיט זיך פאַר דעם אַוואַנגאַרד פון דער גרויסער רעוואָלוציע און יעדער טאָג, יעדע שעה וואַרפט ער אַלץ מעהר און מעהר פונאַנדער די פעסטונג פון דער גוסס'דיגער זעלבסטהערשונג. דער טאָג פון נצחון איז שוין נאָהענט, נאָר ביז וואַנען ער וועט קומען, וועט נאָך פערגאָסען ווערען פיל בלוט, וועלען נאָך פיל קרבנות פאַלען.

„דער יודישער פּראָלעטאַריאַט קעמפט פאַר זיינע קלאַסען-אינטערעסען. נאָר קעמפענדיג פאַר זיי, קעמפט ער אין דער אייגענער צייט אויך פאַר דער פרייהייט פון דעם גאַנצען יודישען פאָלק. און אויב די יודען וועלען לסוף בעקומען גלייכבערעכטיגונג, וועט דאָס זיין נאָר אַ דאַנק דעם יודישען פּראָלעטאַריאַט. אויב דאָס יודישע פאָלק וועט שוין מעהר נישט דאַרפען מורא האָבען פאַר פּאָגראָמען, אויב פּאָגראָמען וועלען בכלל אונמעגליך ווערען, וועט דאָס ווידער זיין, נאָר אַ דאַנק דעם, וואָס דער

אָרגאַניזירטער יודישער פּראָלעטאַריאַט וועט מיט די וואָפען אין די הענד אָבשטעלען די ווילדע באַנדעס; מיט די אייגענע קערפּערס וועט דער אָרגאַניזירטער יודישער פּראָלעטאַריאַט בעשיצען דאָס יודישע פאָלק פון שאַנד און פון טויט. און טיף שעמען זאָלען זיך יענע, וועלכע האָבען היינט נישט געוואָלט געבען אַ פּראָלעטאַרישען פאָרשטעהער די מעגליכקייט צו זאָגען דאָ עטליכע ווערטער!"

ווייטער איז דער רעדנער אַריבער אויף דער טעמאַ וועגען דעם פונאַנדערטרייבען די בירזשע. ער האָט גערעדט מיט היץ און דער עולם האָט זיך אויפמערקזאַם צוגעהערט צו זיינע רייד און אַלץ נעהנטער צוגערוקט זיך צו דער בימה. דאָרט, אויף דער בימה איז געשטאַנען אַנ'אַלטער יוד, אַ הויכער, מיט אַ גראָהער באָרד, מיט דער ספר-תורה אין די הענר און, מיט אַ האַלב אָפענעם מויל, ווי פערוואונדערט עפּעס, צוגעהערט זיך. דערנאָך, ווי דער בונדיסטישער רעדנער און נאָך איינער, אַ פאָרשטעהער פון די „פּועלי-ציון", האָבען געענדיגט ריידען און זענען אַראָב פון דער בימה,—איז דער אַלטער יוד מיט דער ספר-תורה אין די הענד געבליבען אַליין. און עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז אויף אָט דער הויכער בימה, ווי אויף אַנ'איינזאַמער וויספּע, שטעהט דער זקן מיט דער ספר-תורה, ווי אַ סימבאָל פון דעם אַלטען יודענטום, אַרומגערינגעלט פון די רוישענדע כוואַליעס פון דעם נייעס, פון דעם יונגען שטאַרקען לעבען, וואָס רייסט זיך ליידענשאַפטליך פאָראויס, וואָס רייסט זיך צו פערפלייצען אָט די קליינע, נאָר די הויכע און שטאַרקע וויספּע.

די אַרבייטער האָבען זיך אַ לאָז געטהון פון שוהל. און דער חזן איז שוין געשטאַנען ביים עמוד און מיט אַ וויינענדיגען נגון, אין וועלכען עס האָט אָבגעקלונגען אַ ליידענשאַפטליכע בקשה, האָט ער געבענשט ראש-חודש:

„מי שעשה נסים לאבותינו"—ווער עס האָט בעוויזען וואונדער אונזערע עלטער'ן און האָט זיי אויסגעלייזט פון קנעכטשאַפט צו פרייהייט,—דער זאָל אונז אין גיכען אויסלייזען און זאָל צו-

נויפקלויבען אונזערע פערוואָגעלטע פון אַלע פיער עקען וועלט. אַלע יודען זענען חברים, ונאמר אמן!"

יב

אין דער אייגענער צייט איז ביי באַרקאַנאָוו׳ן אויף דער קוואַרטיר פאָרגעקומען אַ פערזאַמלונג פון קאָמיטעט אינאיינעם מיט די פאָרשטעהער פון די „קרייזלעך". צונויפגעקומען זענען זיך אַ מאַן צוועלף. דוד, וועלכען מען האָט אויסגעקליבען פאַר אַ פאָר-זיצענדען, האָט טרוקען, אין עטליכע ווערטער איבערגעגעבען די טעמים, וואָס האָבען אַרויסגערופען די נויטיגקייט פון אַזאַ מין עקסטרא פערזאַמלונג, האָט אָנגעצייכענט די פראַגען, וואָס בעדאַר-פען דאָ היינט בעטראַכט ווערען און דערמאָהנט די חברים, אַז לויט דער מיינונג פון צ. ק. וואָלט גלייכער געווען נישט פאָר-נעהמען איצט קיין שום טיילווייזע אַרויסטרעטונגען און היטען בעסער די קרעפטען פאַר דער אַלגעמיינער אָרגאַניזירטער אַרויס-טרעטונג, וואָס בעדאַרף אין גיכען פאָרקומען. ער האָט געראַטען די חברים, פערהאַלטען זיך קאַלטבלוטיגער צו די געשעהענישען און נישט אונטערגעבען זיך דער שטימונג פון דער מאַסע.

אַזאַ מין פאָררעדע האָט שטאַרק בעליידיגט די פאָרשטעהער וואָס זענען חוץ דעם אויך געווען אַביסעל אָנגעשטויסען אויפ׳ן קאָמיטעט, מחמת דעם, וואָס ער האָט נאָך זייער מיינונג, אַרויס-געוויזען צופיל ממשלה און אין דער אייגענער צייט—נישט גע-ווען גענוג טעטיג. דער ערשטער פון די פאָרשטעהער וואָס האָט גענומען דאָס וואָרט, האָט שטרענג און בייז אַ זאָג געטהון:

—איידער איך וועל צוטרעטען צו די אַלע פראַגען, וויל איך זיך אַרויסזאָגען וועגען דער טעטיגקייט פון קאָמיטעט...

—איך אויך!—האָט גלייך אונטערגעכאַפט אַ צווייטער.

—און איך אויך—האָט צוגעגעבען נאָך איינער.

דוד האָט נישט ערוואַרט אַזאַ „אָפּאָזיציע" און האָט אין אָנהויב געוואָלט פראָטעסטירען, נאָר גלייך האָט ער בעקלערט און האָט פערשטאַנען, אַז דאָס וועט צו גאָרנישט ברענגען, אַז ער

נאָך דערמיט פערערגער׳ן די לאַגע, און ער האָט רוהיג ארויסגערעדט:

—נו, מהיכי תיתי, זאָגט זיך אַרויס, אויב איהר געפינט עס פאַר וויכטיג... כאָטש איך קלער, אַז מען האָט דאָס געקאָנט אָב־לעגען אויף אַנ׳אַנדער צייט.

—און איך רעכען אַנדערש, — איז דער פאָרשטעהער בע־שטאַנען אויף דאָס זייניגע.

—גענוג שוין אָבגעלעגט!

—רייד, דו האָסט דאָס וואָרט,—האָט איהם דוד קורץ גע־ענטפערט, און אונטערשפּאַרענדיג דעם קאָפּ מיטביידע הענד, האָט ער זיך צוגעגרייט הערען.

דער פאָרשטעהער האָט קאַטעגאָריש אָנגעהויבען אויסצורע־כענען אַלע חטאים פון קאָמיטעט. דער קאָמיטעט איז זיך זעלטען מישב מיט די פאָרשטעהער און אָהן זייער ידיעה בעשליסט ער אָפט אַזוינע זאַכען, וואָס זענען זעהר שווער דורכצופיהרען; נישט אַלעמאָל רעכענט ער זיך מיט דער שטימונג פון דער מאַסע און מיט איהרע גערעכטע פאָדערונגען. די ליטעראַטור ווערט נישט צוטיילט ווי עס בעדאַרף צו זיין. די אַרבייט פון די „קרייזלעך" פיהרט זיך אָהן אַ סדר אָהן אַ פּלאַן. זעהר אָפט קומט אויס פו־נאַנדערצולאָזען פערזאַמלונגען; נאָר איבער דעם, וואָס דער חבר סערגיי („דער רעדנער האָט בעת מעשה אָנגעוויזען אויף באַר־קאַנאָוו׳ן") האָט נישט געקאָנט קומען. און אַז ער קומט אַפילו, פער־שפעטיגט ער אויך אַלע מאָל אויף אַ פּאָר שעה. די פאָרשטעהער געפינען זיך אָפט אין אַנ׳אונבעקוועמער לאַגע מחמת דעם, וואָס דוד קאָנספּירירט צו־פיל און איז זיך זעלטען ווען מישב מיט די פאָר־שטעהער פון די „קרייזלעך", צו וועלכע ער האָט אַ פּנים ווייניג צוטרוי. געגען דוד׳ן האָט מען אַרויסגעשטעלט נאָך אַ בעשולדי־גונג, אַז ער איז אָפטמאָל צו־שאַרף און צו־שטרענג מיט די אַר־בייטער. אויף אַביסעל אַ גרינגער׳ן אופן איז די בעשולדיגונג אַרויסגעשטעלט געוואָרען אויך געגען באַשען. די אַרבייטערינס בע־קלאָגען זיך, אַז ווען זיי ווענדען זיך צו איהר וועגען וואָס עס איז, פּטר׳ט זי זיך אָב אַלע מאָל מיט עטליכע ווערטער, אָנשטאָט זיך דורכצוריידען מיט זיי ווי עס בעדאַרף צו זיין; אַז זינט זי

איז אין קאָמיטעט קאָן מען צו איהר נישט צוטרעטען, אַ וואָרט נישט ריידען.

די קאָמיטעט מיטגלידער האָבען, שווייגענדיג מיט אַ שטרענגער מינע אויסגעהערט זייער בעשולדיגונגס-אַקט. מעהר נישט, באַרקאַנאָוו האָט אַ ביסעל ווי פערשעמט אַ שמייכעל געטהון, בשעת דער רעדנער האָט איהם בעשולדיגט, אַז ער פערשפעטיגט אָפט אויף די פערזאַמלונגען, און האָט אַרויסגעשטאַמעלט: „יאָ, אַזוי, ס'טרעפט זיך אַנ'אַנדערש מאָל מיט מיר!" בכלל האָט באַרקאַנאָוו און אויך באַשע אין האַרצען מודה געווען, אַז אין פיל זאַכען זענען די פאָרשטעהער גערעכט, זיי האָבען געפונען פאַר זיך אַ פערענטפערונג דערין, וואָס זיי זענען שטאַרק פערנומען.

דוד האָט זיך וועניגער ערנסט פערהאַלטען צו די בעשולדיגונגען. ער האָט חושד געווען די פאָרשטעהער, אַז זיי האָבען אויפגעהויבען די גאַנצע בעשולדיגונג נאָר כדי אַליין אַריינצוקלויבען זיך אין קאָמיטעט. דער צווייטער רעדנער האָט צוגעגעבען צו דעם בעשילדיגונגס אַקט נאָך עטליכע איינצעלהייטען. עס האָט געבעטען דאָס וואָרט אַ דריטער, נאָר די פאָרשטעהער גופא האָבען אָנגעהויבען פראָטעסטירען געגען דעם.

— גענוג, זאָל שוין זיין אַ סוף. איצט איז נישט די צייט פיל צו ריידען! מיר דאַרפען נישט פערגעסען, אַז די אַרבייטער וואַרטען אויף אונזערע בעשטימונגען און מיר קאָנען זיך דאָ נישט פערנעמען מיט אָרגאַניזאַציאָנס-פראַגען. דער דריטער האָט זיך אָבגעזאָגט פונ'ם וואָרט. דוד האָט געוואָלט ענטפער'ן, נאָר באַרקאַנאָוו האָט איהם געבעטען, ער זאָל איהם פריהער לאָזען זאָגען עטליכע ווערטער.

באַרקאַנאָוו האָט אָנגעהויבען ריידען מיט אַ האַרצליכען, פריינדליכען טאָן. ער האָט מודה געווען, אַז פיעל פון די בעשולדיגונגען געגען דעם קאָמיטעט זענען ריכטיגע. יאָ, דער קאָמיטעט האָט טאָקי נישט אויסגעפיהרט אַלע זיינע אויפגאַבען. ער, באַרקאַנאָוו, וויל מעהר נישט אָנווייזען, אַז אין אַנדערע קאָמיטעטען קומען אויך פאָר די זעלבע סכסוכים מיט דער צענטראַלער „כּאָדקע" און מיט די פאָרשטעהער, אַז אין אַלע פּאַרטייען עק-

זיסטירט אַנ׳אונצופרידענהייט מיט דער טעטיגקייט פון די קאָמי-טעטען. הייסט עס, אַז דערין ליגען געוויסע סבות. און די הויפט סבה דערפון איז די, וואָס עס איז אונמעגליך צו פיהרען די אונלע-גאַלע אַרבייט אַזוי רעגעלמעסיג, ווי די לעגאַלע. פערשטעהט זיך, אין פיל פאַלען זענען די קאָמיטעט מיטגלידער אַליין שולדיג. בנוגע צו זיך איז ער דאָס געוויס מודה. אַ גרויסע ראָלע שפּילט דערין אויך דאָס, וואָס די מיטגלידער פון די קאָמיטעטען זענען נישט אויסגעוועהלטע, נאָר בעשטימטע פון צענטראַלען קאָמיטעט. נאָר איצט האָבען זיך די בעדינגונגען אומגעביטען און מען קאָן האָפען, אַז אין דער נאָהנטער צוקונפט, אין אַ פּאָר חדשים אַרום, וועט זיך די פּאַרטיי קאָנען אָרגאַניזירען מעהר דעמאָקראַטיש און די קאָמיטעטען וועלען זיין אויסגעוועהלט פון די מאַסען גופא. דעמאָלט וועט די אַרבייט, פערשטעהט זיך, געהן רעגעלמעסיגער. ביז יענער צייט וועט מען זיך דאַרפען עפּטער צונויפקומען זיך, און, ווי חברים, בעטראַכטען, ווי אַזוי אויסצומיידען סכסוכים. צונויפריידען זיך וועט זיין נישט שווער, ווייל אי דער קאָמי-טעט, אי די פאָרשטעהער האָבען פאַר זיך איין ציל, איין וואונש, ווי בעסער צו אַרבייטען פאַר דער אַלגעמיינער הייליגער זאַך.

—איך האָב אויך געוואָלט זאָגען דאָס אייגענע,—האָט דוד אַרויסגערעדט, פיהלענדיג, אַז בּאַרקאַנאָווס ווערטער קאָנען בערו-היגען די פאָרשטעהער און מאַכען אַ סוף צו דער „אָפּאָזיציע״.

בּאַשע איז נאָך בּאַרקאַנאָווס רעדע אויך געוואָרען פרעה-ליכער און פון איהר זייט האָט זי צוגעגעבען:

—איך בין אויך אינגאַנצען איינשטימיג דערמיט.

די פאָרשטעהער, וואָס האָבען זיך געריכט, אַז זייערע רייד וועלען אַרויסרופען פּראָטעסטען, זענען עפּעס געבליבען ווי אָב-הענדיג און דער הויפט-בעשולדיגער, וועלכער איז געווען אויף אַנ׳אמת גערירהרט פון בּאַרקאַנאָווס חבר׳שען טאָן, האָט זיך דער-ערשטער אָבגערופען:

—נו גענוג! זאָל שוין זיין אַ סוף! איצט איז באמת נישט די צייט פאַר אַזוינע שמועסען! לאָמיר צוטרעטען צו אונזערע פראַגען!

די ווייטערדיגע דעבאַטען האָבען זיך שוין געפיהרט רוהיג, דורכגעדרונגען מיט אַ צוטרוי פוןביידע זייטען. די פראַגע וועגען אַנ'איינטאָגיגען שטרייק, וועלכען איינציגע פאָרשטעהער האָבען פאָרגעלייגט און געקליבען זיך ענערגיש צו פערטיידיגען, איז איינגאַנצען, אָהן דעבאַטען, אָרבגענומען געוואָרען פון דער טאָג-אָרדנונג, ווי נאָר דוד האָט אָנגעוויזען, אַז אַזאַ שטרייק וועט אויסקומען צו פראָקלאַמירען אויפ'ן 9-טען יולי, צום האַלב יאָהר-צייט פון 9-טען יאַנואַר און אַז צו אָפט דאַרף מען זיך נישט בענוצען מיט אַזאַ מין פראָטעסט, וואָס איז זעהר שווער דורכצופיהרען און וואָס קאָסט טייער די אַרבייטער. פיל מעהר האָט מען גערעדט וועגען דער בירזשע. עטליכע האָבען פאָרגעלעגט, מען זאָל גלייך אַריבערטראָגען די בירזשע אויף אַנ'אַנדער אָרט, אויף איינע פון די צענטראַלע גאַסען. אַנדערע האָבען איינגעפונען, מען זאָל אָבוואַרטען עטליכע טעג און פרובען זיך ווידער צונויפקליבען אויף דער אַלטער בירזשע.

די האַרבסטע פראַגע, די פראַגע וועגען דער דעמאָנסטראַציע, האָט מען אָבגעלעגט אויפ'ן סוף. אַלע האָבען איינשטימיג בעשלאָסען, אַז אַ דעמאָנסטראַציע מוז מען מאַכען, נאָר נישט פריהער ווי אין עטליכע טעג אַרום, כדי מען זאָל קאָנען דערווייל צונויפריידען מיט די איבעריגע פאַרטייען און גוט אָרגאַניזירען זי. עס איז געווען בעשלאָסען צונויפריידען זיך מיט די „איסקראָווצעס", מיט די ס-ר'ען (און די „פועלי ציון" מעהר נישט מודיע זיין וועגען דעם). בילדען אַנ'אַלגעמיינע קאָמיסיע, וואָס וועט דאַרפען בעשטימען דעם טאָג, די שעה פון דער דעמאָנסטראַציע, אויסאַרבייטען אַ בעשטימטען פלאַן, פונאַנדערטיילען פונקטען, וואו יעדע פאַרטיי וועט דאַרפען צונויפקליבען איהרע מיטגלידער און אויך די פונקטען, וואו אַלע וועלען זיך דאַרפען דערנאָך צונויפקומען. דערווייל דאַרפען די פאָרשטעהער אָנהויבען צוגרייטען ד מאַסען צו דער דעמאָנסטראַציע, אָנצייכענען אָנפיהרער, צוגרייטען פאָהנען. אַחוץ דעם דאַרפען זיי שוין זעהן זאַמלען כחות פאַר אַ זעלבסטשוץ, אָנמערקען פונקטען פאַר די „פאַטרולען" אין די ערטער, וואו עס קאָן אַרויסשפּרינגען אַ פּאָגראָם, פער-

שטאַרקען די „קאַמף-אָטריאַדען" ז. י. וו.

באַשע איז געבליבען זעהר צופרידען מיט די אָנגענומענע בעשלוסען און אויך דערמיט, וואָס דער סכסוך מיט די פאָרשטעהער איז אַראָב אַזוי גלאַט און גוט און איז אַוועק אויף דער סלאַבאָדקע אין אַ פרעהליכער שטימונג. איבערגעבענדיג די בעשלוסען פון קאָמיטעט די אַרבייטער, וואָס האָבען אויף איהר געוואַרט אויף אַ בעזונדער קוואַרטיר, איז זי אַוועק אַהיים,

יג

אסתר, וועלכע האָט ערשט אין דערפריה דערוואוסט זיך, אַז מען האָט די בירזשע פונאַנדערגעטריבען, איז געווען שטאַרק זאונרוהיג וועגען די קינדער. זי האָט מורא געהאַט, אַז גלייך וועלען זיך שוין אָנרויבען אונרוהען, דעמאָנסטראַציעס און עס וועט אפשר נאָך דערגעהן צו אַ שיסעריי. איהר אונרוה האָט זיך נאָך פערגרעסערט בשעת׳ן דאַוונען, אַז אין שוהל זענען געקומען די אַרבייטערט מיט דעם רעדנער און ס׳איז געוואָרען דער טומעל. זי איז געווען זיכער, אַז דאָס איז נישט מעהר ווי אַ התחלה, און אַז איצט וועט עס שוין „אַוועקגעהן". קומענדיג אַהיים פון שוהל, האָט זי זיך געפיהלט זעהר נידערגעשלאָגען און האָט זיך גאָרנישט געריכט, אַז די קינדער זאָלען קומען צו וואַרמעס. זי האָט אַפילו נישט געוואוסט, וואו צו זוכען זיי און זי האָט זיך שוין געוואָלט אַליין זעצען צום טיש. פלוצלונג אָבער איז געקומען באַשע מיט מירלען, וועלכע זי האָט בעגעגענט אין גאַס. די מיידלעך זענען אַריין אין שטוב רוהיג, כמעט פרעהליך:

—גוט שבת, מאַמע,—האָבען זייביידע צוזאַמען אַרויסגערעדט: אוי, מיר זענען הונגעריג גרייט צום טיש.

אסתר איז מיט אַמאָל געוואָרען ווי אויפגעלעבט, כאָטש אין האַרצען האָט זי נאָך אַלק נישט אויפגעהערט צו שרעקען זיך און שטילערהייד, ווי פער׳גנב׳עט האָט זי אויפמערקזאַם געקוקט אויף באַשען; איהר האָט זיך געוואָלט טרעפען, וואָס ביי

איהר טאָכטער אין האַרצען סהוט זיך. בשעת זי האָט אַרויסגענומען פון אויווען דעם טשאָלענט, האָט זי קאַלטבלוטיג אַ פראַגע געטהון:

—נו, וואָס הערט זיך?

—נישקשה, עס וועט אַלץ רעכט זיין!—האָט באַשע רוהיג פּעסט אַרויסגערעדט.

—נו, און וואָס וועט זיין מיט דער בירזשע?—האָט אסתּר ווייטער געפרעגט און האָט מיט כּעס צוגעגעבען: אַ, רציחה דאָס איז!

—וואָס זאָל זיין מיט דער בירזשע? גאָרנישט!—האָט באַשע רוהיג געענטפערט: עטליכע טעג וועלען די אַרבייטער נישט געהן צהין און דערנאָך וועט מען ווידער אָנהויבען... אייביג וועלען זיי דאָך נישט היטען דעם פּאַרק:

—הייסט דאָס, היינט וועט גאָרנישט נישט זיין?

—גאָרנישט!—אַזוי האָט דער קאָמיטעט בעשלאָסען.

אסתּר האָט זיך בערוהיגט. זי האָט געוואוסט, אַז באַשע לייגט קיינמאָל נישט. און ביים טיש האָט מען די גאַנצע צייט געשמועסט וועגען די נעכטיגע געשעהענישען.

שבת נאָך וואָרמעס פלעגט אסתּר שטענדיג זיך צולעגען אָברוהען. דאָס מאָל האָט זיך איהר בעסער געוואָלט זיצען אַ ווייל מיט די קינדער. אַזוי זעלטען קומט אויס צו זיין אַלעמען אין איינעם.

—ווייסט איהר וואָס, קינדערלעך—האָט זי מיט אַמאָל אַ זאָג געטהון מיט אַ געמאַכטער פרעהליכקייט און ווי עפּעס אונטער'חנפ'ענדיג זיך: אין אויווען שטעהט אַ הייסער הליאַק, און מיר וועלען טרינקען טעה. נעכטען האָב איך געבראַכט פון מאַרק אַ פּאָר עפּעל... כ'לעבען, קינדערלעך! וועז אין דער אמת'ן, קומט אויס צו פערברענגען אַ ווייל אין איינעם?

—ניין, מאַמע, איך מוז געהן,—האָט באַשע ע־נסט אַרויסגערעדט.

אסתּר איז מיט אַמאָל אומעטיג געוואָרען און האָט איהר גאָרנישט געענטפערט.

—איך געה אויך,—האָט מירעל עטשלאָסען אַרויסגערעדט.

—וואוהין געהסטו עס? דו ביזט דאָך נישט אַזוי פערנומען. קאָנסט, דאַכט זיך, זיצען אַ ווײלע מיט דער מאַמען אין דער היים!—האָט אסתר האַלב ברוגז פּראָטעסטירט.

—ניין, מאַמינקע איך מוז געהן!—האָט ענערגיש מירעל געענטפערט.

—נו, געה זיך דיר,—האָט אסתר שטיל אַרויסגערעדט און ברוגז'דיג אָבגעקעהרט זיך.

מירעל האָט דערפיהלט אַ רחמנות צו דער מאַמען, זיך צוגעגאַנגען און אַרומגענומען איהר.

אסתר האָט זיך שוואַך אָבגעווענדט פון איהר און אומעטיג אַ זאָג געטהון:

—געה... דו ביזט אַ שלעכטע... דו האָסט די מאַמען נישט האָלד...

—נו, זאָל איך אַזוי געזונד זיין, מאַמע, אַז איך מוז געהן!—האָט מירעל אויסגעשריען: איך קאָן דיר נישט זאָגען וואוהין און נאָך וואָס, נאָר דאָס איז אַזוי נויטיג, אַז אַ גרויל.

זי האָט אַ שטאַרקען קוש געטהון די מאַמען און איז אַרויסגעלאָפען פון שטוב.

באַשע איז אַוועק אויף די סלאָבאָדקע. געוויעהנליך, פלעגען שבת בייטאָג פאָרקומען אַרבייטער פערזאַמלונגען. דאָס מאָל איז געווען אָבגערעדט מיט די פאָרשטעהער, מען זאָל מאַכען פערזאַמלונגען ביז שפּעט אין דער נאַכט. אויף עטליכע פערזאַמלונגען האָט באַשע בעדאַרפט אַרויסטרעטען, און זי איז אַוועק אַהין.

בכלל זענען די אַרבייטער געבליבען צופרידען מיט די בעשלוסען, וואָס דער קאָמיטעט האָט אָנגענומען (כמעט די אייגענע בעשלוסען האָבען אויך אָנגענומען די קאָמיטעטען פון אַנדערע אָרגאַניזאַציעס) וואו-נישט-וואו האָט זיך געהערט אַנ'אונצופרידענקייט דערמיט, וואָס דער קאָמיטעט האָט בעשלאָסען דערווייל נישט געהן אויף דער בירזשע.

—וואָס איז דאָס פאַר אַ מין בעהאַלטען זיך? וואָס איז דאָס פאַר אַ זיצען אונטער'ן אויווען,—האָבען עטליכע געשריען.

נאָר דערויף האָבן אַנדערע אַרבייטער געענטפערט:

—אויב דו ביזט אַזאַ פייערדיגער רעוואָלוציאָנער, טאָ וואָס האָסטו עפּעס געשוויגען, בשעת מען האָט נעכטען פונאַנדערגעטריבען די בירזשע? דאָ, אויף דער סלאַבאָדקע איז גרינג צו זיין אַ רעוואָלוציאָנער!

נאָך וואַרמעס איז דער גרעסטער טייל אַרבייטער אַוועק אויף די פערזאַמלונגען. אַ זייגער פיער האָט שוין אַלעמען דערעסען צו הערען די רעדעס און פיל זענען אַוועק אין גאַס. אַלעמען האָט געצויגען צו דער בירזשע, יעדערען האָט זיך געוואָלט אַ קוק טהון, וואָס עס קומט איצט פאָר דאָרטען, אין דער אייגענער מלוכה, וואָס ערשט נעכטען האָט זיך יעדער געפיהלט ווי ביי זיך אין דער היים און וואוהין איצט איז דער אַריינגאַנג פערבאָטען נישט נאָר פון שונא, נאָר אויך פון דער אייגענער אָרגאַניזאַציע.

און איינציגווייז האָבען זיך די אַרבייטער אַ לאָז געטהון צו דער בירזשע.

נעבען פּאַרק איז געשטאַנען פּאָליציי, וואָס האָט קיינעם אַהינצו נישט אַריינגעלאָזען. פון אין דערפריה אָן האָבען אויף די טראָטואַרען נעבען פּאַרק אומשפּאַצירט אַרבייטער. נאָך וואַרמעס איז זייער צאָל נאָך גרעסער געוואָרען, עס האָבען זיך אויך בעוויזען קינדער. די פּאָליציאַנטען פלעגען זיי פונאַנדערטרייבען, נאָר זיי פלעגען זיך גלייך ווידער צונויפקלויבען און פלעגען די אויגען נישט אַראָבלאָזען פון פּאַרק, גלייך ווי זיי וואָלטען אויף עפּעס געוואַרט.

ווי אויפמערקזאַם די פּאָליציי האָט נישט אַכטונג געגעבען, דאָך האָט זיך איטליכען איינגעגעבען אַריינצוגנב'ענען זיך אין פּאַרק. דאָס קליינוואַרג האָט זיך ביסלעכווייז פלינק און אונבעמערקט אַריבערגעקליבען איבער'ן פּלאַנקען אין פּאַרק אַריין. עטליכע אַרבייטער האָט די פּאָליציי גופא אַריינגעלאָזען אין פּאַרק אַלס בעקאַנטע אָדער פאַר עטליכע קאָפּיקעס. אין דער אמת'ן האָט זיך קיינער גאָרנישט אָבגעגעבען קיין רעכנונגען, צוליב וואָס ווילט זיך איהם אַזוי אַריינגעהן אין פּאַרק, נאָר יעדער האָט זיך בעמיהט

מיט אַלע כּחות אַריינקלויבּען זיך אַהין און יעדער, וועמען דאָס האָט זיך איינגעגעבּן, האָט זיך געפּיהלט מעשה „העלד״, און כאָטש ער האָט גאָר אין פּאַרק נישט געהאַט וואָס צו טהון, דאָך איז ער פון דאָרטען שוין נישט אַוועקגעגאַנגען.

די ערשטע עטליכע שעה האָבּען די פּאָליציאַנטען ענער-גיש פונאַנדערגעטריבּען דעם עולם, דערנאָך אָבּער זענען זיי גע-וואָרען ווי אָבּגעשוואַכט, פערשלאָפען און אין משך פון עטליבע מינוט, האָבּען זיי קיינעם נישט געשטערט אַריינגעהן אַהין און פּלוצלונג, מיט כּעס ווידער אַרויפגעוואָרפען זיך אויפ׳ן עולם. אכזריות׳דיג האָט זיך איינער פון די פּאָליציאַנטען אַ וואָרף גע-טהון אויף אַ דאַרינקען, אָבּגעריסענעם בּחור׳ל, וואָס איז לאַנג געשטאַנען נעבּען אַריינגאַנג און טרויעריג געקוקט אויפ׳ן פּאַרק. דער פּאָליציאַנט, ווי ער וואָלט זיך אַראָבּגעריסען פון דער קייט, האָט זיך אַ לאָז געטהון נאָך איהם, געגעבּען איהם אַ שטאַרקען שטויס אין רוקען און, אומקעהרענדיג זיך צוריק, האָט ער אויפ-געגעבּען אַרויסגעזאָגט:

—געזעהן אַ מין פּארך! די הויזען זענען איהם פון הינטען צוריסען, דער גאַנצער „זייט מיר מוחל״ זעהט זיך אַרויס, און דאָס קריכט אויך אויף די בּירזשע!

בּיסלעכווייז האָט זיך אין פּאַרק אָנגעקליבּען אַ היבּשער עולם צווישען וועלכע עס איז געווען נישט ווינציג קליינוואַרג! הערשל מיט מירלען האָבּען זיך דאָ אויך געפונען. אין אָנהויב האָט מען זיך אַבּיסעל געשראָקען, בּעהאַלטען זיך אין די ווייטסטע אַלעען, נאָר וואָס מעהר דער עולם איז געוואַקסען, אַלץ דרייס-טער זענען בּיי זיך די אַרבּייטער געוואָרען. ס׳האָבּען זיך געבּי-ל-דעט גרופּען און „קרייזלעך״ און ס׳האָבּען זיך אָנגעהויבּען דע-בּאַטען. די שטימונג פון די אַרבּייטער איז געוואָרען אַלץ גע-הויבּענער און רעוואָלוציאָנערער. יעדער האָט געפּיהלט, אַז דער-מיט אַליין, וואָס ער האָט זיך אַריינגעכאַפּט אין פּאַרק, איז ער בּעגאַנגען אַ רעוואָלוציאָנערען טהאַט און יעדערען האָט זיך גע-וואָלט אונטערשטרייכען, פאָרמולירען זיין פּראָטעסט געגען דאָס פונאַנדערטרייבּען די בּירזשע.

אויף דער צענטראַלער אַלעע, אין אַ גרויסען „קרייזעל" האָט גערעדט אַנ'אַרבייטער. ער איז נישט געווען קיין פּראָ-פעסיאָנעלער רעדנער, האָט זיך אַביסעל געפּלאָנטערט, האָט אי-בערגעחזרט עטליכע מאָל איין וואָרט, איין פראַזע, נאָר אין זיין שטים האָט געקלונגען אַנ'אמת'ע און ליידענשאַפטליכע נאָטע, וועלכע האָט שטאַרק געווירקט אויף די צוהערער. ער האָט גע-רעדט וועגען די געוואַלד-טהאַטען פון דער רעגירונג געגען די אַרבייטער אין נ. וועגען די אַרעסטען, וועגען דאָס פונאַנדער-טרייבען די בירזשע—און מיט אַ ציטערדיגען קול האָט ער גע-פרעגט ביי די חברים: איז דען מעגליך דאָס אַלץ צו לאָזען אָהן אַ שום פּראָטעסט?

די אַרבייטער האָבען אויסגעהערט דעם רעדנער זעהר אָנ-געשטרענגט, גלייך ווי זיי וואָלטען געוואַרט, אַז אָט-אָט וועט פּאָרקומען עפּעס אונגעוועהנליכעס. און מיט אַמאָל, ווי דער רעד-נער האָט געענדיגט, איז אויף אַ באַנק אַרויפגעשפּרונגען אַ יונגער בחור, אַנ'אויפגערעגטער, מיט ברענענדע אויגען, האָט הויך און מעכטיג אַ געשריי געטהון: „חברים"!!—און האָט גענומען שיטען פייערדיגע ווערטער, וואָס זענען געווען דורכגעדרונגען מיט שנאה און פעראַכטונג. דער עולם האָט זיך מיט אַמאָל ווי אויפגעכאַפּט און עס האָבען זיך אָנגעהויבען הערען רעוואָלוציאָנערע אויסגע-שרייען... און פּלוצלונג איז אויף די אייגענע באַנק אַרויפגעשפּרונ-גען נאָך אַ יונגערמאַן, אויך אַזאַ אויפגערעגטער. ער האָט אַרויס-געכאַפּט פון קעשענע אַ רויט טיכעל און, אויפהויבענדיג עס הויך איבער'ן קאָפּ, האָט ער אויסגעשריען:

—נידער מיט דער זעלבסטהערשונג!!

ווי אַנ'עלעקטרישער שטראָם איז דורך דורכ'ן עולם.

דער יונגער בחור וואָס האָט געהאַלטען אין האַנד דעם שטיק רויטען קומאַטש, האָט איהם אויף גיך צוגעבונדען צו אַ שטעקל, האָט עס אויפגעהויבען אין דער הויך ווי אַ רויטע פאָהן און, אַ וואָרף טהוענדיג זיך פאָרויס, האָט ער מיט בעגייסטערונג אויסגעשריען:

—ברידער, נאָך מיר!! אין גאַס!!

אַ ווײלע איז צווישען דעם עולם פאָרגעקומען אַ גערודער. די מעהר ענערגישע און היציגע, האָבען זיך דורכגעשטויסען פאָרויס. אַהין האָבען זיך אויך פלינק און ענערגיש דורכגעשטויסען דאָס קלײנוואַרג. און מיט אַמאָל האָט זיך פונאַנדערגעטראָגען אַ בע-גײסטערטער געזאַנג פון הונדערטער שטימען:

„ברידער און שוועסטער פון אַרבײט און נויט,
איהר אַלע, וואָס זענען צוזייהט און צושפּרייט,
צוזאַמען, צוזאַמען די פאָהנע איז גרייט —
זי פלאַטערט פון צאָרן, פון בלוט איז זי רויט".

און דער גאַנצער עולם, בעגײסטערט מיט איין געפיהל, פעראײניגט און שטאַרק, האָט זיך אַ לאָז געטהון דורכן פּאַרק, האָט אָבגעשטויסען די צושראָקענע פּאָליציאַנטען און אין געשלאָ-סענע רייהען, ווי אַ שטראָם אַרויסגעגאָסען זיך אויפ'ן גאַס. פאָרויס זענען געגאַנגען צוויי פאָהנען-טרעגער. צוגלייך מיט דעם יונגען בחור איז אויך געגאַנגען מירעל, אויך מיט אַ רויטער פאָהן. מירעל איז געגאַנגען מיט גרויסע געמאָסטענע טריט, און געקוקט פאָרויס מיט איהרע ברייט געעפענטע אויגען.

און ווי אַן'ענטפער אויף דער בונדיסטישער „שבועה", האָט זיך דערהערט דער געזאַנג:

„ווי זשערטוואָיו פּאַלי וו'באָרבע ראָקאָוואָי"...

און ביי דעם צווייענדיגען כאָר איז זיך לאַנגזאַם און מיט אַ טיפער התלהבות געגאַנגען די פּראָצעסיע איבער דער ברייטער גאַס. און מיט יעדען טריט איז דער המון אַלץ געוואַקסען, גרע-סער געוואָרען, צוציהענדיג זיך מיט זיין מעכטיגער כשופ'דיגער קראַפט אַלע יענע, וואָס האָבען זיך געטראָפען אויף זיין וועג. פון די הייזער, פון גאַס און פון די געסלעך זענען זיך צונויפ-געלאָפען מענער און פרויען, דערוואַקסענע און קינדער, אינטע-ליגענטען און אַרבייטער, יודען און קריסטען און מיט פרייד און התפעלות איילענדיג געשטעלט זיך אין די רייהען פון די דעמאָנ-סטראַנטען. דער שפּאַצירענדער עולם האָט זיך אָבגעשטעלט און מיט נייגעריגקייט און אַ טיפען מיטגעפיהל געקוקט אויף די פּראָ-צעסיע און ביסלעכווייז אויך דורכגעדרונגען זיך מיט דער התלהבות-

דיגער שטימונג. די פענסטער פון די הייזער האָבען זיך אויף גיך געעפענט און פון דאָרטען האָבען זיך בעוויזען מענשען מיט פרעהליכע פנים'ער, און פאָכענדיג מיט טיכלעך, האָבען זיי פריינד־ליך געשריגען צו די דעמאָנסטראַנטען:

—עס לעבע די פרייהייט!

—נידער מיט דער זעלבסטהערשונג!

און אַרום און אַרום איז אַלץ געווען בעגייסטערט מיט איין אַלגעמיין יום־טוב'דיגער שטימונג. נאָר פּלוצלונג האָט זיך פון דערווייטען דערהערט אַ רעש און אַ געפּילדער פון רייטער און אויף דער גאַנצער גאַס האָט זיך דורכגעטראָגען אַ געשריי פון שרעק און פערצווייפלונג:

—קאָזאַקען!!!

אַז די קינדער זיינען אַוועק, איז אסתר לאַנג געזעסען אויף איין אָרט, אַנ'איינגעהויקערטע, אַנ'אומעטיגע, אַ בעליידיגטע. „קינדער... געהאָדעוועט זיי... וואָס איז די פּעולה, אַז זיי זיינען עהרליכע קינדער, שטילע, אַז זיי... זיינען נישט מיינע"?—האָט זי אונערוואַרטעט פאַר זיך אַליין געענדיגט אין געדאַנק. און מיט אַמאָל האָט זיך איהר דייטליך פאָרגעשטעלט, אַז זי האָט אין דער אמת'ן זעהר ווינציג טעמים צו רעכענען זיי פאַר אייגענע קינדער. יעדע שעה, יעדע רגע קאָנען אָנפאַלען די שרעקליכע פינסטערע כחות, וואָס ווייסען נישט פון קיין מענשליכע גע־פיהלען, וואָס בלייבען קאַלט צו מוטערליכע יסורים, און קאָ־נען אָברייסען פון איהר די קינדער, אַריינוואַרפען זיי אין די פינסטערע טורמעס, פערוואַרפען זיי אין סיביר, אין עק וועלט, קאָנען זיי קאַלעטשען, ממית'ן, און אַפילו איצט, כל־זמן דער אויבערשטער בעשיצט זיי — זעהט זי זיי דען ווען עס איז? קומט איהר דען ווען עס איז אויס, צו פערברענגען מיט זיי אַ ווייַלע, האָבען פון זיי אַביסעלע נחת? פון בעגינען אָן געהען זיי שוין אַוועק אויף דער אַרבייט, אין אָוועגד, גלייך נאָך דער וויעטשערע, אָפט — נישט געגעסענערהייד, לויפען

זיי שוין אַוועק אויף דער בירזשע, אויף פֿערזאַמלונגען, וואו זיי בלייבען ביז שפּעט אין דער נאַכט. און אַפילו שבת, אין דעם איינציגען רוהיגען טאָג, געהען זיי אויך אַוועק פון דער היים... פערשטעהט זיך, באַשע איז שטענדיג פערנומען מיט וויכטיגע זאַכען. פאָרט אָבער, אַז זי וואָלט וועלען, וואָלט זי געקאָנט בלייבען אויף אַ ווײַלע אין דער היים, וואָלט דעמאָלט מירעל אויך נישט אַוועקגעגאַנגען און זיי וואָלטען איצט זאַלבע-דריט געטרונקען טעה און געשמועסט. באַשע, קאָן זיין וואָלט געלייענט איינס פון יענע ביכלעך, אין וועלכע עס איז צוגעשריבען אַזוי ריכטיג און שרעקליך דאָס אָרימע, ביטערע לעבען... ווי גוט, ליכטיג און פרעהליך עס וואָלט געווען. נאָר זיי האָבען נישט געוואָלט בלייבען, זענען זיך פונאַנדערגעפלויגען, און האָבען איבערגעלאָזט די אַלטע מאַמע אַליין...

אסתר האָט דערפיהלט אַ טיפען רחמנות צו זיך אַליין און שטילערהייד אַרויסגערעדט:

—עלענד ווי אַ שטיין... אַז איך וואָלט שוין אַפילו וועלען אויסגיסען פאַר וועמען עס איז מיין ביטער האַרץ, וואָלט איך נישט זיין פאַר וועמען...

אסתר האָט גענומען דעם „טייטש-חומש".

עטליכע שעה האָט געוועהרט ביז וואַנען זי האָט געענדיגט די סדרה, דער „טייטש-חומש", האָט זי אַביסעל בערוהיגט. איהר פריהערדיגע ברוגז'דיגע שטימונג איז אַריבער אין אַ טרוימעריש אומעטיגע. אין אַ ווײַלע אַרום איז זי אַרויס אויפ'ן גאַס און זיך צוגעזעצט אויף דער פריזבע.

די זון האָט זיך שוין אַראָבגעלאָזט גאַנץ נידעריג, די היץ איז אַראָבגעפאַלען און אין דעם ווייסען ליכט פון דעם פערגעהענדען טאָג איז געווען פונאַנדערגעגאָסען עפּעס אַ רוהיגער און יום-טוב'דיגער חן, כמעט אַלע איינוואוינער פון סלאַבאָדקע זענען געווען אויף דער גאַס. נעבען יעדען הייזעל זענען געזעסען גאַנצע געזינדען, האָבען זיך געשפּילט קינדער. עס האָבען זיך געפיהרט לעבהאַפטע, נאָר רוהיגע, שבת'דיגע שמועסען. וואו נישט וואו האָט זיך געהערט אַ געלעכטער, אַ שטילער נגון. פון אַנדע-

רע הײזער פלעגן אַרויסגעהן אײנציגװײז אָדער גאַנצע חברות אַרבײטער, און אַרבײטערינס, זײ פלעגן זיך אָבּשטעלען אין מיטען גאַס, רײדען צװישען זיך, דערנאָך כלעגן זײ זיך אומקעהרען צוריק אָדער אַװעקגעהן אין שטאָדט. די אַרבײטער זענען איצט געװען אַ סך רוהיגער װי אין דערפריה און אונטער די װײסע שטראַלען פון דער מידער זון, האָט די סלאַבּאָדקע אויסגעזעהן בערוהיגט און יום-טוב׳דיג, כאָטש אונטער אָט דער רוהיגקײט האָט זיך געפיהלט דער קראַנקער און שװערער אָטעם פון דער גרויסער לעבּענס טראַגעדיע.

אסתּר האָט זיך אַרומגעקוקט און אומעטום האָט זי בּעגעגענט נאָר בּעקאַנטע פּנים׳ער. אסתּר איז געװען אַ קינד פון דער סלאַבּאָדקע. דאָ איז זי געבּוירען געװאָרען, דאָ האָט זי זיך אויסגעהאָדעװעט און אָבּגעלעבּט איהרע דרײאונפופציג יאָר. זי האָט אין זיך אײנגעזויגען דעם גאַנצען לעבּענס-אַרט פון דער סלאַבּאָדקע, איהר ליבּע און האַס, איהר צער און האָפנונגען; זי האָט אַלעמען, פון קלײן בּיז גרויס דאָ געקענט, האָט געװאוסט יעדערענס לעבּען, יעדערענס „פּעקל״, געװאוסט װער עס איז שוין געפאַלען און װער עס האַלט בּײם פאַלען אין דעם שרעקליכען לעבּענס-קאַמף.

בּײ אסתּר׳ן אין מוח האָבּען אָנגעהויבּען שװעבּען יענע גרויסע מחשבות, װאָס פאַלען אַרײן אין זינען בּײ אײנזאַמע, אַלטע לײט אין די מינוטען פון אַ טרוימעריש אומעטיגער שטימונג. זי האָט געטראַכט װעגען לעבּען. װי לאַנג, איז זי, אסתּר, נאָך אַ קינד, אַרומגעלאָפען דאָ אויף דער גאַס, דאַכט זיך — נעכטען איז דאָס געװען. און בּאמת איז דאָך שוין אַװעק אַ גאַנץ לעבּען, אַזאַ גרויס, אַזאַ שװער לעבּען. און װאָס איז נאָך איהם איבּערגעבּליבּען? מעהר נישט קברים. אַ פולע קברים... די אַלטע זענען אויסגעשטאָרבּען, די יונגע זענען אַלט געװאָרען און דערנעהנטערען זיך שוין אויך צום קבר.

אסתּר האָט זיך דערמאָנט אָן דאָס פאָלקס-ליד, װאָס ד
האָט ליבּ געהאַט צו זינגען אין דער יוגענד:

„קינדער, די וועלט, די וועלט איז אַ חלום,
דער מענש איז צום שטאַרבען געבוירען“.

—יאָ, אַ חלום, אַ קינדערישער, אַ נאַרישער חלום...—האָט אסתּר טיף אַרויסגעזיפצט.

און בעטראַכטענדיג נאָכאַמאָל די סלאָבאָדקע, האָט זי אָבגעשטעלט איהר בליק אויף אַנ׳איינגעהויקערטען, אַלטיטשקען יודען, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גאַס. דאָס איז געווען ר׳ שעפּע, וואָס איז אין אַ משך פון פופציג יאָהר געווען אַ דרדקי מלמד אין דער סלאָבאָדקע און איצט דערלעבט ער די לעצטע יאָהרען איינזאַם און אָרים. דער אַלטער איז געזעסען אויף דער פּריזבע, אַביסעל ווייטליך פון די איבעריגע, אין אַ צוריסענעם וואַרימען בגד; ער איז געזעסען שטאַרק, איינגעבויגען, גלייך ווי ער וואָלט מיט אַלע כּחות ציהען זיך מיט׳ן קאָפּ צו דער ערד.

אסתּר האָט לאַנג געקוקט אויף דעם אַלטען. זינט זי געדענקט זיך, געדענקט זי אויך ר׳ שעפּען. ער איז, דאַכט זיך, גאָר קיינמאָל יונג נישט געווען. אַמאָל האָט ער זיך גערעכענט פאַר אַ בייזען מלמד, און די תּלמידים האָבען געציטערט פאַר איהם. נאָר דאָס אויסזעהן זיינס איז קיינמאָל נישט געווען בייז און שטרענג. ער איז אַלעמאָל געגאַנגען איינגעהויקערט, ווי ער וואָלט טראָגען אויף די פּלייצעס אַ שווערע משא; דאָס פּנים זיינס האָט בעשטענדיג אויסגעדריקט אַ טיפען צער און אין גאַס פלעגט ער געהן מיט נישט זיכערע טריט, אַרומקוקענדיג זיך.

אסתּר האָט זיך אָבגעשטעלט מיט אַנ׳אונבעוועגליכען בליק אויף דעם אַלטען און אין איהרע זכרונות האָבען גענומען אויפלעבען, ווי זיי וואָלטען אויפשטעהן פון די קברים, די לאַנגפערגעסענע חברים און תּלמידים פון דעם אַלטען שעפּען, די אַמאָליגע בעלי-הבּתּים פון דער סלאָבאָדקע, זיי אַלע זענען געווען אויך אַזוינע איינגעבויגענע, אויך אַזוינע דערשראָקענע און טרויעריגע, ווי שעפּע.

און בעטראַכטענדיג אין איהרע געדאַנקען דעם אַלטען פריהערדיגען דור, האָט זיך אסתּר דערמאָנט אָן דאָס אַלטע לעבען, וואָס איז געווען איינגאַנצען אויך עפּעס אַ דערשראָקענס,

אַ צעבראָכענס און אַ האָפנונגסלאָז, מען האָט מורא געהאַט אויס־צוהויבען אַ הויכען קול, מאַכען אַ לעבהאַפטע תנועה. אַ הויך געלעכטער האָט זיך גערעכענט פאַר פערשייטקייט, אַן׳אומעטיגע ליד האָט זיך געזונגען שטילערהייד... „מען האָט דעמאָלט מורא געהאַט, געציטערט״... האָט אסתּר מיט איין וואָרט אַרומגענומען דאָס גאַנצע אַמאָליגע לעבען.

מען האָט דעמאָלט מורא געהאַט פאַר אַלץ און פאַר אַלעמען, מען האָט געציטערט פאַר יעדען מונדיר, פאַר יעדען מענשען, וואָס האָט געהאַט אַן׳איבעריגען רובל אין קעשענע, פאַר יעדערען, וואָס איז געווען אַביסעל שטאַרקער, אַביסעל דרייסטער, מען האָט זיך געשראָקען פאַר אַ הויכען קול, מען האָט געציטערט פאַר יעדען גוי, פאַר יעדען סאָלדאַט און די שרעק, די אימה איז געווען נישט אומזיסט. יעדערער, ווער עס האָט נאָר געהאַט אַביסעל כּח און מאַכט, פלעגט זיך וואַרפען אויף דער אָרימער סלאַבאָדקע, מיט ווילדער אכזריות זויגען פון איהר דאָס בלוט און טרעטען זי מיט די פיס. און פון קיינעם און פון ערגעץ האָט זי נישט בעגעגענט, נישט קיין הילף, נישט מיטגעפיהל. אַלץ, וואָס שטאַרק און מעכטיג, וואָס האָט געשטאַמט פון דער סלאַבאָדקע גופא, האָט זיך אָבגעזאָגט, איז אַנטלאָפען פון איהר מיט האַס און קללות און איז אַריבער צו איהרע פיינד און בלוטזויגער...

—באַשע איז אין דער היים?—האָט אסתּר פּלוצלונג דערהערט אַ קול נעבען זיך.

אסתּר האָט זיך ווי אויפגעכאַפּט, האָט אויף גיך אויפגעהויבען דעם קאָפּ און דערזעהן אַ הויכען יונגען מאַן, אַ געגאָלטען מיט אַן׳ענערגישען פּנים און מיט גרויסע שוואַרצע לעבהאַפטע אויגען, וואָס האָבען געקוקט מונטער און דרייסט. אסתּר האָט נישט פערשטאַנען אַפילו, פון וואַנען ער האָט זיך גענומען און וועגען וואָס ער האָט ביי איהר געפרעגט. נאָר זי האָט אין איהם גלייך דערקענט באַשעס אַ חבר, אַ שלאָסער, ברוך דעם בעדער׳ס אַן׳אייניקעל. און דערקענענדיג איהם, האָט זי גלייך פערשטאַנען, וועגען וואָס ער האָט איהר געפרעגט.

—ניין, זי איז אַוועקגעגאַנגען... עס קאָן זיין, אַז זי וועט באַלד קומען,—האָט אסתּר געענטפערט.

—אַז זי וועט קומען, זאָגט איהר, אַז איך דאַרף זי זעהן.

דער יונגערמאַן איז אַוועקגעגאַנגען.

אסתּר האָט איהם בעגלייט מיט אַזאַ בליק, גלייך ווי זי וואָלט נאָך אַלץ נישט פערשטאַנען, פון וואַנען ער האָט זיך גע-נומען. דערנאָך האָט זי זיך אַרומגעקוקט און האָט דערזעהן אין גאַס נאָך יונגע מענשען, אויך אַזוינע שלאַנקע און שטאַרקע, מיט אָפענע פּנים׳ער און דרייסטע בליקען. און מיט דער זעלבער פערוואונדערונג האָט זי געקוקט אויף זיי, גלייך ווי זי וואָלט פרעגען: פון וואַנען האָבען זיי זיך עס גענומען?

איהר האָט זיך געוואָלט אומקעהרען צו איהרע פריהערדי-גע געדאַנקען, וואָס האָבען זיך אַזוי פּלוצלונג איבערגעהאַקט, נאָר זי האָט זיך נישט געקאָנט, דערמאָנען פון וואָס זי האָט געקלערט.

—יאָ!—האָט זי זיך לסוף דערמאָנט: איך האָב געקלערט וועגען דעם אַמאָליגען לעבען, וועגען די אַמאָליגע יאָהרען.

און זיצענדיג האָט זי צוגעגעבען:

—נישטאָ שוין יענע מענשען, נישטאָ שוין יענץ לעבען... אַ נייע, גאָר אַ נייע וועלט איז אָנגעקומען...

איהר האָט זיך אויסגעוויזען אין דער מינוט עפּעס משונה, אונפערשטענדליך, ווי אַזוי איז דאָס ענטשטאַנען די נייע וועלט מיט די נייע מענשען, ביי וועלכע עס זענען אַזוינע גלייכע רו-קענס, אַזוינע דרייסטע בליקען און אַזוינע מוטיגע רייד. זי האָט זיך נישט געקאָנט דערמאָנען, ווען און אויף וואָס פאַר אַנ׳אופן האָבען זיי זיך צוערשט בעוויזען, וואָס האָבען זיי גערעדט און געטהון. נאָר דעם איינדרוק, וואָס זייער ערשיינונג האָט געמאַכט אויף דער סלאָבאָדקע, איז ביי איהר געבליבען טיף אין זכרון.

—מען האָט זיך דעמאָלט געשראָקען, מען איז פערציטערט געוואָרע...—האָט זי אַרויסגערעדט.

די סלאָבאָדקע האָט זיך געשראָקען פאַרן גורל פון די יונגע. זי האָט זיך געשראָקען, וואָס זיי קריכען אין פייער,

לאָזען זיך אויף סכנות-נפשות; האָט זיך געשראָקען, אַז אָט די יונגע מיט זייער דרייסטען קול וועלען אַרויסגעבען דעם שונא די סלאַבאָדקע, וועלכע האָט זיך צוגעטוליעט, בעהאַלטען אין איהרע לעכער, אין איהרע היילען; אַז אָט די יונגע, מיט זייער אונזיניגע, העזה׳דיגע רייד, וועלען צורייצען איהרע בלוטיגע שונאים, וועלכע האָבען ביז איצט געהערט פון דער סלאַבאָדקע מעהר נישט ווי שטילינקע, חניפה׳דיגע רייד, קרעכצען, טרערען און תחנונים. זי האָט זיך געשראָקען פאַר די יונגע גופא, וועלכע האָבען פון זיך אַראָבגעוואָרפען דעם יאָך, וועלכע האָבען מיטאַמאָל אָבגעשטויסען פון זיך דעם אַלטען גלויבען מיט אַלע מנהגים, אַלץ, פון וואָס דער אַלטער דור האָט געצויגען יניקה, אַלץ, מיט וואָס ער האָט געלעבט און געאָטעמט. זי האָט אין די יונגע דערזעהן אַ קראַפט און דעריבער אויך אַ שונא פאַר דער סלאַבאָדקע. קאָן דען אַ וואָסער ניט איז קראַפט נישט זיין פיינדליך דער סלאַבאָדקע? דאָס האָט דאָך נאָך קיינמאָל נישט געטראָפען!

„וואָס עס האָט זיך נאָר דעמאָלט אָבגעטהון, וואָס עס האָט זיך אָבגעטהון! מען האָט געמיינט אַז די וועלט געהט אונטער, אַז דער הימעל לייגט זיך אויף דער ערד,—האָט אסתּר ווייטער דערמאָנט זיך.

צו דעם אַלטען גיהנום פון הונגער און נויט, פחד און אַנגסטען, זענען איצט צוגעקומען נאָך נייע צרות, עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ מלחמה פון צוויי דורות—פון די עלטערן מיט די קינדער. די מלחמה איז געווען אַ ביטערע, אַ פערצווייפעלטע, זי האָט זיך געפיהרט אין דער פינסטער, מיט דער קראַפט פון אַ שרעקליכען יאוש. די עלטערן האָבען זיך געכאַפּט מיט זייערע שוואַכע הענד פאַר די קינדער, האָבען זיי געשראָקען מיט׳ן אייגענעם פחד און שוואַכקייט, האָבען זיי געשראָקען מיט׳ן כּעס פון גאָט אין הימעל, האָבען זיך געבעטען און געקלאָגט. נאָר די יוגענד האָט זיך נישט אונטערגעגעבען און איז פעסט און מוטיג געגאַנגען איהר וועג.

אסתּר האָט זיך טיף פערטראַכט, דערמאָנענדיג די גרויסע

טראַגעדיע און האָט לסוף אַרויסגערעדט מיט אַ שטילען אומעט:
—אַז מען איז געוועהנט געוואָרען... אַז מען האָט זיך צו-געקוקט, האָט מען דערזעהן, אַז זיי זענען גאָרנישט אַזעלכע ווילדע מענשען, ווי עס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי זענען גאָר-נישט קיין גזלנים...

די סלאַבאָדקע האָט פריהער פאַר אַלץ בעמערקט, אַז עס זענען אַריבער חדשים נאָך הדשים און די וועלט איז נישט חרוב געוואָרען, דער הימעל האָט זיך נישט געלעגט אויף דער ערד. די דרייסטע יוגענד האָט געוואוסט אויסצומיידען דעם שונא, נישט ערגער איידער די אַלטע. און בעת זי פלעגט זיך אריינ-כאַפּען צום פיינד אין די הענד, פלעגט מען זי אויך נישט „קעפּען און הענגען”, פלעגט מען זי נישט „שניידען אויף שטי-קער”, ווי די אַלטע האָבען זיך פאָרגעשטעלט. און אונטערגע-בענדיג זיך דער שטימונג פון דער יוגענד, פון קעמפער, האָ-בען די אַלטע מיט פחד אָנגעהויבען פערהאַלטען זיך צו די אַרעסטען, און אַרויסשיקונגען. דערנאָך האָט זיך די סלאַבאָדקע ביסלעכווייז איבערצייגט, אַז די דרייסטע אַרויסטרעטונג פון דער יוגענד האָט נישט אַרויסגערופען געגען די אַלטע קיין שום בעזונדער כעס פון די פיינדליכע קרעפטען, אַז די פיינד האָבען שוין נישט אַזוי רוהיג ווי פריהער געזויגען דאָס בלוט פון דער סלאַבאָדקע און מיט ווינציגער עזות אָנגעהויבען בעגעהן זיך מיט איהר. נאָכמעהר, די פיינדליכע כוחות זענען געוואָרען עפּעס ווייכער, האָבען אָנגעהויבען לויבען און ריהמען די אַלטע סלאַ-באָדקע פאַר איהר עניוות און הכנעה, פאַר איהר פחד און שטילקייט און שטעלען זי פאַר אַ ביישפּיל דער העזה׳דיגער און אונרוהיגער יוגענד. און לסוף האָט די סלאַבאָדקע נאָך דערזעהן, אַז די קראַפט, וואָס האָט אַרויסגעשטאַמט פון איהר גופא, האָט זיך נישט אָבגעזאָגט פון איהר, איז נישט אַרויסגעטראָטען געגען איהר מיט פעראַכטונג און שנאה, ווי די געוועהנליכע פיינד.

אסתר האָט אַ ציה געטהון מיט די פּלייצעס און אַרויסגע-רעדט ווי פערוואונדערט:

–מען האָט דאָך אין אָנהויב אפילו, ווי דער סדר איז, נישט

פערשטאַנען וואָס זיי ווילען!

די אַלטע סלאַבאָדקע האָט נישט פערשטאַנען, ווי קאָן דאָס אַ נייע קראַפט נישט זיין פיינדליך צו איהר. דערנאָך האָט זי נישט זיכער אַרויסגערוקט דעם קאָפּ און נאָך אַלץ אונרוהיג אָנגעהויבען צו-הערען און צו-קוקען זיך צו די רייד און מעשים פון דער יוגענד. און וואָס ווייטער האָט זי זיך אַלץ מעהר איבערצייגט, אַז די יוגענד איז אַרויסגעטרעטען אין אַ מלחמה מיט די אַלטע שונאים פון דער סלאַבאָדקע, מיט די שטאַרקע און רייכע. שוין זשע שטעלט זיך די יוגענד טאַקי פאַר איהר, פאַר דער סלאַבאָדקע? אין אָנהויב האָט די סלאַבאָדקע נישט געגלויבט איהר אייגענע אויגען. נאָר די יוגענד האָט מיט יעדען טאָג, מיט יעדער שעה אַלץ מעהר בעוויזען, אַז זי פערטיידיגט אַלע אָרימע און אומגליקליכע, אַלע ערנידעריגטע און בעשולדיגטע. נישט נאָר זי האָט פערטיידיגט, נאָר זי האָט אויך אָנגעהויבען מנצח זיין די פיינדליכע קרעפטען, וועלכע האָבען זיך נאָך נעכטען גערעכענט פאַר אונבעזיגבאַרע, אַלמעכטיגע...

און אַז מען האָט זיך צוגעקוקט, האָט מען דערזעהן, אַז זיי שטעהען טאַקי אין דער אמת'ן מיט'ן גאַנצען האַרץ פאַר די אָרימע לייט, — האָט אסתר ווייטער געטראַכט.

די סלאַבאָדקע האָט זיך לסוף איבערצייגט, אַז די יוגענד איז אַרויסגעטרעטען זי צו פערטיידיגען. און איבערצייגענדיג זיך דערין, האָט זי זיך מיט איהר גאַנצען צעוועהטאָגטען האַרץ גענומען זיך ציהען צו אָט דער נייער קראַפט, טראָגענדיג איהר אַנטקעגען איהר גרויסען אומעט, איהר נויט און איהר צער. די יוגענד, אויף וויפיל זי האָט נאָר געקאָנט, האָט גענומען איבערבויען דאָס פערלאָזענע לעבען, האָט גענומען אין הענד דעם גורל פון דעם אַלטער סלאַבאָדקע, כּד צו פערטיידיגען איהר לעבען פון יעדער געפאַהר, איהר מענשליכער ווערדע, און די פערביטערטע סלאַבאָדקע האָט אָנערקענט איבער זיך די מאַכט פון די קינדער, האָט זיך אָנגעהויבען גרויסען מיט זיי, איבער'חזר'ן זייערע רייד, פרעהען זיך מיט זייערע פרייד און טרויערען מיט זייער צער. ביסלעכווייז האָט זי אָנגעהויבען דורכדרינגע ׳יך מיט איהר טיפען גלוי-

בען פון דער יוגענד אין אַ ליכטיגער צוקונפט.

אסתּר האָט זיך דערמאָנט אָן באַשען, וואָס גיט אָב אַלע איהרע כחות, דאָס גאַנצע לעבען פאַר אָרימע און אומגליקליכע, און איהר האַרץ איז געוואָרען פול מיט מוטערליכער גאוה און גליק. און כּון באַשען איז דאָס זעלבע געפיהל אויך אַריבער אויף באַשעס חברים, יענע אַלע, וועלכע קעמפען פאַר אמת און גע-רעכטיגקייט, נישט אָבשטעלענדיג זיך פאַר די גרעסטע קרבנות.

—זיי זענען דאָך באמת עהרליכע און טייערע קינדער! — האָט זי אַרויסגערעדט מיט התפעלות; זיי פערגעסען דאָך גאָר אינגאַנצען וועגען זיך און די יונגע כחות זייערע גיבען זיי אָב פאַר אַנדערע, כּדי דאָס לעבען זאָל ווערען בעסער, גרינגער.

אסתּר האָט דערפיהלט, אַז אין איהר אַלטען צעוועהטאָגטען האַרץ האָט שוין לאַנג אויפגעלעבט יענער גרויסער גלויבען, וואָס לייכט אין די הערצער פון דער נייער יוגענד—דער גלויבען אין אין אַ בעסערע, ליכטיגע און פרייע צוקונפט.

און פאַר אסתּר׳ס אויגען האָט זיך פאָרגעשטעלט אַ בילד וואָס באַשע פלעגט איהר אָפט שילדערען — דאָס בילד פון דעם נייעם, ליכטיגען לעבען. עס וועט דעמאָלט נישט זיין קיין הונגער און נישט קיין קעלט, נישט קיין אונמענשליכע האָרעוואַניע, ניט קיין פערשמאַכטע קינדער און נישט קיין פערלאָזענע זקנים; עס וועלען דעמאָלט נישט זיין, נישט קיין רייכע און נישט קיין אָרי-מע, נישט קיין הערשער און נישט קיין שקלאַפען, נישט קיין תּלינים און נישט קיין קרבנות; עס וועט נישט זיין, נישט קיין שנאה, נישט קיין האָפנונגסלאָזער יאוש און נישט קיין שרעק און פרייד. אַלע וועלען לעבען אויף גאָט׳ס גרויסער וועלט ווי ברי-דער, ווי איין גרויסע אַרבייטענדע משפחה. און אויף דער ערד, וואָס איז פערגאָסען מיט בלוט, פערשמוצט מיט זינד, שנאה און געוואַלד—וועט אָנהויבען הערשען שלום, ליבע, און אחדות.

אסתּר האָט ווי אַ ציטער געטהון, זענענדיג דורכגעדרונגען מיט אַ רעליגיעזער התפעלות און אויפהויבענדיג צום הימעל איה-רע אויגען, פייכטע מיט טרעהרען, האָט זי שטיל אַרויסגערעדט אַ טיפע תּפילה:

—רבונו של עולם! אויב פאַר מיינע זינד איז מיר נישט בעשערט צו דערלעבען ביז יענער גליקליכער צייט, זאָלען עס כאָטש מיינע קינדער דערלעבען !...

און ווי אַנ׳ענטפער אויף אָט דער תפילה, האָט זיך דער־טראָגען פון שטאָדט אַ שוואַכער אָבקלאַנג פון אַ שיסעריי. די סלאַבאָדקע האָט דאָס נישט דערהערט...